

HIF-Rapport

2011:7

Kulturelt og språklig mangfold – og norskhet – i barnehager med norsk- russiske barn i Finnmark

Rapport nr. 3 i prosjektet “Barnehagen – et
inkluderende fellesskap”

Hanne Kirsten Nilsen

Høgskolen i Finnmark

	PUBLIKASJON: HiF-Rapport 2011:7 ISBN: 978-82-7938-169-3 ISSN: 0805-1062
Publikasjonens tittel: Kulturelt og språklig mangfold – og norskhet – i barnehager med norsk-russiske barn i Finnmark.	Antall sider: 94 Dato: 18. august 2011 Pris: kr 60,- ekskl. mva
Forfatter: Hanne Kirsten Nilsen	Avdeling: Avdeling for pedagogiske og humanistiske fag
Oppdragsgiver: Høgskolen i Finnmark og Norsk Forskningsråd	Prosjekt: Rapport nr. 3 i prosjektet "Barnehagen – et inkluderende fellesskap"
Utdrag: Rapporten omhandler barnehagens virksomhet knyttet til barn og familier med russisk bakgrunn på to steder i Finnmark; Alta i vest og Kirkenes i øst. Innholdet er hovedsakelig basert på materiale fra intervju med utvalgte ansatte i to barnehager og russiske barnehagemødre i de to byene, som blant annet er supplert med lokale dokumenter som vedrører barnehagens virksomhet. Hovedtemaet i rapporten er kulturelt og språklig mangfold i barnehagen, konkretisert gjennom utsagn om hvordan noen barnehager i fylket arbeider med russisk-norske barns flerspråklige utvikling og formidling av russisk kultur. Formuleringer i <i>Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver</i> om inkludering og anerkjennelse av kulturelt og språklig mangfold som en ressurs i barnehagen, danner et vesentlig grunnlag for innholdet i undersøkelsen og for analysearbeidet.	
Vi bestiller ____stk av publikasjonen: Navn: _____ Adresse/postnr: _____ Publikasjonen kan også bestilles ved henvendelse til Høgskolen i Finnmark, tlf 78 45 02 20 (Trykkeriet) / 78 45 05 00 (Servicetorget) eller pr e-post trykkeri@hifm.no	

HIF-Rapport

Kulturelt og språklig mangfold – og norskhet – i barnehager med norsk- russiske barn i Finnmark

---

Rapport nr. 3 i prosjektet "Barnehagen – et inkluderende fellesskap"

Hanne Kirsten Nilsen

Forord

Denne rapporten er Rapport nr. 3 i en serie på flere rapporter fra forskningsprosjektet *”Barnehagen – et inkluderende fellesskap”* ved Høgskolen i Finnmark. Arbeidet med prosjektet er ledet av professor Sidsel Germeten. Prosjektet er tilknyttet forskningsprogrammet *Praksisrettet FoU i barnehage, grunnopplæring og lærerutdanning* i Norsk forskningsråd.

Alle deltakere i prosjektet er ansatt ved Høgskolen i Finnmark, Avdeling for pedagogiske og humanistiske fag. Det er i tillegg til S. Germeten og undertegnede H. K. Nilsen: Leena Niiranen, Beathe Sætveit og Carola Kleeman. Vi samarbeider på ulike måter med lokale og regionale institusjoner som har med barnehager å gjøre i Finnmark, avhengig av innretning på de ulike delprosjektene.

Vårt overordnede fokus i prosjektet er barnehagen med forankring i det flerkulturelle og flerspråklige Finnmark. De enkelte delprosjektene vil på ulike måter tematisere barnehagen og den tradisjonelle blandingen av norsk, samisk og kvensk/finsk i fylket, samt nyere russisk innvandring. Barnehagens virksomhet knyttet til barn og familier med russisk bakgrunn er fokus i mitt delprosjekt.

Rapport nr. 1 fra dette forskningsprosjektet, med tittelen *”Innhold og omfang av arbeid med flerkulturell og flerspråklig opplæring i barnehager i Finnmark”*, av professor S. Germeten, ble publisert høsten 2009 (Germeten, 2009). Rapporten er basert på en spørreskjemaundersøkelse blant styрere om implementeringen av den inkluderende barnehagen og omfanget av flerspråklighet og flerkulturalitet i barnehager i Finnmark.

Rapport nr. 2 var den første av to rapporter fra min del av prosjektet, og denne hadde tittelen *”Å være russisk i barnehager i Finnmark – norske barnehager sett med russiske mødres øyne”*. Denne ble publisert i 2009 (Nilsen, 2009). Rapporten er basert på kvalitative intervju med russiske mødre som har barn i barnehage i Finnmark og omhandler den norske barnehagen sett fra disse mødrenes perspektiver. I tillegg belyses barnas flerspråklige og flerkulturelle situasjon og barnehagens rolle i den forbindelse, basert på intervjumaterialet.

Denne rapporten, Rapport nr. 3, er i hovedsak basert på kvalitative intervju med pedagoger i to barnehager som har barn med russisk tilknytning i barnegruppa, supplert med materiale fra intervjuene med de russiske mødrene, observasjoner av barnehagenes fysiske miljø, utstyr og materiell, samt analyser av skriftlige dokumenter på ulike nivåer som vedrører virksomheten i barnehagen.

Alta, juni 2011 *Hanne Kirsten Nilsen*

Innhold

Innledning.....	2
Datainnsamling, metoder og utvalg	3
Teoretisk utgangspunkt.....	7
En kulturpsykologisk tilnærming	7
Kulturbegrepet	8
Identiteter som diskursive konstruksjoner.....	10
"Acculturation"	12
Kulturelt og språklig mangfold i Rammeplan for barnehagen	12
Kulturelt mangfold og inkludering.....	13
Språk og flerspråklighet.....	14
Kulturbegrepet og kulturformidling i barnehagen	15
Barnehagen sett med russiske mødres øyne	18
Barnehagen i Kirkenes.....	19
En stor og betydningsfull russisk minoritet.....	19
Barnehagens kompetanse i flerkulturell og flerspråklig opplæring	20
Russisk kulturformidling i barnehagen.....	24
Flerspråklighet i barnehagen.....	29
Mangfold og inkludering	38
Barnehagen og foreldrene – kulturelle forskjeller og endringer.....	41
Lokale plandokumenter om barnehagens virksomhet	50
Barnehagen i Alta	52
En liten russisk minoritet.....	52
Barnehagens kompetanse i flerkulturell og flerspråklig opplæring	53
Russisk språk og kultur i barnehagen	56
Mødrenes ønsker om russisk kultur og språk i barnehagen	61
Norsk språk og kultur – og inkludering av den enkelte.....	66
Barnehagen og foreldrene – kulturelle forskjeller og kommunikasjon.....	71
Lokale dokumenter om barnehagens virksomhet	76
Avsluttende diskusjon	79
Referanser	87
Vedlegg: Intervjuguider.....	91

Innledning

Innretning på prosjektet

Mitt prosjekt, som inngår som en del forskningsprosjektet "Barnehagen – et inkluderende fellesskap" ved Høgskolen i Finnmark, har fokus på problemstillinger som vedrører barnehagens virksomhet overfor barn og familier med russisk bakgrunn, knyttet til nyere russisk innvandring til Finnmark. Så vidt jeg kjenner til, er det ikke tidligere gjennomført forskning på dette feltet. Formålet med mitt prosjekt er å skaffe kunnskap om hvordan russisk kultur og språk synliggjøres i barnehagen og hvordan barnehagen bidrar til å støtte barnas doble kulturtilhørighet og utvikling av flerspråklige kompetanse. Det er også viktig å skaffe kunnskap om foreldresamarbeidet og de russiske foreldrenes medvirkning i barnehagen. Jeg har følgende forskningsspørsmål:

- ✓ Hvordan arbeider barnehagen med inkludering av barn med russiske foreldre?
- ✓ Hvordan ivaretas barnas flerkulturelle og flerspråklige situasjon i barnehagen?
- ✓ Hvordan bidrar barnehagen til utvikling av barnas norskspråklige kompetanse?

Mitt empiriske felt er russiske mødre med barn i barnehager i Finnmark, og personale i barnehager som har barn med russisk familietilknytning i to byer i Finnmark; Alta og Kirkenes. I denne rapporten vil jeg ta for meg *hvordan barnehagen arbeider med inkludering av barn med russisk bakgrunn, spesielt knyttet til barnas flerspråklige utvikling og formidling av russisk kultur i barnehagen.*

Russere i Finnmark

Finnmark er det eneste fylket i landet som deler grense med Russland. Dette er også det fylket i landet som har størst prosentvis russisk innvandring (SSB, 2010a), og der russerne nå utgjør den største gruppen, dvs. 18 % av innvandrerbefolkningen i fylket ved inngangen til 2010 (Finnmark fylkeskommune, 2011). Den russiske innvandringen fikk et visst omfang i løpet av 1990-tallet, etter oppløsningen av Sovjetunionen i 1991 (Nygaard, 2007). Ekteskap mellom russiske kvinner og norske menn økte særlig fra slutten av 1990-tallet (Lie 2004; Draugstad 2006). Kvinnene er i stort flertall blant de russiske innvandrerne til Finnmark; omkring 80 %. Det henger sammen med at det viktigste innvandringsgrunnlaget har vært ekteskap mellom en russisk kvinne og en norsk mann. Russisk arbeidsinnvandring til Finnmark, der menn utgjør flertallet, er ennå ganske beskjeden, men økende, bl.a. fordi etterspørselen etter arbeidskraft i Finnmark er stor (Kvidal, Lie & Nygaard 2008). I min første rapport, gis det flere beskrivelser av russiske innvandrere i Finnmark (Nilsen, 2009).

Den økte kontakten og samarbeidet over land-, kultur- og språkgrensen kan være viktig for utviklingen av nærings- og kulturlivet i Finnmark. Den samfunnsmessige verdien av norsk-russisk

flerspråklig kompetanse og russisk kulturkompetanse i befolkningen i Finnmark, er i den sammenheng vesentlig. Her kan barnehagen og skolen spille en viktig rolle.

Innholdet i rapporten

Jeg har valgt en kvalitativ tilnærming til feltet og en kulturpsykologisk teoretisk forankring for prosjektet. I rapporten redegjør jeg for metodologien, og drøfter sentrale begreper som *kultur*, *identitet* og *acculturation* (akkulturasjon), som en del av mitt teoretiske utgangspunkt. Jeg analyserer formuleringene i Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver (Kunnskapsdepartementet, 2006a) om kulturelt og språklig mangfold i barnehagen. Disse formuleringene danner et vesentlig grunnlag for innholdet i undersøkelsen og for analysearbeidet. Presentasjonen og analysen av datamaterialet har fått en todelt struktur, inndelt i to kasuser ut fra de to byene, der empirien i prosjektet er hentet fra. Jeg vil forsøke å få fram hvordan de hver for seg forholder seg til kulturelt og språklig mangfold i barnehagen, i dette tilfellet konkretisert gjennom russisk-norske barn og familier. Etter presentasjonen av de to kasusene, kommer en avsluttende diskusjon der særtrekkene ved kasusene drøftes opp mot valgte teoretiske perspektiver. I tillegg gjør jeg korte oppsummeringer og drøftinger i avslutningen av hvert tematiske underkapittel underveis i presentasjonen av de to kasusene.

Datainnsamling, metoder og utvalg

Min datainnsamling har foregått i Alta og Kirkenes i Sør-Varanger kommune i Finnmark. Prosjektet har en kvalitativ tilnærming, der jeg har valgt å kombinere flere metoder og datakilder:

- 1) *Kvalitative intervju* med
  - a. Åtte russiske mødre med barn fordelt på fem forskjellige barnehager; halvparten av mødrene fra hvert av de to stedene
  - b. Fem pedagoger fra to barnehager; én i hver av de to byene
- 2) Et utvalg *skriftlige dokumenter* om mål og innhold for barnehagens virksomhet på ulike nivåer. Mesteparten av det lokale materialet er hentet fra hjemmesidene til barnehagene og kommunene.
  - a. Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver (nasjonalt nivå)
  - b. Kommunale plan- og ”policy”-dokumenter for barnehagenes virksomhet i de to kommunene (lokalt nivå)
  - c. Årsplaner for den pedagogiske virksomheten i de to barnehagene (institusjonsnivå)

- 3) Observasjon av *fysisk miljø, utstyr og materiell* i de utvalgte barnehagene, på spor etter andre kulturer og språk enn det norske og samiske – spesielt russisk språk og kultur.
  - a. Dekorasjoner, bilder, bokstaver, ord, tekster, osv., på veggene
  - b. Bøker fra eller om Russland, russiske eventyr, leketøy, gjenstander, musikk, videoer, osv.

Intervjumaterialet er min sentrale datakilde, mens det øvrige materialet brukes som supplement for å utvide og komplettere dette. I denne rapporten vil materialet fra intervjuene med personalet, de skriftlige dokumentene og det fysiske miljøet i barnehagene danne grunnlaget for analysearbeidet. Materiale fra intervjuene med mødre trekkes inn i enkelte sammenhenger.

Jeg valgte Kirkenes i Sør-Varanger kommune og Alta som lokaliseringer for prosjektet. Siden mitt fokus er barnehagens virksomhet for barn og familier med russisk tilknytning, falt det naturlig å velge Kirkenes på grunn av nærheten til og kontakten med Russland og den store andelen russiske innvandrere i byen. Alta ble valgt fordi jeg kjenner både kommunen og barnehagesektoren her godt, siden Høgskolen i Finnmark er lokalisert hit.

Prosjektet omfatter både familier der begge foreldre er russere og familier der mor er russisk og far er norsk. Jeg har ikke eksakte tall for hvor mange barnehagebarn med russisk familietilknytning det faktisk bor i de to kommunene. Ifølge Statistisk Sentralbyrå (SSB, 2009) var andelen førskolebarn med innvandrerforeldre atskillig høyere i Kirkenes enn i Alta, ved utgangen av 2009. Imidlertid omfatter *ikke* denne statistikken barn av svenske, danske, samiske eller engelskspråklige foreldre, og heller ikke barn av foreldre der *den ene er norsk og den andre innvanderer*, slik tilfellet er for mange av barna med russisk tilknytning i Finnmark. Statistikken (SSB, 2010b) viser også at det på samme tidspunkt var en større andel innvandrere¹ i Sør-Varanger (9,7 %) enn i Alta kommune (6,1 %). Av disse var andelen innvandrere fra land utenfor Vesten² også atskillig større i Sør-Varanger (6,1 %) enn i Alta kommune (3,5 %). Jeg finner ikke statistikk på kommunenivå som viser fordeling etter det enkelte opprinnelsesland. Russerne anslås å utgjøre omkring 10 % av befolkningen i Kirkenes (Rogova, 2008).

Jeg valgte ut én barnehage fra hver av de to kommunene som felt i min studie, dvs. for personalintervju og observasjon av fysisk miljø. Dette var de to barnehagene som hadde flest barn med russisk tilknytning i hver av kommunene. De er omtrent like store med hensyn samlet barnetall; ca. 50 barn. Ellers er barnehagene forskjellige når det gjelder antall barn med russisk bakgrunn. I barnehagen i Kirkenes er det 15 barn som enten har russisk mor eller både mor og far fra Russland.

---

¹ Tallene inkluderer også norskfødte med to innvandrerforeldre.

² Omfatter innvandrere fra Asia, Afrika, Latin-Amerika, Oceania unntatt Australia og New Zealand, og fra Europa utenfor EU/EØS.

De utgjør en stor minoritet i barnegruppa i barnehagen (ca. 30 %). Feltbarnehagen i Alta har kun fire barn med russisk bakgrunn. Spredningen av barn fra norsk-russiske familier var i Kirkenes mer konsentrert på få barnehager, mens de i Alta på dette tidspunktet var spredt rundt på flere barnehager, med ett til fire barn i hver barnehage.

Begge barnehagene har tidligere deltatt i et kompetansehevingsprosjekt om flerkulturelt og flerspråklig arbeid i barnehagen, som ble gjennomført i årene 2007-2010 i et samarbeid mellom Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO), Høgskolen, Fylkesmannen, enkelte kommuner og barnehager i Finnmark. Fordi jeg var en av høgskolens deltakere i prosjektet, har jeg fått et visst innblikk i situasjonen på dette området i de kommunene og barnehagene som deltok. Jeg traff også ansatte fra disse to barnehagene i den sammenhengen.

Jeg intervjuet to pedagoger i barnehagen i Alta og tre pedagoger i barnehagen i Kirkenes. Dette var ansatte som jeg anså som nøkkelpersoner med hensyn til å bidra med relevant materiale om de temaene som jeg var opptatt av. Alle intervjupersonene har arbeidet relativt lenge i den aktuelle barnehagen og har lang arbeidserfaring fra arbeid i barnehage. En av dem er russisk. I rapportene er alle intervjupersonene gitt fiktive navn for å sikre deres anonymitet. Det er likevel vanskelig å forhindre at personer med godt kjennskap til barnehagesektoren i den enkelte kommune, resonnerer seg fram til hvilke barnehager det her er tale om.

Jeg intervjuet til sammen fire russiske mødre med barn i barnehage i hver av de to kommunene, dvs. til sammen åtte mødre. Alle mødrene i Kirkenes hadde barna sine i samme barnehage, som også var min feltbarnehage. De russiske mødrene i Alta hadde barna sine spredt på fire forskjellige barnehager. En av mødrene hadde barnet sitt i min feltbarnehage her. Foreldreintervjuene fra Alta refererer derfor mer til situasjonen i barnehagene i kommunen, enn til forhold i én spesifikk barnehage. I Kirkenes refererer både mødrene og pedagogene til én og samme barnehage.

Feltarbeidet ble gjennomført i løpet av februar-mars 2009. Jeg var to ganger på besøk i barnehagen i Kirkenes; første gangen for å drøfte deres deltakelse i prosjektet og samle generell informasjon om den flerkulturelle situasjonen og virksomheten i barnehagen. Under mitt andre besøk i barnehagen, som varte i to-tre dager, ble intervjuene med mødrene og pedagogene gjennomført. Jeg fikk også anledning til systematisk å observere barnehagens fysiske miljø, pedagogiske materiell, m.v. Jeg var kun én gang på besøk i feltbarnehagen i Alta, primært for gjennomføring av personalintervjuene og for få et inntrykk av barnehagens fysiske miljø. Foreldreintervjuene i Alta ble gjennomført i høgskolens lokaler.

I min første rapport (Nilsen, 2009) gjør jeg rede for bruk av kvalitative intervju som metode, utvalg av foreldre og framgangsmåte ved analyse av rådataene fra intervjuene. Jeg henviser til denne for videre lesing. Jeg brukte veiledende intervjuguider under intervjuene. Disse inneholdt følgende hovedtemaer med aktuelle undertema, som utgangspunkt for samtalene (se vedlegg 1 og 2):

<i>Foreldreintervjuene</i>	<i>Personalintervjuene</i>
Intervjupersonens bakgrunn og familie	Barn og personale med russisk bakgrunn i barnehagen
Russisk kultur og tradisjoner i barnehagen	Russisk kultur og tradisjoner i barnehagen
Utviklingen av barnets flerspråklige kompetanse	Barnehagens arbeid med utvikling av barnas flerspråklige kompetanse
Barnets forhold til barnehagen	Barnas deltakelse og medvirkning i barnehagen
Barnets opplevelse av kulturell tilhørighet	Personalets kompetanse i flerspråklig opplæring og flerkulturelt arbeid
Oppdragelse, opplæring og barnehage i Norge og i Russland	Rammeplanen og flerkulturelt arbeid i barnehagen
Foreldrenes medvirkning i barnehagen	Foreldrenes medvirkning i barnehagen

Mange av temaene er overlappende, men fikk ulike vinklinger i de to intervjugruppene fordi medlemmene har forskjellige posisjoner, oppgaver og roller i barnehagen og overfor barna. Enkelte temaer var det lite hensiktsmessig å ta opp i begge gruppene. Spørsmål om barnas opplevelse av kulturell tilhørighet er kun reist i foreldreintervjuene, mens spørsmål om personalets kompetanse kun ble tatt opp i personalintervjuene.

I noen intervju ble enkelte temaer grundigere behandlet enn i andre, og motsatt; ett par temaer ble lite omtalt i enkelte av intervjuene. Intervjupersonene kunne også i noen grad selv komme med innspill til tema i løpet av intervjuet. Slik kunne innholdet i intervjuene bli forskjellig. De fleste intervjuene hadde en varighet på 60-75 minutter. Det ble gjort lydopptak av intervjusamtalene, som jeg senere transkriberte.

Teoretisk utgangspunkt

Formidlingen av utvalgt datamateriale, spesielt fra intervjuetekstene, vil dominere framstillingen i denne rapporten. Slik velger jeg å la intervjupersonenes stemmer komme tydelig fram i min tekst. En fylldig presentasjon av det empiriske materialet gjør i tillegg resultatene av studien mer transparent. Det åpner muligheter for andre til å gjøre alternative fortolkninger av materialet. Mine fortolkninger er gjort ut fra mitt ståsted og representerer som sådan noen (ut)valgte tolkninger, blant mange mulige. Jeg tar utgangspunkt i noen teoretiske perspektiver og vil eventuelt supplere disse med mer temaspesifikke innfallsvinkler underveis. I det følgende presenterer jeg grunnlaget for en kulturpsykologisk tilnærming, drøfter begrepene kultur og identitet, og gjør kort rede for begrepet "acculturation", som jeg ikke har funnet noen norsk oversettelse på, men forsøksvis betegner som "akkulturasjon" på norsk.

En kulturpsykologisk tilnærming

Jeg har funnet det naturlig å ta utgangspunkt i en *kulturpsykologisk tilnærming* (Hundeide, 2006) i dette arbeidet. Som deltakere i bestemte kulturelle fellesskap, er vi alle bærere av normative oppfatninger av barnet, barndommen, utvikling, oppdragelse, opplæring, osv. Disse oppfatningene er en del av kulturens overordnede fortolkningsrammer og kommer til uttrykk gjennom nasjonale og lokale læreplaner og policy-dokumenter for skole og barnehage, og gjennom læreres, barnehagepersonales og foreldres praksis som oppdragere og veiledere for barna. Ifølge Hundeide (2006) skjer dette mer eller mindre ubevisst og ureflektert. Oppfatningene kommer også til uttrykk i samvær og samarbeid mellom de forskjellige voksne aktørene på arenaer som barnehager og skoler.

Felles for de ulike retningene innenfor kulturpsykologien, er for det første at utvikling ses på som en livslang prosess (Gudbrandsen, 2006). Mennesker lærer, endrer og utvikler seg gjennom hele livet. For det andre knyttes menneskenes utviklingsprosesser til vår deltakelse i sosiale og kulturelle kontekster, som også inngår i en historisk sammenheng. Kulturpsykologien fokuserer i tillegg på hvordan mennesker gir mening og retning i sine liv, hvordan vi fortolker våre erfaringer og setter dem inn i en sammenheng, og hvordan overordnede diskurser eller fortolkningsrammer får betydning på personnivå (Hauge, 2005). De kollektive rammene og praksisene blir aktivt rekonstruert, og dermed overført og tilegnet som individuelle praksiser og forståelsesformer, gjennom deltakelse i de daglige virksomhetene og i samspillet med andre som foregår i den aktuelle sosiokulturelle konteksten (Hundeide, 2006). Hvordan vi handler, tenker og setter ord på det vi tenker og gjør, forstås som produkter av det sosiokulturelle.

Informantenes beskrivelser av sine erfaringer, oppfatninger og vurderinger vedrørende virksomheten i barnehagen er meningsfulle og relevante, knyttet til hvordan hver og en av dem fortolker situasjonen eller fenomenene som tematiseres. Det å innta en fortolkende tilnærming innebærer å ta et innenfra-perspektiv (Hundeide, 2006). I kulturpsykologien er forskeren gjerne ute etter å gripe endringer, prosesser og det motsetningsfylte (Toverud, m.fl., 2002). Ofte er det når etablerte meningssystemer kommer under press eller utfordres, at de i det hele tatt blir synlige; forskjellene mellom russisk og norsk kultur trer fram når de møtes. Det "russiske" og det "norske" blir gjennomgangstemaer og dikotomier i datamaterialet. Begrepene kultur og gruppeidentitet vil jeg derfor omtale nærmere i det følgende.

Kulturbegrepet

Kultur er et mangetydig begrep, som dekker et stort og motstridende felt. Definisjoner av kulturbegrepet inndeles gjerne i tre hovedkategorier (Gullestad, 1989; 2002):

- 1) kultur i betydningen *kulturliv*,
- 2) kultur i betydningen *livsform og handlingsmønstre*, og
- 3) kultur i betydningen *fortolkningsrammer* eller *meningsunivers*

Kultur som *kulturliv* omfatter spesielle avgrensbare kunstneriske *produkter*; litteratur, teater, musikk, billedkunst, osv. (Gullestad, 1989). Jeg kommer tilbake til denne måten å forstå kulturbegrepet på, i kapitlet om Rammeplanen for barnehagen, i forbindelse med barnehagens oppgaver som kulturarena og kulturformidler.

Kultur som *livsform og handlingsmønstre* er en karakterisering av en gruppes *levemåte*, dvs. hele det sosiokulturelle systemet, inkludert materielle redskaper, sosiale skikker, normer og trossystemer. Jeg oppfatter denne som den mest omfattende av de tre kategoriene av kulturdefinisjoner, som brukes her. Gullestad (1989) viser her til Edward Tylers definisjon fra 1871: "Kultur er den komplekse helhet som består av kunnskaper, trosformer, kunst, moral, jus og skikker, foruten alle de øvrige ferdigheter og vaner et menneske har tilegnet seg som medlem av et samfunn." Kultur er altså lært.

Definisjonen av kultur har en historisk forankring når den omfatter *tradisjonsoverføringer*. Begrepet *røtter* knyttes gjerne oppfatningen av at kultur som overleveringer mellom generasjoner. Hylland Eriksen (2001b) viser til Arne Martin Klausens definisjon av kultur: "... som de skikker, verdier og væremåter som overføres, om enn i noe forandret form, fra generasjon til generasjon." Forståelsen av kultur som livsform og handlingsmønstre er relevant med hensyn til hvordan opplæring,

oppdragelse og omsorg i norsk og russisk barnehage praktiseres, beskrives og sammenlignes av intervjupersonene.

Men kulturer representerer ikke bare dimensjoner av tradisjoner og kontinuitet. Minst like viktig er de *dynamiske* og foranderlige elementene i enhver kultur: "Kulturen skapes dynamisk og fortløpende, den forandrer seg og er rettet mot framtid snarere enn fortid." (Eriksen, 2001b:141). Begrepet *føtter* brukes ofte som metafor for å illustrere det omskriftelige og flytende ved kulturer. Når mennesker fra ulike kulturer møtes på felles arenaer, endres kulturen innad på disse arenaene. Ut fra et slikt perspektiv, vil møter mellom russere og nordmenn i lokalmiljøet og i barnehagen, bidra til gjensidige påvirkninger som endrer oppfatninger og praksiser hos begge parter. Gjennom disse prosessene endres også barnehagen og lokalsamfunnet.

Kulturer er ikke entydige. Det motsatte er heller tilfelle. Kulturer inneholder sammensatte og ofte motstridende elementer. På samme måte vil enkeltindivider være både splittede og ambivalente i sine forestillinger og oppfatninger. Gullestad (1989) hevder at kulturer ikke nødvendigvis inneholder integrerte og konsistente strukturer, som danner en indre sammenheng. Likevel mener hun at det finnes visse løselige sammenhenger mellom elementene i en kultur. "Kulturer kan være karakterisert ved fragmentering og splittethet. Likeså kan enkeltpersoners kulturelle kompetanser og trosforestillinger være splittede og tilhøre atskilte sfærer. Like fullt ser det alltid ut til å være i hvert fall en viss løselig sammenheng mellom elementene i en kultur." (Gullestad 1989:35). Selv om mine informanter har noen felles erfaringer og forestillinger fra hver av sine respektive sosiokulturelle systemer og samfunn, Norge og Russland, har de også mange forskjellige erfaringer som enkeltindivider, uavhengig av sin nasjonale tilhørighet.

Dette bringer oss over til den tredje kategorien av kulturdefinisjoner; kultur definert som *handlings skjemaer eller fortolkningsrammer*, som handler om det som mennesker i en kultur *tenker*, argumenterer og *handler* ut fra (Gullestad, 1989; 2002). Jorun Solheim anvender begrepet meningssammenhenger om det samme; et "*univers*" av *meninger* som ordner og gir form til menneskelig erfaring og virkelighet (Solheim, 1990), slik jeg forstår henne. Kultur betraktes som et *redskap* som mennesker kommuniserer og tolker verden gjennom, og som mennesker lærer ved å delta i og samspille med andre i det kulturelle fellesskapet, eller gjennom deltakelse i flere kulturelle fellesskap (Toverud, m.fl., 2002). Kultur i denne betydningen kan i mange sammenhenger erstatte *diskursbegrepet*, og har relevans for hvordan virksomheten i barnehagen beskrives, forklares og begrunnes i utvalgt datamateriale. Jeg forsøker å forstå noen av de fortolkningsrammene som ligger innebygd i de forskjellige tekstene som materialet består av.

Identiteter som diskursive konstruksjoner

En oppfatning eller opplevelse av kulturell likhet er grunnlaget for vi-følelsen eller gruppeidentiteten. Det kan nok være slik at de kulturelle forskjellene, eller grensene til andre kulturer, er mindre entydige enn de ofte framstilles. Ifølge Hylland Eriksen (2001a) er det ikke de objektive kulturforskjellene som skaper gruppeidentitet, men *forestillingen* om at slike forskjeller eksisterer. Det er den subjektive opplevelsen av at man er kulturelt lik, og følgelig markerer dette på ulike måter, som er vesentlig. Identiteter kan altså betraktes som *sosiale konstruksjoner*. Annick Prieur (2002) skriver bl.a. om det poststrukturalistiske perspektivet på identitet, som har sitt utgangspunkt i Michel Foucaults arbeider. Det sentrale her, er tanken om at ingen betydninger har én fast mening. Betydningene kan alltid endres. Verden ser forskjellig ut avhengig av hvor i historien og samfunnet man befinner seg. Dermed blir det også mulig å se på kulturelle kategorier, som for eksempel identitet, som midlertidig og foranderlig (Søndergaard, 2000).

Prieur (2002) refererer til Foucaults forståelse av subjektet som historisk konstruert gjennom forskjellige diskurser som angir subjektposisjoner. Det innebærer gjerne for én og samme person å forholde seg til flere og motstridende diskurser og dermed å innta mange forskjellige subjektposisjoner i løpet av kort tid, for eksempel posisjonene som kvinne, mor og russisk, eller førskolelærer og norsk, m.v. Identiteter konstrueres gjennom kulturelt bestemte forestillinger, der fenomener som for eksempel kjønn, yrke eller nasjonalitet, tillegges en bestemt mening i en bestemt sosial eller kulturell kontekst; dvs. gjennom diskursive konstruksjoner.

Identitetskonstruksjon skjer gjennom en stadig pågående prosess der individet er i interaksjon med andre mennesker og på ulike måter forholder seg til samfunnets eller kulturens diskurser. Individet kan dermed forstås både som skapt av og som skaper av sine diskursive betingelser. Det forholder seg til betingelsene i miljøet som aktivt subjekt og medkonstruktør av den sosiale virkelighet (Søndergaard, 2000). Prieur (2002) skriver at hun ikke vil sette likhetstegn mellom kulturell relativisme og individuelle valg. Menneskers valgmuligheter begrenses av at de innskriveres i bestemte kulturer, bl.a. gjennom fødsel. Både Søndergaard og Prieur tar forbehold overfor forestillingen om nærmest ubegrenset valgfrihet og spillerom for alle individer til egen identitetskonstruksjon og sosiale og kulturelle posisjoneringer. Enkeltindivider kan ta i bruk de ulike diskursive handlingsrommene som er tilgjengelige til enhver tid og forsterke dem. De kan også bryte med eller motarbeide dem. Men ved å utfordre grensene som kulturen setter, øker også risikoen for disintegrasjon eller utstøtelse. Prieur (2002) skriver at noen identifiseringer, tilhørigheter eller subjektiviteter av mer grunnleggende karakter, ikke så lett lar seg endre gjennom enkeltindividers

valg. Dette delvis på grunn av dyptgående sosialisering og delvis gjennom stemping utenfra, jf. hvordan samfunnsmessige diskurser om bestemte innvandreregrupper eller religioner kan angi bestemte subjektposisjoner. Noen posisjoner er mer maktfulle og har høyere status enn andre. Posisjonen som norsk og majoritet er sterkere i Norge og Finnmark, enn posisjonen som russisk innvandrere og minoritet. Men er det forskjeller mellom disse posisjonene på ulike steder internt i fylket, for eksempel mellom Alta og Kirkenes? Kan eventuelle lokale forskjeller bli gitt betydning på institusjonsnivå, slik som i barnehagene?

I forbindelse med diskusjoner omkring minoritets- og majoritetsgrupper, inkludering, kulturelt og mangfold brukes også andre begreper som har med gruppetilhørighet å gjøre. Det er i tillegg til begrepet kulturell identitet, også begrepene *nasjonal* identitet og *etnisk* identitet.

Nasjonal identitet er forbundet med statsborgerskap, som innebærer bestemte politiske og sivile rettigheter for den enkelte borger. Mennesker kan ikke velge fødested, men det er mulig å skifte statsborgerskap og på denne måten skifte nasjonal identitet. Blir de russiske røttene; russisk kultur og tradisjoner, tydeligere og viktigere å holde fast ved etter flytting til Norge? Kan våre markeringer av norske tradisjoner forbli uforandret i møter med russere? Hylland Eriksen mener at den tidligere norske nasjonale identitetspolitikken der halvglemte tradisjoner ble forsøkt opprettholdt, er erstattet av en ny, som handler om "å forene en felles, nasjonal samlende identitet med ulike, avgrensede etniske identiteter – å finne en balansegang mellom likheter og forskjeller." (Eriksen, 2001a:51).

Etnisk identitet knyttes til felles opphav, historie og kultur, ifølge Hylland Eriksen (2001a). Mennesker i samme etniske gruppe kan ha samme eller forskjellige nasjonale identiteter, og kan utgjøre en nasjonal minoritet eller majoritet. Siden begrepet "etnisitet" ofte assosieres med genetisk slektskap og dermed klassifisering av mennesker med utgangspunkt i arvemateriale, velger jeg som finnmarking med blandet opphav, å avstå fra bruken av dette begrepet. Det er slett ikke opplagt at det finnes visse måter å være etnisk norsk på, eller noe annet etnisk for den del, selv om mange insisterer på at "...visse kulturelle uttrykk, visse livsstiler og visse trosformer er mer gyldig enn andre." (Eriksen & Sørheim, 2006:107). Når jeg anvender begrepene "norsk" og "russisk" om voksne personer i denne rapporten, refererer jeg til det landet der de er født. Når det gjelder barna, anvender jeg begrepet "norsk" om de som er født i Norge av norskfødte foreldre, og "norsk-russisk" om barn av foreldre, hvorav enten begge eller den ene er født i Russland. Noen ganger bruker jeg formuleringen "barn med russisk bakgrunn." Alle de norsk-russiske barna i de barnehagene som omtales i denne rapporten, er født i Norge.

”Acculturation”

Begrepet ”acculturation” (akkulturasjon) er definert av Berry, m.fl. (2006) som en kulturell og psykologisk endringsprosess som følge av interkulturell kontakt. Begrepet anvendes for å beskrive både individuelle og kulturelle/samfunnsmessige prosesser som oppstår i møter mellom ulike kulturer. Den interkulturelle kontakten representeres ofte av innvandrere som minoritet på den ene siden og majoritetsbefolkningen på den andre. Resultatene av slike prosesser er gjensidig avhengig av begge gruppene. Innvandreres forsøk på å bevare sin opprinnelige kultur og deres grad av deltakelse i samfunnet rundt seg, kan variere. Samtidig vil majoritetssamfunnets måter å forholde seg til den aktuelle minoriteten på, ha betydning for hvordan akkulturasjonen forløper og hva resultatet blir, både for majoritetssamfunnet og minoritetsgruppene. For den enkelte innvandrer og/eller minoritetsgruppe kan prosessen, ifølge John Berry (2001), føre til:

- ✓ assimilasjon, dersom majoritetssamfunnet rundt fungerer som en ”støpeskje”
- ✓ integrasjon, dersom samfunnet preges av multikulturalisme
- ✓ separasjon, dersom samfunnet preges av segregering
- ✓ marginalisering, dersom samfunnet fungerer ekskluderende

Integrasjon krever et samfunn som er åpen for kulturelle forskjeller. Anastasia Rogova (2008) anvender begrepet ”acculturation” i sin analyse av situasjonen for russiske innvandrere i Kirkenes-området. Hun konkluderer med at mulighetene for integrasjon i Kirkenes-samfunnet blir stadig bedre. Hun forteller om russiske kvinner som er godt inkludert i det norske samfunnet, men også om en mindre gruppe kvinner som har valgt separasjon og lever som om de fortsatt var i Russland. Hun forteller i tillegg om variasjoner blant russiskfødte ungdommer; noen er godt integrerte norsk-russiske, andre er assimilerte ”norske”, og atter andre markerer sin russiskhet og konsoliderer seg som en egen gruppe. Kan mitt datamateriale fortelle noe om forløp og resultater av endringsprosesser som følge av interkulturelle møter mellom russere og nordmenn i forbindelse med barnehagens virksomhet?

Kulturelt og språklig mangfold i Rammeplan for barnehagen

Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver (Kunnskapsdepartementet, 2006a) er en forskrift til Lov om barnehager. Planen har funksjon som læreplan og danner det formelle

styringsgrunnlaget for barnehagens pedagogiske virksomhet, sammen med barnehageloven.

Rammeplanen slår fast at barnehagen skal ha en overordnet inkluderende pedagogisk praksis:

- Det kulturelle, språklige og religiøse mangfoldet i samfunnet skal gjenspeiles i barnehagen (Kunnskapsdepartementet, 2006a:7 & 18)
- Barnehagen skal støtte barn med et annet morsmål enn norsk, i bruk av sitt morsmål og samtidig arbeide aktivt med å fremme barnas norskspråklige kompetanse (Kunnskapsdepartementet, 2006a:29)
- Barnehagen skal støtte barn fra minoritetsgrupper i utviklingen av sin doble kulturelle tilhørighet (Kunnskapsdepartementet, 2006a:30)
- Omsorg, oppdragelse og opplæring i barnehagen skal skje i nær forståelse og samarbeid med barnas hjem (Kunnskapsdepartementet, 2006a:14)

Kulturelt mangfold og inkludering

Rammeplanen for barnehagen har mange formuleringer som kan knyttes til mangfold og inkludering.

Ifølge formuleringer om samfunnsmandatet (Kunnskapsdepartementet, 2006a:5), skal barnehagen

både gjenspeile det kulturelle mangfoldet i det norske samfunnet, og støtte barn ut fra deres individuelle forutsetninger, med hensyn til kulturelle, etniske, religiøse og språklige forskjeller.

Mangfold skal anerkjennes som noe positivt og som en ressurs. Å være forskjellig anses som en rettighet. Planen refererer til mangfoldet både på samfunns- og individnivå

(Kunnskapsdepartementet, 2006a:7). Samfunn kan her bety både forholdene lokalt og nasjonalt. Jeg anser lokalmiljøet å være avgjørende viktig i denne sammenheng fordi vi har med små barn å gjøre.

Individuelle og kulturelle forskjeller skal respekteres og understøttes, for at det enkelte barn skal utvikle stolthet og trygghet over sin egen kulturelle bakgrunn. Dette uttrykkes i formuleringer om at barnehagen skal representere et miljø hvor ulike individer og ulike kulturelle ytringer møtes i respekt for det som er forskjellig (Kunnskapsdepartementet, 2006a:18), og som støtter barn fra etniske minoritetskulturer i å utvikle sin doble kulturtilhørighet og trygghet på sin kulturelle identitet, stolthet over egen tilhørighet og respekt for andres kulturelle verdier og ytringer

(Kunnskapsdepartementet, 2006a:28 & 30). Planen slår fast at barnehagen er en viktig arena for utvikling av kulturell identitet (Kunnskapsdepartementet, 2006a:30). "Det er mange måter å være norsk på" og "Norge er i dag et multireligiøst og flerkulturelt samfunn", er formuleringer som vi også finner i rammeplanen.

Den offentlige barnehagen skal altså være et inkluderende fellesskap. Målsettingen for mitt prosjekt er å undersøke hvordan barnehagen iverksetter og realiserer rammeplanens mål om den inkluderende barnehagen, med fokus på den flerkulturelle og flerspråklige situasjonen for barn med russisk bakgrunn. Inkludering som praksis innebærer at alle deltakere oppfatter seg som aktive, likeverdige deltakere med jevnbyrdige rettigheter og plikter knyttet til barnehagefellesskapet (Germeten, 2007). Inkludering forutsetter også en opplevelse av tilhørighet til dette fellesskapet.

Språk og flerspråklighet

Barnehagen skal støtte barn med et annet morsmål enn norsk i bruken av morsmålet, som ifølge rammeplanen er viktig for barns opplevelse av egen identitet og mestring. Et godt utviklet morsmål er også en grunnleggende forutsetning for videre språklig utvikling, inkludert skriftspråk og leseforståelse. Det er også viktig at barn med et annet morsmål enn norsk, blir forstått og får muligheter til å uttrykke seg. Barnehagen skal sørge for at alle barn får varierte og positive erfaringer i bruk av språket som redskap for å kommunisere, tenke og uttrykke egne tanker og følelser (Kunnskapsdepartementet, 2006a:29). Personalet må "vise forståelse for betydningen av barnas morsmål" (Kunnskapsdepartementet, 2006a:35). Jeg går ut fra at begrepet "morsmål" her brukes om det språket barnet lærer først. Det samsvarer med bruken av begrepet morsmål i Kunnskapsdepartementets temahefte om språkmiljø og språkstimulering i barnehagen (Høigård, m.fl., 2009). Her defineres førstespråket som det språket barnet møter fra fødselen av, altså morsmålet. Når foreldrene bruker hvert sitt språk hjemme, får barnet to førstespråk. Temaheftet omtaler også begrepet tospråklighet: "Tospråklig (flerspråklig) utvikling er en helhetlig språkutvikling der *begge* språkene blir utviklet, og der de støtter hverandre." (Høigård, m.fl., 2009:16). Andrespråket er majoritetsspråket i samfunnet rundt, i dette tilfellet norsk. Om de norsk-russiske barna i min undersøkelse er flerspråklige eller ikke, vil trolig variere, både med alder og språksituasjonen hjemme og i barnehagen.

Barnehagen skal samtidig arbeide aktivt med å fremme barnas norskspråklige kompetanse (Kunnskapsdepartementet, 2006a:29). Under fagområdet "Kommunikasjon, språk og tekst" om personalets arbeid i retning av prosessmålene, står det bl.a.: "... å oppmuntre barn med to- eller flerspråklig bakgrunn til å være språklig aktive og samtidig hjelpe dem til å få erfaringer som bygger opp deres begrepsforståelse og ordforråd i norsk." (Kunnskapsdepartementet, 2006a:35).

Jeg tolker forskjellene i formuleringene i rammeplanen om barnehagens oppgaver overfor minoritetsspråklige barns morsmål versus deres norskspråklige kompetanse, som tydelige signaler om hvilket språk som skal gis høyest prioritet; nemlig norsk. Å "støtte bruk" (av morsmålet) virker

mer diffust og mindre handlingsrettet enn å ”arbeide aktivt for å fremme” (norskspråklig kompetanse). Jeg tolker også rammeplanens formuleringer om betydningen av morsmålet for barns opplevelse av identitet, mestring og for deres videre språklige utvikling, som generelle, dvs. først og fremst med relevans for norskspråklige barn, og ikke med henblikk på minoritetsspråklige eller flerspråklige barn. Den statlige tilskuddsordningen for å fremme språkforståelsen hos minoritetsspråklige førskolebarn kan understøtte en slik fortolkning.

Dette øremerkede tilskuddet til stimuleringstiltak i kommunene (Kunnskapsdepartementet, 2004) skal bidra til god morsmålsutvikling og grunnleggende norskkunnskaper ved skolestart.

Minoritetsspråklige barn er i denne sammenhengen barn der *begge foreldrene* har et annet morsmål enn norsk (med unntak av samisk, svensk, dansk og engelsk). Tilskuddet beregnes ut fra antall minoritetsspråklige barn som er i barnehage i kommunen. I vårt tilfelle er det altså kun barna fra de familiene der begge foreldrene er russiske, som vil utløse et slikt tilskudd. De statlige midlene er ifølge rundskrivet et supplement til kommunens egne midler. Bruken av tilskuddet kan varieres ut fra lokale forhold. De kan brukes til å kjøpe inn materiell til språkopplæring, til å ansette ekstra personale for å stimulere barnas norskspråklige utvikling og/eller til delfinansiering av kompetansehevingstiltak for personalet. Midlene kan også brukes til *tospråklig assistanse* i barnehagen. Slik assistanse kan bidra til integrering av alle barn i fellesskapet, at barna kan forstå og bli forstått, til brobygging og kulturutveksling mellom barn med ulik kulturell og språklig bakgrunn, samt til god kontakt mellom barnehage og foreldre (Kunnskapsdepartementet, 2004). Ifølge en evaluering av tilskuddsordningen, gjennomført av Rambøll Management (Kunnskapsdepartementet, 2006b), vurderer barnehagene at tiltakene har ført til bedre norskerferdigheter hos minoritetsspråklige barn, mens morsmålsutviklingen synes å bevege seg i negativ retning. Evalueringen viser også at det i de senere år har skjedd en dreining til mer vekt på norskspråklig materiale og ekstra personale for å styrke barnas norskkunnskaper, og mindre vekt på tospråklig assistanse som språkstimuleringstiltak i barnehagene (Kunnskapsdepartementet 2006b; 2008).

Kulturbegrepet og kulturformidling i barnehagen

Siden uttrykket ”kulturell identitet” brukes i flere av de allerede nevnte formuleringene i rammeplanen, skal jeg se nærmere på kulturbegrepet i planen og hva planen sier om kulturformidling i barnehagen. Jeg kommenterer i denne sammenheng *ikke* spesifikke formuleringer om samisk språk og kultur.

Rammeplanen inneholder et eget underkapittel; *Barnehagen som kulturarena*, som innledes med en definisjon av kulturbegrepet (Kunnskapsdepartementet, 2006a:30): "Kultur forstås her som kunst og estetikk, felles atferdsmønstre, kunnskaper, verdier, holdninger, erfaringer og uttrykksmåter." I denne setningen inkluderes både kategorien kultur som *Kulturliv*³ og kategorien kultur som *Livsform og handlingsmønstre*⁴. Videre står det: "Kultur handler om arv og tradisjoner, om å skape og om å levendegjøre, fornye og aktualisere. Kultur utvikles i spenningen mellom tradisjon og fornyelse." Formuleringene refererer til kultur som tradisjonsoverføring. Det gir definisjonen en historisk forankring, men inkluderer i tillegg en nåtidig og mer dynamisk tilnærming til forståelsen av kulturbegrepet. Kultur skapes, endres og leves av menneskene som deltar i det kulturelle fellesskapet, og påvirkes av endringer og hendelser som skjer i det fjerne og nære samfunnet rundt. Er det slik kulturen "aktualiseres"? Definisjonen avsluttes slik: "Både lokale og nasjonale kulturverdier, slik disse gjenspeiles i barns oppvekstmiljø, må være representert i barnehagens virksomhet." (Kunnskapsdepartementet, 2006a:30). Formuleringen her gir rom for ulike tolkninger. Den kan forstås som at barnehagen skal formidle "norske" kulturelle og tradisjonelle verdier, heller enn nyere lokale og nasjonale uttrykk for kulturelt mangfold, siden minoritetskulturer ikke i det hele tatt er nevnt eller kommentert i planens definisjon av begrepet. Det gir assosiasjoner til en tredje måte å definere kultur på i rammeplanen, dvs. kultur som fortolkningsrammer eller som *et univers av meninger*⁵, der "norsk" kultur inngår som underforstått og uartikulert i en majoritetsdiskurs.

Også i andre deler av rammeplanen finnes formuleringer om kultur. Følgende formulering understreker barnehagens *funksjon* både som formidler og skaper av kultur: "Barnehagen er en kulturskaper og har en viktig rolle som kulturformidler." (Kunnskapsdepartementet, 2006a:16). Kan en anta at det er de nevnte "lokale og nasjonale kulturverdier i barnas oppvekstmiljø", som skal formidles? Det presiseres ikke her nærmere hva *innholdet* i kulturformidlingen skal være. Følgende formulering om barnehagens funksjon som kulturaktør, har relevans for barnehagen som et inkluderende flerkulturelt fellesskap. Her omtales kulturer i flertall, og både som like og ulike: "Barnehagen skal være et miljø hvor [...] ulike kulturelle ytringer møtes i respekt for det som er forskjellig. [...] Et møte med noe som er forskjellig fra ens eget, gir muligheter for å utvikle en positiv nysgjerrighet overfor menneskers og kulturers likheter og ulikheter." (Kunnskapsdepartementet, 2006a:18).

---

³ Kultur som kulturliv omfatter utøvelse av kunstnerisk og estetisk virksomhet, samt produkter av denne virksomheten, jf. s. 10

⁴ Kultur som livsform omfatter en gruppes hele levemåte og sosiokulturelle system, jf. s. 10

⁵ Jf. Solheim (1990) og Toverud, m.fl. (2002) som definerer kultur som et univers av meninger som ordner og gir form til menneskelig erfaring og virkelighet, og som kan knyttes til diskursbegrepet.

Når det kommer til *hvordan* kulturformidling konkret skal foregå i barnehagen, finnes det relevante formuleringer på to steder i rammeplanen. De første finner vi som avslutning på kapittelet om *Barnehagen som kulturarena*, der noen relevante kulturelle kilder og yringer beskrives:

”Barnehagen bør ta del i kulturen i nærmiljøet gjennom møte med institusjoner, organisasjoner og enkeltpersoner. Eldre generasjoner kan dele viktig kunnskap med barn og personalet i barnehagen. Personalet bør formidle tradisjoner som skaper tilhørighet gjennom bøker, litteratur, sang og musikk og kreativ virksomhet.” (Kunnskapsdepartementet, 2006a:30).

Jeg antar at ”institusjoner” her refererer til norske *nasjonale samfunnsinstitusjoner* på lokalt nivå, som barnehager gjerne har kontakt med; slik som biblioteket, kirken, brannstasjonen, politiet, skoler, kinoer, teaterforestillinger, og lignende. Når eldre mennesker i tillegg nevnes spesielt, blir tilknytningen til *norske tradisjoner* og den *historiske* forankringen i barnehagens kulturformidling svært tydelig. Formuleringene om kulturformidling gjennom estetisk virksomhet og kunstneriske produkter, bekrefter den sentrale plassen som kultur som *Kulturliv* har i barnehagen. Dette er også et område som gir muligheter for stort mangfold i kulturelle uttrykk. Likevel nevnes ikke kulturelt mangfold i denne sammenhengen.

De andre formuleringene som konkretiserer innholdet i barnehagens kulturformidling, finner vi i planens kapittel 4: *Fagområdene*. De fleste av disse omhandler enten lokale, nasjonale og/eller kristne verdier, tradisjoner, levemåter og kulturuttrykk, og ikke formidling av kulturelt mangfold, slik jeg tolker det som står her. Men noen unntak finner vi. Det som omtales spesielt, er forholdet til *kroppen* og markering av andre *religiøse høytider* og kulturelle tradisjoner. Her er noen eksempler: Personalet må sørge for at ”kropps- og bevegelseskulturen i barnehagen gjenspeiler mangfoldet i barnas kulturelle forankring og ta hensyn til kulturforskjeller når det gjelder forholdet til kropp.” (Kunnskapsdepartementet, 2006a:36). Personalet må “[...] skape interesse for og bidra til forståelse og toleranse for forskjellige kulturer og ulike måter å leve på. [...] markere andre religiøse, livssynsmessige og kulturelle tradisjoner som er representert i barnehagen.” (Kunnskapsdepartementet, 2006a:41). Hva som menes med ”kulturelle tradisjoner” her, forklares ikke nærmere.

Jeg vil konkludere med at når det kommer til konkrete uttrykk for barnehagens flerkulturelle innhold, trekker rammeplanen fram *feiring av (andre) kulturelle tradisjoner og religiøse høytider* som den sentrale kulturmarkør. Rammeplanen knytter ikke formuleringer om kulturformidling gjennom kunstneriske og estetiske produkter og aktiviteter; litteratur, sang og musikk og kreativ virksomhet, eksplisitt til kulturelt mangfold i barnehagen. Dette til tross for at slike kulturuttrykk gjerne oppfattes og praktiseres som sentrale innholdselementer i barnehager med kulturelt mangfold, sammen med

et eventuelt språklig mangfold. Rammeplanen slår fast at språk og kultur er nært knyttet sammen: "Viktige sider ved kulturoverføringen er knyttet til kommunikasjon, språk og tekst" (Kunnskapsdepartementet, 2006a:34). Rammeplanen burde etter mitt syn, inneholdt mer eksplisitte formuleringer om *hvordan* barnehagen skal formidle og synliggjøre kulturelt mangfold. Planen inneholder mange generelle, og enkelte spesifikke, formuleringer om kultur og kulturformidling, som lett kan tolkes som å omhandle "norsk" nasjonal og lokal kultur. Det kan svekke målsettingen om barnehagen som et inkluderende, flerkulturelt fellesskap for alle barn. Slik kan planen fungere som et redskap for å understøtte og bevare majoritetskulturen og ekskludere minoritetskulturer, selv om de formulerte målsettingene uttrykker det motsatte.

Barnehagen sett med russiske mødres øyne

Den første rapporten fra mitt prosjekt var basert på analyser av materiale fra intervjuene med de russiske mødrene, og fokuserer på den norske barnehagen sett med russiske mødres øyne (Nilsen, 2009). På grunnlag av dette materialet, der mødrene forteller om sitt eget og barnas forhold til "sin norske barnehage", forsøkte jeg å finne svar på og drøfte spørsmål vedrørende mødrenes oppfatninger om ulike sider ved barnehagen, deres vurderinger av barnas språklige og kulturelle situasjon som norsk-russiske, og barnehagens bidrag til barnas utvikling av flerspråklig kompetanse.

Mødrene uttrykker seg gjennomgående positivt om kvaliteten på de sosiale relasjonene i barnehagen. De nevner ofte forholdet mellom barna og personalet, og mellom seg selv som foreldre og personalet, i den sammenheng. De berømmer personalets vilje og evne til å etablere kontakt, vise omsorg, anerkjennelse og respekt for det enkelte individ. Mødrene gir positive beskrivelser av forholdene i "sin" barnehage og forteller om barn som trives og blomstrer. Mødrene gir inntrykk av lojalitet til barnehagen og tillit til at personalet tar hånd om barna på en god måte. De uttrykker på den ene siden et ønske om å bevare omsorgskvaliteten, barnas relative frihet og medbestemmelse i barnehagen. På den andre siden uttrykker de ønsker om større læringstrykk, dvs. en mer planmessig, formalisert og voksenstyrt opplæring. Mange av mødrene ønsker en barnehage som både i form og innhold er mer rettet inn mot klassisk skoleforberedende aktiviteter.

De fleste barna opplever seg som norske og/eller mest norsk og litt russisk, ifølge mødrene. De sier også at de opplever barnas situasjon med tilhørighet til både det norske og det russiske, som uproblematisk. Imidlertid gir beskrivelsene av enkelte barns språksituasjon, grunn til bekymring. Det

gjelder barn der begge foreldrene er russiske, hjemmespråket er russisk og barnehagen ikke har noen form for språklig assistanse eller ekstra ressurser til å støtte barnas kommunikasjon med andre eller i bruken av morsmålet sitt, slik Rammeplanen for barnehagen foreskriver (Kunnskapsdepartementet, 2006a). De barna som dette gjaldt, befant seg i barnehager i Alta. Selv om de etter hvert lærer å snakke norsk, slik at norsk blir deres foretrukne språk, kan det også stilles spørsmål ved om barnas norskspråklige kompetanse utvikles optimalt. Jeg konkluderer med at språksituasjonen for disse barna bør undersøkes og vurderes nærmere. Det er grunn til å stille spørsmål ved om rammeplanens bestemmelser om barnehagens oppgaver i utviklingen av minoritetsbarns flerspråklig kompetanse, får nok oppmerksomhet fra barnehager, barnehageeiere og lokale, regionale og sentrale barnehagemyndigheter.

Barnehagen i Kirkenes

En stor og betydningsfull russisk minoritet

Nærheten til og kontakten med Russland er svært merkbar i Sør-Varanger kommune og Kirkenes by. Russerne utgjør som sagt en stor minoritet i kommunen. Kirkenes representerer det mest sentrale møtepunktet for russisk-norsk kontakt på nær sagt alle nivåer og områder (Rogova, 2008).

Kontakten med Russland har stor betydning for sysselsettingen i kommunen, både som arbeidskraft og i forbindelse med kjøp av varer og tjenester. Det foregår også et utstrakt kultursamarbeid mellom befolkningene og ulike institusjoner på begge sider av landegrensene. I dette samarbeidet er også skoler og barnehager involvert. Etableringen av Barentsinstituttet i Kirkenes i 2006 som en del av regjeringens nordområdestrategi, er et annet eksempel på kommunens posisjon i den grenseoverskridende virksomheten i nord. Kirkenes promoterer som en grenseby og som et senter i Barentsregionen.

Viken, m.fl. (2008:22) beskriver omdanningen av Kirkenes fra gruveby til grenseby, på denne måten:

”...has been transformed within ”bordered” relationships of civic society, business and a combination of high-level and local political activities. Being a border town and a centre in the Barents Region is the hegemonic narrative of today. The manifold transformations have led to a situation where Kirkenes has become “Russianized”,...”

Sammensetningen av befolkningen i Kirkenes har endret seg betydelig siden 1980-tallet, ifølge Viken, m.fl. (2008). Mens befolkningen tidligere hovedsaklig besto av personer med norsk, samisk og kvensk/finsk bakgrunn, var Sør-Varanger i 2006 vertskommune for 40 – 50 forskjellige nasjonaliteter,

med russerne som den definitivt største og mest betydningsfulle minoriteten. Nasjonalgrenser er sosialt og kulturelt betydningsfulle fordi de inngår i hverdagspraksiser og diskurser for folk som lever i grenseområdet. Selv om kommunen også har innslag av mennesker fra mange andre land, er det russiske innslaget i lokalmiljøet synlig og hørbart "overalt" i Kirkenes; i gatene, gjennom skilting og oppslag, i butikkene, osv.

I den aktuelle barnehagen i min studie i Kirkenes har 15 av til sammen ca. 50 barn, russisk tilknytning (30 %). Av de norsk-russiske barna, er det fem barn der begge foreldrene er russiske. De øvrige ti barna har russisk mor og norsk far. De første barna med russisk bakgrunn begynte i barnehagen omkring år 2000, ifølge styreren i barnehagen. Mine intervjupersoner blant pedagogene i barnehagen er; Kirsti og Monika, som begge er norske, og Irina, som er russisk og ansatt for å gi ekstra tospråklig assistanse i barnehagen. De har alle arbeidet i omkring ti år eller mer i denne barnehagen.

Barnehagens kompetanse i flerkulturell og flerspråklig opplæring

Russisk kulturkompetanse

Kirsti forteller at det generelt er vanskelig å vedlikeholde og videreutvikle personalets kompetanse fordi personalsituasjon i barnehagen i de siste par årene har vært veldig ustabil. Det er mangel på førskolelærere. Det er mye sykdom og permisjoner blant ansatte, og problemer med å få tak i vikarer i et stramt lokalt arbeidsmarked, der barnehagene taper i kampen om arbeidskraften. Hun sier: Ikke får du pedagoger og ikke får du tak i vikarer [...] Det er likedan i alle barnehagene i kommunen.

Intervjupersonene forteller at barnehagen har hatt russiske ansatte i mange år. For tiden har de to russiskspråklige ansatte; én fast ansatt assistent, i tillegg til Irina, som er ansatt for å gi ekstra tospråklig assistanse. Hun er i barnehagen fire dager i uka og har arbeidsoppgaver knyttet til barnegruppene med norsk-russiske barn. Språkstimulering og formidling av russisk kultur er sentralt. Hun bruker litt tid på hver avdeling og er også med i uteaktivitetene i barnehagen. Hun har relevant utdanning og praksis fra barnehage i Russland. Irina hadde på intervjutidspunktet arbeidet 15 år i norsk barnehage.

Når det gjelder det norske personalets russiske kulturkompetanse, og endringsprosessene som har skjedd i barnehagen og lokalsamfunnet i løpet av disse årene, forteller Irina;

Nå har vi hatt russiske barn her i 15 år. Fra grensen ble åpnet [...] i 1992. [...] I begynnelsen var det mer eksotisk og spesielt. [...] Jeg var [...] så glad over at det norske personalet, selv om de ikke kunne så mye om Russland og russisk kultur og det russiske folket, så var de flinke til å ta i mot barna. [...] De var veldig tålmodige. [...] Etter hvert ser jeg stor forandring. [...] Nå har vi mye mer materiell, og vi vet mye mer. [...] og vi kjenner hverandre mye bedre enn tidligere. Så

det blir mye mer naturlig.[...] Det er kommet [...] mer pedagogisk litteratur. [...] Tidligere var det mer "vi vet", men det var lite konkret "hvordan gjør man". Det er mer konkretisert nå. Det er lettere å jobbe nå.

Hun forteller om hvordan både kunnskaper og holdninger i personalet og i lokalsamfunnet forandrer seg over tid, etter hvert som "det nye" blir mindre nytt og ukjent. Arbeidet er blitt enklere på grunn av mer kjennskap til hverandres kulturer og bedre tilgang på pedagogisk materiell og faglitteratur. Dette bekreftes av Kirsti, som selv har vært mange ganger i Russland: Vi har jo ikke så veldig kompetanse, men vi har jo utviklet oss [...] i og med at vi har vært sammen med russere og [...] og også har russiske ansatte[...]

Intervjupersonene synes å vurdere kompetansesituasjonen i barnehagen forskjellig. Irina gir den mest positive beskrivelsen, mens Kirstis beskrivelse er positiv, men forbeholden. Monika, på sin side, sier at de har liten kjennskap til og snakker lite om russisk kultur i barnehagen, men trekker fram personalets positive holdninger til det russiske: Øverraskende nok, [...] så har vi lite kunnskap om russisk kultur og tradisjoner. Noe har vi lært [...], men generelt snakker vi veldig lite om russisk kultur. [...] Jeg har heller ikke inntrykk av at det er noe foreldrene kommer og bidrar med [...] Men jeg synes i hvert fall at generelt er det en positiv holdning her. Vi har lyst til å lære mer.

Hva gjøres i barnehagen for å utvikle personalets russisk kulturkompetanse? Intervjupersonene forteller at barnehagen deltar i de norsk-russiske samarbeidsprosjektene "Naboer og venner" og "Barnehagekunstutstillingen", som bidrar til å etablere kontakt over landegrensene og lære mer om russisk kultur. Kirsti sier:

[...] så har vi hatt veldig mye besøk av russere i barnehagen [...] også russiske barn. Vi har hatt utveksling. Og i vår hadde vi [...] egne ansatte over til besøk i russisk barnehage, og de hospiterte der... [...] Vi reiste (til Nikkel) en hel delegasjon på nesten 30 stykker. Det var barn, med foreldre [...] og de som skulle hospitere. [...] vi har jo fått litt innblikk i deres hverdag også. Ellers er det jo bare gjennom media, ikke sant? Og mye ligger jo nedarvet i kulturer også [...] på en måte få bort gamle måter å tenke på....

Nye erfaringer gjør at holdninger og kunnskaper endrer seg; det "får bort gamle måter å tenke på."

Monika bekrefter at hun lærte mye om russisk kultur under besøket i barnehagen i Nikkel: Det var veldig godt å se i virkeligheten hvordan det egentlig var. Og jeg forsto litt mer av noen av de innspillene vi har fått fra russiske foreldre. Man forstår det når man har sett for en forskjell det er. Det var det med kultur. [...] Man ser at måten å gjøre det på er forskjellig. [...] jeg kan mer nå – om russiske barnehager.

Hva er russisk kultur? Hva er norsk kultur? Monika kommenterer eventuelle forskjeller mellom norsk og russisk kultur slik: Når jeg tenker etter, så tenker jeg at det ikke er så stor forskjell. Men i Russland er der veldig mange millioner flere mennesker. [...] Hva er viktig for meg som norsk? Det er vel forskjellig fra mange andre som er norske, slik som jeg. Og slik kan det vel også være [...] for russere. Så det er vanskelig. [...] Monika sier i det første sitatet her at forskjellene mellom norsk og russisk kultur er store; det er forskjeller i "måter å gjøre det på". Etter å ha tenkt seg om, sier hun at forskjellene kanskje ikke er så store – at det er individuelle forskjeller

mellom russere, som det er mellom nordmenn. Blant russere er det kanskje flere variasjoner, siden de er så mange? Monika utsagn kan tolkes som uttrykk for kompleksiteten som er knyttet til kulturbegrepet.

Kompetanse i tospråklig opplæring

Personalet i barnehagen har relativt god kompetanse i språkopplæring generelt, ifølge intervjupersonene. Kirsti trekker frem et nylig gjennomført kommunalt kompetanseutviklingsprosjekt i språkopplæring for ansatte i barnehagene: [...] gjennom det prosjektet [...], så har vi jo fått kunnskap om språk og språkopplæring generelt. Det er like viktig i forbindelse med tospråklige, som enspråklige. Om barns begrepsutvikling og personalets kompetanse, sier Monika: Vi har mange dyktige folk på huset som er engasjert i å få til dialog. Er du i dialog med ungene, kan du virkelig gi begreper og utvide. Det mener jeg at vi er, og gjør, men hva som er knyttet til kunnskap om tospråklighet...? – ja, da er vi vel flinke til det også.

Når det gjelder kompetanse i tospråklig opplæring gir de to norske pedagogene en ganske forbeholden beskrivelse av situasjonen – den kunne vært bedre. Kirsti sier: Vi har ikke så veldig [...] eller vi kunne sikkert hatt mer. Monika forteller at de ikke har hatt så mye fokus på tospråklighet det siste året som de har hatt tidligere, og legger til: ... vi har veldig forskjellig kunnskap om tospråklighet i barnehagen. Det kommer nye personer inn, og de har ikke fått de samme tilbudene ... Irinas beskrivelse er mer uforbeholdent positiv:

Jeg mener personalet har kompetanse (i tospråklig opplæring). Vi jobber mye med språk generelt, både norsk og russisk. Og det er nesten samme måte å lære språk på. Så vi har metoder om hvordan vi skal gjøre det. Alle i barnehagen kan det. Det er forskjeller fra barnehage til barnehage. [...] Jeg synes personalet i barnehagen kan mye mer enn tidligere. For vi jobber mye med det tospråklige og flerkulturelle...

Irina legger til at det også på dette området har skjedd en kompetanseheving, en utvikling i positiv retning, i løpet av de årene hun har arbeidet i barnehage i Kirkenes. Hun sier at arbeidet med flerspråklig opplæring i stor grad avhenger av interesse fra pedagogenes side.

Mer eller mindre indirekte kommer det fram under intervjuene at personalet har deltatt i minst tre-fire kompetansehevingstiltak i språkopplæring og/eller flerspråklig opplæring i de senere år, inkludert NAFO's kompetansehevingsprosjekt om flerkulturelt og flerspråklig arbeid i barnehagen. At kompetansenivået innad i personalet varierer, er ikke uventet, blant annet på bakgrunn av den generelt ustabile personalsituasjonen. Sett i sammenheng med at det norske personalet kan lite russisk, mens de russiske ansatte behersker begge språkene, forstår jeg de ulike utsagnene her som at intervjupersonene besvarer mine spørsmål fra ulike ståsteder; Kirsti og Monika fra sine posisjoner som norskspråklige pedagoger, og Irina fra sin posisjon som tospråklig norsk-russisk pedagog.

Behov og muligheter for kompetanseutvikling

Intervjupersonene bekrefter at det finnes økonomiske midler og faglige tilbud tilgjengelig til kompetanseutvikling, også innenfor flerkulturelt og flerspråklig arbeid i barnehagen. De kan delta på kommunale kurs. De kan drive kompetanseutvikling internt i barnehagen, og/eller ta videreutdanning. Deltakelse på kurs i kommunal regi eller internopplæring virker mest aktuelt. I noen grad bestemmer bemanningssituasjonen i barnehagen om de kan benytte seg av mulighetene som finnes. Kirsti forteller om det: Å si nei til kurs fordi vi ikke har folk. Det har skjedd...mange ganger. [...] På planleggingsdagene har alle anledning (til å delta). Men når det er kurs som går ellers, blir det problemer med vikar.

Monika stiller spørsmål ved effekten av kurs for utvikling av praksisen i barnehagen: Det blir inni mellom spurt om hvilken kompetanse som vi føler at vi trenger på de kursene vi har på planleggingsdagene. [...] Det er ikke alltid de som gir så stor effekt i etterkant. Om mulighetene for å drive kompetanseutvikling internt i barnehagen, sier hun:

Vi har tiden på personalmøter, der alle møtes. Vi har... studietid på vår avdeling, der assistentene får tid til å studere ting de føler at de trenger å lese på eller som jeg gir dem. Vi har muligheter til å bli flinkere på å jobbe med [...] situasjoner [...] oversiktlige og enkle ting, som vi kan starte med.[...] Det er mulig på en enkel måte. [...] Å sørge for at alle har visse kunnskaper.

Pedagogene forteller at personalet først og fremst har behov for mer kompetanse i kommunikasjon på tvers av kulturer mellom de voksne aktørene i barnehagen. Kontakt og samarbeid mellom personale og minoritetsforeldre kan av og til oppleves mer utfordrende og vanskelig å håndtere, enn oppgavene overfor barna. Irina sier: Nå tror jeg vi har mye erfaring [...] og kan jobben i forhold til barna. Det var mer vanskelig å få god kontakt med foreldre enn med barna. [...] (ler) Å jobbe med voksne er helt annerledes. Der kan det av og til komme det vi kaller for kulturkrasj. Misforståelser. Monika bekrefter at kulturelle forskjeller kan by på praktiske problemer i hverdagen: Ja, det er i samarbeid [...], for eksempel om påkledning. Hun forteller også om det å komme til kort i kommunikasjonen: Det har jeg i hvert fall for liten kompetanse til. I hvert fall synes jeg selv det. Hun legger til det er avgjørende viktig for henne at foreldrenes har tillit til at hun har barnas beste som siktemål. Noen ganger gjør kommunikasjonsproblemer det vanskelig å etablere en slik tillit, forteller hun.

Oppsummering:

Til tross for en generell ustabil bemanningssituasjon de senere år, synes barnehagen å ha relativt god russisk språk- og kulturkompetanse, først og fremst gjennom sine russiske ansatte, som har arbeidet der i mange år. I tillegg har begge de to norske pedagogene som ble intervjuet, vært i Russland og i russisk barnehage. Barnehagen har også hatt mange besøk fra Russland. Intervjupersonene synes å vurdere personalets kompetanses i språkopplæring generelt, som ganske god. Når det gjelder

kompetansen i tospråklig opplæring og russisk kultur, virker de to norske pedagogene noe mer usikre, mens den russiske ansatte, Irina, vurderer denne som god.

Kulturforskjeller oppleves noen ganger som vanskelig å finne ut av og å håndtere i det praktiske samarbeidet mellom personalet og foreldrene. Personalet trenger først og fremst mer kompetanse i tverrkulturell kommunikasjon, ifølge intervjupersonene. De forteller at mye likevel er endret siden den første tiden med russisk-norske familier i barnehagen. Russere og nordmenn er blitt bedre kjent med hverandre gjennom forskjellige former for sosial kontakt. Arbeidet med russisk som minoritetskultur og -språk er blitt enklere etter hvert, også på grunn av bedre tilgang på pedagogisk materiell og fagkunnskap på området.

Ansatte i barnehagen har deltatt i flere kompetanseutviklingstiltak innenfor språkopplæring og/eller flerspråklig opplæring i løpet av de siste årene. Det finnes både økonomiske midler til og tilbud om etterutdanning tilgjengelig i kommunen og i regionen. En ustabil bemanningssituasjon gjør imidlertid av og til deltakelse vanskelig. For utvikling av praksis i barnehagen, kan ulike former for internopplæring være et godt alternativ til eller et viktig supplement til deltakelse på eksterne kurs.

Russisk kulturformidling i barnehagen

Både Monika og Irina sier at de kunne gjort mer og at det varierer hvor mye de jobber aktivt og kontinuerlig med formidling av russisk kultur og tradisjoner i barnehagen. Monika sier: I noen perioder er vi flinkere enn i andre. [...] Når vi har så mange russiske barn på vår avdeling, så kunne vi [...] jobbet mer opp mot det russiske i løpet av året. [...] Men det er noe som er falt litt bort, på en måte, i det siste. Irina sier at hun ønsker å bidra mer i det flerkulturelle arbeidet. De pedagogiske ledernes interesse og innsats har betydning for hennes egen innsats: [...] det er avhengig av førskolelærerne, hvor mye de vil ha av det russiskspråklige og av russisk kultur. [...] Noen ganger prøver jeg, men får jeg ikke (respons), så slapper jeg bare av (ler).

På spørsmål om markering av russiske merkedager og formidling av russisk kultur, fortalte alle tre om feiring av russisk jul og russisk nasjonaldag. Monika sier for eksempel: Det viktigste [...] er russisk jul. [...] Det er virkelig en tradisjon som vi har innarbeidet. Som vi har en viss kunnskap om og som ungene vet om. [...] Det er veldig flotte samlinger. Veldig gledelig for oss å være med på. Kirsti forteller også: Så er det 12. juni, som er russisk nasjonaldag. [...] Det er på en måte nytt...Russland er jo også i endring. [...] De har heller ikke selv så mange tradisjoner knyttet til den dagen [...] men det har vel vært en fridag, tror jeg. [...] Så vi har ikke hatt en sånn stor feiring av den, men vi har markert den. Snakket om nasjonaldagen.

Det er ikke alltid enkelt å finne ut av hvilke merkedager som skal feires, og hvordan. Når vi forsøker å finne ut av andre lands tradisjoner, tar vi gjerne utgangspunkt i norske tradisjoner. Vi forventer for eksempel at "alle" feirer nasjonaldagen og julehøytiden. Kirsti stiller spørsmål og resonnerer omkring dette: Hvordan skal vi feire? [...] Jeg får ikke noe svar på hva som er russisk kultur gjennom foreldrene, egentlig, men en hører jo. [...] Gjør vi rett nå, når vi for eksempel feirer russisk jul i barnehagen? Men vi må bare ta et valg og gjøre det. [...] Vi får bare nyte dagen. Kose oss sammen. Det er jo det som er det viktige. Det russiske samfunnet er under endring. Enkelte tradisjoner kan forandres relativt raskt. I tillegg er Russland et veldig stort land, både geografisk og befolkningsmessig, så trolig finnes det mange ulike tradisjoner innad i landet. Kirsti forteller videre: ... det hører vi fra det russiske miljøet, at *"Det gjorde vi da aldri hjemme i Russland."* [...] når en kommer til Norge, så skal en plutselig begynne å feire.... Noen synes det blir kunstig. [...] Det gjelder ikke bare i barnehagen. Det skjer også i lokalmiljøet. [...] Kanskje er det fordi det russiske miljøet (her) er ganske stort? [...] At det er litt ulike fraksjoner...

De har ikke mange russiske gjenstander eller leker i barnehagen. I tilfelle må slikt utstyr kjøpes i Russland, sier Kirsti. Barnehagen har imidlertid mange russiske eventyrbøker. Både Kirsti og Irina pleier å kjøpe bøker og pedagogisk materiell til barnehagen når de er på private reiser i Russland. Russiske eventyr formidles ofte på både russisk og norsk. Kirsti sier: Vi har mye av de samme eventyrene (i Norge), men vi har litt forskjellig måte å framstille dem på. [...] Vi (i Norge) har mye samtidsbøker også [...] som forteller om sinne og gråt...i en dagens måte å uttrykke seg på. Mens de russiske [...] er veldig mye mer eventyr [...] Det er ikke sånn dagen-i-dag-tenkning.... Irina bekrefter: Barnelitteratur går på eventyr (i Russland). [...] Vi har ikke mye historier fra det vanlige hverdagslivet. Intervjupersonene forteller at de sjelden formidler kunnskapsstoff om Russland og det russiske samfunnet i barnehagen. Irina sier at hun både kan og vil gjøre det, men trenger støtte og initiativ fra de pedagogiske lederne: Jeg prøvde det, men det gikk ikke. [...] Jeg kan jo, men jeg blir ikke brukt.

De synger russiske sanger i barnehagen. Kirsti forteller: Det er jo sånt som alle ungene lærer, ikke bare de russiske. [...] Når vi har solfest, kan vi synge norsk og russisk salsang. Og når vi får besøk, så kan de opptre med russisk. Irina forteller også om initiativ fra russiske foreldre: Noen foreldre er veldig opptatt av det russiske, og de kommer med sanger: *"Irina, kan dere synge denne sangen?"* [...] Det er bra.

Intervjupersonene forteller at det er de russiske ansatte i barnehagen som gjerne har tilberedt russisk mat i barnehagen. Monika sier: [...] vi har hatt russiske assistenter som har tatt vare på en del av russisk kultur og med å lage forskjellige matretter. Irina forteller at de nå gjør det sjeldnere: I begynnelsen lagde vi russisk mat, men det er litt spesiell mat. [...] Vi baker ikke så mye (i Russland). Vi baker ikke brød, og heller ikke boller og kaker. [...] Det er mer grøt og supper, og middager. [...] Varm mat. De norske barna er ikke så veldig glad i det (ler), for det er flere grønnsakssupper.

Blir de russiske ansatte kunnskapsleverandører om russisk kultur og tradisjoner i barnehagen? Kirsti: Ja, kanskje. [...] Det kommer an på hva vi er på jakt etter. [...] De har jo et annet forhold til det. [...] De eier en masse kunnskap som

vi andre ikke har. Derfor vil de kanskje brenne for saken på en annen måte [...]. Vi må liksom lese oss til eller forhøre oss om alt, eller om mye... Har Irina, som ekstra tospråklig ansatt, spesielle oppgaver knyttet til formidling av russisk kultur og tradisjoner? Monika sier:

[...] Vi snakket om og oppfordret til det [...] Det har vært veldig fint, men jeg har ikke lagt en plan der hun går inn på russisk kultur jevnlig i løpet av året, for eksempel. Så det er først og fremst med den russiske jula, som hun er med på å hjelpe til å arrangere og markere [...] Men hun er hjertelig velkommen til å gjøre mer i forhold til russisk kultur.[...] Hun er veldig flink.

Irina på sin side, forteller at hun ønsker at hennes kompetanse skal utnyttes mer og bedre. Hun ønsker at hun og det øvrige personalet i fellesskap skal jobbe med det flerkulturelle i barnehagen og at dette arbeidet skal nedfelles skriftlig i årsplaner og konkretiseres i mer spesifikke planer. Hun ønsker mer initiativ og tydeligere signaler om hva barnehagen ønsker av russisk kultur og språk, selv om hun også selv foreslår og tar initiativ. Hun vet ikke hvor mye det russiske tematiseres på avdelingene når hun selv ikke er til stede og ønsker ikke at det russiske kun skal være "hennes" område, men noe de kan samarbeide om i barnehagen. Hun ønsker også å samarbeide med andre russiske ansatte i andre barnehager; utveksle tjenester, planlegge sammen, dele ideer og erfaringer. Slik kunne de gjort mer, men det finnes ikke tidsressurser til et slikt samarbeid på tvers av barnehager. Også hennes arbeid påvirkes av at bemanningssituasjonen i barnehagen er vanskelig. Hun forteller at hun ofte må fungere som et medlem av den faste staben når ansatte er borte. Hvis hun av den grunn ikke får gjort det hun har planlagt å gjøre sammen med de russisk-norske barna, så sørger hun for å bruke språket og tematisere det russiske i vanlige hverdagssituasjoner, noe hun for øvrig anser som viktig.

Mødrenes ønsker om russisk kultur i barnehagen

Alle de fire russiske mødrene som jeg intervjuet i Kirkenes, har barna sine i samme barnehage, der også pedagogene Irina, Kirsti og Monika arbeider. De har bodd relativt lenge i Norge; fra åtte til tolv år. Alle er, eller har vært, gift med en nordmann. Alle barna deres, med ett unntak, har norsk far og er født i Norge. Mødrene er gitt fiktive navn; Alisa, Nastasia, Nina og Sofiya.

Mødrene fikk spørsmål om sine ønsker om russisk kulturformidling i barnehagen, dvs. om de ønsket en slik formidling og, i tilfelle, hva *innholdet* i kulturformidlingen skulle være. Ønskene er litt ulike, og de legges fram på forskjellige måter. To av mødrene, Nastasia og Sofiya, uttrykker ganske tradisjonelle og moderate ønsker om både innhold i og omfang av kulturformidlingen. De sier seg også godt fornøyd med barnehagens praksis på dette området. Nastasia sier om sine ønsker: Selvfølgelig, men sånn at det passer inn [...]. I vår barnehage er det både russisk og samisk og andre kulturer [...] det er veldig riktig at de får forskjellige kulturer. Hun kommenterer barnehagens arbeid på dette området, slik:

Det er jo veldig fint, for russisk kultur og russisk språk blir aldri på samme nivå for dem (de norsk-russiske barna) som norsk. De blir alltid først norsk, men det er jo fint at de får innblikk [...] At barnehagen ikke overser at det er så pass mange unger som er norsk-russiske. [...] Men det skal ikke være dominerende... [...] Vi har vært veldig heldige med barnehagen. At de har flere russiske ansatte [...] Jeg føler at det er helt passelig. [...] Jeg synes at sånn som det er i vår barnehage, så er det fint.

Sofiya sier at hun selv sørger for at barna får kjennskap til russisk kultur. Hun setter pris på russiske kulturinnslag i barnehagen, men tar ikke det som noen selvfølge:

Jeg synes at jeg gir russisk kultur til barna. [...] De ser hvordan vi feirer forskjellige dager som er viktig for russere. [...] Hvis det er flere (i barnehagen) som er russiske og ønsker det, og det er mulig [...] så kanskje da ... Men hvis ikke, [...] er det nok at vi forteller og at de er på besøk hos foreldre og besteforeldre. Vi bor her i Norge. [...] Jeg merker på barna. De [...] forteller at Irina leser bøker. [...] Og de synger på russisk. [...] Jeg synes det er gøy.

Når det gjelder innholdet i den russiske kulturformidlingen i barnehagen, trekker Nastasia fram markering av russisk jul og formidling av barnelitteratur, men legger til at formidling av kunnskaper om russisk historie og samfunnsliv også er viktig: ...men ikke bare eventyr [...] det er veldig viktig at det ikke er bare barnefortellinger [...] men litt mer moderne og litt mer om historie og tradisjoner.

De to andre mødrene, Alisa og Nina, sier også at de ønsker en tradisjonell formidling av russisk kultur i barnehagen, gjennom russiske merkedager, barnelitteratur, sanger, m.v. Men jeg synes de inntar en mer offensiv posisjon enn de to foregående. De uttrykker en overbevisning om at det russiske bør ha en selvfølgelig og sentral plass i barnehagen, slik jeg tolker deres utsagn. Alisa sier for eksempel: Ja, ja, selvsagt. Fordi det er mange russere bosatt her nå. Det er mange russiske barn i barnehagen. [...] Det er uansett for lite.

Nina uttaler seg svært positivt om den tradisjonelle formidlingen av russisk kultur som skjer i barnehagen, og det faktum at barnehagen har russiske ansatte. I den sammenheng trekker hun fram de norske barnas behov for innsikt i det russiske, på grunn av nærheten til og kontakten med russere og Russland. Kjennskap til andre kulturer motvirker også fordommer. Her er et eksempel på Ninas utsagn om dette: [...] til fordel for de norske barna. De hører språket. De interesserer seg for de kulturelle forskjeller [...] Da er det veldig fint at personalet i barnehagen er fra forskjellige nasjoner og kulturer, og har forskjellig bakgrunn. For unger tilpasser seg og lærer seg å forstå. [...] For de fleste fordommer går jo fra voksne.

Når spørsmål om *innholdet* i russisk kulturformidling i barnehagen bringes på bane, argumenterer Alisa og Nina også for mer grunnleggende endringer i den norske barnehagen, slik at den på noen områder blir mer lik barnehagen i Russland. De områdene som nevnes i den forbindelse, er kosthold, hviletider og innhold og organisering av opplæringen i barnehagen. Alisa, som har en 4-åring i barnehagen, er opptatt av hvile- og sovnetider:

[...] norske tradisjoner er litt annerledes. [...] Det viktigste er hvilestund. [...] at de i alle fall får 1 til 1 ½ times hvilestund (i barnehagen). [...] Da kan unger unngå masse problemer, og vi voksne også. [...] De er utslitte. Da klarer de ikke mer.

[...] Overtrøtt. Da får man ikke gjøre noe med dem. De fleste (norske) prøver å legge dem kl. syv om kvelden. Da synes jeg at kvelden er ødelagt.

Alisa utdyper ikke nærmere om det er barna eller foreldrene som får kvelden ødelagt hvis barn legger seg tidlig.

Det brukes generelt for lite penger på barn i Norge, sier Nina, som både ønsker et annet kosthold i barnehagen og en opplæring som bidrar til bedre utnyttelse av barnas muligheter for læring, med henvisning til russiske barnehager:

... jeg synes at det er de norske barnehagene som egentlig er fattige. [...] I hvert fall at de kunne ha varm lunsj her. [...] Og så frukt, som staten finansierer. [...] ...man bør investere i unger. Norge sparer bare på barn. Det er helt feil. [...]

I russiske barnehager, så utvikler de seg. De bruker veldig mye av ungen sin hjerne. [...] De har [...] tematimer. Nesten i alle barnehagene [...], som jo er større enn de norske, er det ansatt musikkpedagog, dansepedagog, en ansvarlig for kroppsutvikling, i deltidstillinger [...]. Det kunne vært veldig fint å få mer formell (opplæring) [...] de har skolegruppe i Russland. [...] hver dag, ett kvarter - en time, sitter de bare og tegner eller...[...] i et eget klasserom. De begynner å lære seg at de må sitte stille. I Norge bruker de 1. klasse for å lære dem å sitte stille. Det er egentlig unødvendig bruk av ressurser.

Nina forteller om sine ønsker om endringer av norsk barnehage gjennom innføring av tradisjonell skoleforberedende klasseundervisning, samt aktiviteter i kunstfag og fysisk fostring ledet av spesialutdannet personale, med den russiske barnehagen som referanse.

Oppsummering og drøfting:

Det hersker en viss usikkerhet i personalet om hvilke russiske merkedager og tradisjoner som bør markeres, og hvordan. Mye av den russiske kulturformidlingen i barnehagen foregår ved spesielle anledninger, og fokuset på dette varierer også over tid. De feirer russisk jul og markerer i noen grad den russiske nasjonaldagen. De leser ofte russiske eventyr og synger russiske sanger. De formidler imidlertid lite kunnskapsstoff om Russland og det russiske samfunnslivet. Nå for tiden lager de sjelden tradisjonell russisk mat i barnehagen, mest fordi de norske barna ikke er særlig begeistret for den. Intervjupersonene sier at russisk kulturformidling burde hatt større omfang, vært mer systematisk og foregått mer kontinuerlig gjennom året i barnehagen.

De russiske ansatte blir i noen grad barnehagens kunnskapsleverandører i russisk kultur og tradisjoner. De "norske" pedagogene uttrykker på den ene siden at "de burde gjort mer" i barnehagen på dette området, mens russiske Irina, som har den nødvendige kompetansen og kapasiteten, på den andre siden uttrykker at hun gjerne skulle bidratt mer, men trenger støtte og initiativ fra de pedagogiske lederne. Hun ønsker at det flerkulturelle arbeidet i større grad nedfelles i barnehagens skriftlige planer og blir noe personalet arbeider med i fellesskap. Utsagnene her

etterlater et inntrykk av at russisk kulturformidling ikke fullt ut er integrert i barnehagens hverdagspraksis.

Kultur er et fenomen som er vanskelig å gripe og begripe. Da blir det også vanskelig å finne entydige svar på hva personalets kulturkompetanse bør omfatte. Hva bør de ha kjennskap til? Må "alle" ansatte ha kunnskap om russisk kultur og samfunnsliv, for at det skal være godt nok? Må ansatte i barnehagene gjennomføre studiebesøk i foreldrenes opprinnelsesland, slik de to norske intervjupersonene her har gjort, for å skape gode forutsetninger for kulturelt mangfold i barnehagen? Det virker ikke rimelig. Barnehagen har relevant kulturkompetanse tilgjengelig, gjennom sine russiske ansatte. Denne kan trolig brukes enda bedre.

Alle de fire mødrene i Kirkenes sier at de ønsker tradisjonell formidling av russisk kultur i barnehagen, slik som markering av merkedager, bruk av barnelitteratur og sanger. Denne formen for kulturformidling samsvarer godt både med det Rammeplan for barnehagen (Kunnskapsdepartementet, 2006a) foreskriver og med barnehagens praksis. Jeg oppfatter imidlertid at mødrene uttrykker sine ønsker på ulike måter og at deres forventninger til barnehagen varierer: To av mødrene, Sofiya og Nastasia, inntar en ganske måteholden posisjon med hensyn til både innhold i og omfang av russisk kulturformidling i barnehagen. Deres forventninger til den russiske kulturformidlingen begrenses stort sett til kultur i betydningen *kulturliv* (Gullestad 1989; 2002), og i det omfanget som allerede praktiseres i barnehagen på intervjutidspunktet. De to andre mødrene, Alisa og Nina, uttrykker for det første at tradisjonell russisk kulturformidling bør ha en sentral og selvfølgelig plass i barnehagen, i kraft av russernes betydning og størrelse lokalt og i institusjonen. For det andre forholder de seg til et mer omfattende kulturbegrep, når de argumenterer for at russisk kulturformidling bør omfatte endringer av kostholdet, soverutinene, samt innhold og organisering av opplæringen, slik at den i den norske barnehagen på disse områdene blir mer lik den russiske. Her er det tale om kultur forstått som levemåter i et samfunn slik Gullestad beskriver (1989; 2002), dvs. kultur i betydningen *livsform og handlingsmønstre*, og til måter å tenke, argumentere og handle ut fra, dvs. kultur i betydningen *handlings skjemaer og fortolkningsrammer*.

Flerspråklighet i barnehagen

I feltbarnehagen i Kirkenes er det *fem barn* av foreldre som *begge er russiske*. Det indikerer at russisk er hjemmespråket i familien og barnas morsmål. Det er sannsynlig at barna ikke behersket norsk ved oppstart i barnehagen. *Ti* av barna har *russisk mor og norsk far*. Disse barna kan være mer eller

mindre tospråklig norsk-russisk. Ifølge materialet fra mine intervjuer med de russiske mødrene, vil norsk være barnas foretrukne språk i disse familiene, fordi norsk er hovedspråket hjemme. Men barna forstår russisk, og kan i varierende grad også kommunisere på russisk, spesielt i situasjoner der de ikke kan gjøre seg forstått på norsk. I intervjuene uttrykker *alle* mødrene, både i Alta og i Kirkenes, at de *ønsker at barna skal beherske russisk* (Nilsen, 2009).

I det følgende omtaler jeg først personalets utsagn om språkmiljøet i barnehagen og bruk av norsk og russisk i hverdagsituasjoner i barnehagen. Deretter tar jeg for meg hvordan personalet arbeider for å styrke de norsk-russiske barnas norskspråklige kompetanse og for å støtte barnas bruk av russisk språk, før jeg avslutter kapitlet med synspunkter fra de russiske mødrene om språklig oppfølging i barnehagen.

Språkmiljøet i barnehagen

Intervjupersonene forteller at russisk brukes i tillegg til norsk i hverdagsituasjoner, der norskspråklige barn og norsk-russiske barn er sammen. Det er mulig for norskspråklige barn å lære litt russisk i barnehagen. Monika sier om dette:

Vi snakker litt under måltidet for eksempel [...] så spør de: *"Hva er det på russisk da?"* Så sier vi det, [...] Noen norske unger er veldig glad i å lære språk og husker det, og sier: *"Jeg kan det. Jeg kan det. Det er russisk. Her er engelsk."* Så de har interesse for å lære språk. [...] Av og til [...], så kan norske unger leke at de snakker russisk i leken. [...] Da mener jeg at språkmiljøet er positivt, veldig positivt.

Hun forteller om barnas oppmerksomhet rettet mot språk som fenomen og deres interesse for å lære språk. De meta-kommuniserer om språk; om sin språkbruk og sine språklige læringsprosesser. Irina forteller at mange norske barn deltar når hun leser på russisk for norsk-russiske barn:

Ja, noen (norske barn) kan masse, faktisk (ler). Og noen kan noen ord. Men alle kan hilse på russisk og si *"Ha det"* på russisk. [...] De er veldig interesserte i russiske bøker også. [...] norske barn veldig glade i (ler) å være med når jeg leser russiske eventyr. [...] Jeg varierer litt. Jeg ser an situasjonen. Noen ganger tar jeg bare med de russiske barna og går bort og leser. Noen ganger leser jeg den russiske boka på avdelinga. Da sitter det både russiske og norske der. [...] De er så flinke. Jeg sier: *"Nå tar vi den på russisk først"*. Så sitter de der. De som skjønner russisk, følger med, og de som ikke kan russisk, de følger også med. De er tålmodig og venter helt stille og rolig til det er ferdig med russisk. *"[...] Nå skal vi ta den på norsk."* (ler) Det er helt perfekt. [...] Det er jo så artig. [...]

Monika forteller videre hvordan Irina i hverdagsituasjoner arbeider med utvidelse av begreper og ordforråd på begge språk, tilpasset enkeltbarns flerspråklige kompetanse. Da veksler det gjerne mellom norsk og russisk:

[...] å forklare det norske på russisk, og omvendt [...], for å utvide begrepsforståelsen. Når vi sitter ved matbordet og snakker om frukt eller om en stol. Det [...] hun gjør da, inkluderer både russiske og norske barn [...] Hun utdyper det som trengs på russisk og norsk. [...]

For de (barna) som er tospråklig russiske, som snakker veldig godt norsk, [...] å få dem til å snakke litt russisk i barnehagen. Mens for de som er svakere i norsk, så blir det [...] å forklare forskjellige ord vi bruker på norsk for å forstå [...] det på russisk. Så det blir å veksle mellom vekt på russisk og norsk.

Men av og til får barna problemer med kommunikasjonen i lek, særlig de litt større barna, forteller Monika: ... i leken, så hender det at de (norske barna) sier: *"Nå snakker du russisk. Jeg forstår ikke hva du sier."* [...] Da går vi (personalet) inn [...] man forklarer at enkelte (barn) ikke kan så mye norsk, og derfor kan det bli misforståelser [...] eller de ordner selv opp. Monika forteller videre at Irina følger opp de russiskspråklige barna i lek: ... for det er vanskelig for oss når de snakker russisk [...] å vite hva de snakker om og hva vi skal bidra med.

Monika forteller videre om barnas valg av lekespråk i barnehagen:

Norsk er det dominerende lekespråket. Det varierer: Noen unger vil foretrekke å snakke russisk i leken, og [...] med russiske venner. [...] De som har russisk som førstespråk og er dårlig i norsk, vil helt klart velge russisk. Mens de som er god i norsk, kan som oftest velge norsk hvis det er noen andre norske unger i nærheten [...]. Så det kan variere mellom unger og i perioder og i miljø [...] Ungene velger selv å snakke russisk hvis de vil. [...] Så det har ikke vært noen plikt. Aldri, aldri. [...] Det er veldig bra.

Selv om norsk er det dominerende lekespråket, velger de norsk-russiske barna lekespråk ut fra sosial kontekst og egen språkkompetanse, dvs. dels ut fra hvilket språk lekepartene behersker, dels ut fra egen tospråklige kompetanse og dels ut fra hvilke muligheter som finnes i miljøet omkring dem i forskjellige perioder. Barnehagekonteksten som de deltar i, er ikke statisk. Blant annet endres både sammensetningen i barnegruppene og deres egen språkkompetanse over tid.

Å styrke den norskspråklige kompetansen

Ifølge rammeplanen skal barnehagen aktivt arbeide for å fremme minoritetsspråklige barns norskspråklige kompetanse (Kunnskapsdepartementet, 2006:29). Monika snakker først om hvordan felles samlinger kan bidra til et godt språkmiljø og språkutvikling for alle: Vi har jo jobbet med å få til et godt språkmiljø [...] generelt. For når vi jobber med det tospråklige, så jobber vi med språkutvikling for alle. [...] rutiner i samlingsstund for eksempel. Da møtes vi alle sammen i alle aldre [...] med faste holdepunkter. [...] Ja, sånne kjente ting som alle kan være med på.

Det kan være utfordrende å lede samlinger med alle barna i alderen 1-6 år samlet, fordi barnas individuelle forutsetninger er svært forskjellige i en slik gruppe. Det kan også være en utfordrende situasjon for minoritetsspråklige barn. Det blir litt uro..., forteller Monika. De ønsker likevel at barna skal delta i noe som er felles for alle. Irina sier at det virker som de norsk-russiske barna liker å delta i fellessamlingene:

Jeg synes alle de russiske barna liker å være med [...]. Det er veldig varierende hvor mye norsk de kan. [...] hvis det er ting som er litt lettere å forstå for dem, så er de med. Da er det etter min mening, viktig at personalet [...] har øyekontakt med dem. Hvis de [...] ikke ser og ikke hører alt som sies av den voksne, så mister de interessen. [...] Jeg pleier å si: *"Ta dem helt foran, slik at de ser."* [...] Hvis de ser at alle ikke er helt med, eller ikke skjønner helt hva som

skjer, så hjelper de litt, forteller litt mer, bruker litt flere ord eller litt forskjellige ord, for at alle skal skjønne hva som skjer og hva vi skal gjøre. [...] ...de fleste russiske barna er glad for å være sammen med de små, for de kan de sangene som de små kan. Det er mye lettere for dem å være sammen med de små i samlingsstund.

Øyekontakt, nærhet til den som leder aktiviteten, gjentakelser og variasjoner i ordvalg fremmer de minoritetsspråklige barnas muligheter til å forstå innholdet og sammenhengen i det som foregår, ifølge Irina. At aldersspredningen i barnegruppa er stor, kan være en fordel for disse barna, som lettere kan forstå aktiviteter som er tilpasset de minste barna.

Monika gir et eksempel på hvordan de arbeider med norsksspråklige ferdigheter hos nye russiskspråklige barn i barnehagen:

Når vi får inn nye barn og hører at russisk er det sterkeste språket barnet har, så er det lettere for oss å se [...] at vi må gå inn å si: *"Her er buksa di. Her er vattene dine."* Liksom å gi dem begrepene [...] Gjentakelser. At det skal være korte setninger. [...] Når det norske begynner å bli lettere å forstå - når de snakker flytende norsk - så faller det litt ut igjen.

Arbeid med begreper og innlæring av norske ord, skjer i hverdagslige situasjoner med konkretiseringer og demonstrasjoner, der handlinger følger ordene, og med bruk av gjentakelser og korte setninger. Irina bekrefter at de russiskspråklige barna fort lærer å forstå norsk gjennom de faste rutinene i hverdagen: ..., men å snakke tar litt lenger tid. De skjønner hva som skjer og hva man skal gjøre, fordi [...] det skjer de samme tingene dag ut og dag inn, så de lærer veldig fort, faktisk.

Irina forteller om hvordan hun i daglig kommunikasjon med de norsk-russiske barna, bidrar til at de lærer norsk, til tross for at hun ikke synes at hun er så flink i norsk selv: Når jeg snakker norsk, så forsøker jeg å snakke slik at (de russiskspråklige) ungene skjønner... [...] så prøver jeg å snakke bokmål. [...] Jeg synes det hjelper dem å lære norsk [...] De hører (forstår) ikke, for norske ansatte kan snakke for fort. Og de har forskjellige dialekter. Irina forsøker å hjelpe barna til å forstå norsk ved å dempe tempoet og dialektbruken når hun snakker.

Av og til må hun hjelpe det norske personalet å kommunisere med russiskspråklige barn: "Irina, hjelp meg. Kan du fortelle barnet hva vi skal gjøre?" Monika gir et eksempel på hvor vanskelig det kan være for henne som norskspråklig, å få til god kommunikasjon med et russiskspråklig barn:

Vi har et barn som nesten ikke snakker norsk. [...] jeg ser på kroppsholdningen hans, sånn: *"Nå glir jeg vekk"* når jeg snakker for mye (ler). Vi snakker og forklarer, hele tiden [...], og prøver å peke og beskrive. Det blir litt uinteressant (for barnet). Så prøver jeg å spørre: *"Hva tegner du her?" "Mmsjmsjm."* *"Sier du det, åh så stor, ja, så stort monster.."* Men så spør jeg et annet russisk barn: *"Hva er det han sier for noe?" "En edderkopp."* *"Åh, en edderkopp."* [...] Det merker vi, både ungen og jeg, at det blir tyngre når vi er på det nivået. [...] Jeg prøver å nærme meg ting han holder på med, men det blir vanskelig å holde hans oppmerksomhet [...] fordi han ikke får med seg sammenhengen.

Det er vanskelig å etablere gjensidige dialoger mellom parter som ikke forstår hverandre. Barnet mister fort interessen. Her får Monika hjelp av et tospråklig norsk-russisk barn. Skjer det ofte?

Monika forteller:

Av og til. [...] Jeg vil spørre av og til, når jeg føler at det er riktig i den situasjonen vi er i da. Ellers så prøver jeg bare å snakke videre [...] (ler) [...] eller de selv kommer med innspill: *"Men han sa jo det."* Da sier jeg: *"Det er fint du sier fra."* Det blir naturlig da. Vi har jo mange russiske jenter, som kunne ha vært spurt, [...], men det skal jo ikke være deres oppgave heller. Det er jo min oppgave.... [...] Jeg vil ikke bruke de andre ungene for mye heller.

Hun vil ikke bruke andre barn som tolker hvis det ikke faller naturlig, eller barna på eget initiativ oversetter det som blir sagt. Monika sier i en annen sammenheng at det ikke er barnas oppgave å lære de russiskspråklige barna norsk: [...] det er vi voksne som skal lære barnet norsk, først og fremst, mener jeg. Hun nevner flere ganger sitt ansvar som voksen for å kommunisere med og gi de russiskspråklige barna opplæring i norsk, og ikke legge ansvar på andre barn.

Intervjupersonene forteller at de ikke får negative signaler fra norske eller russiske foreldre om at det blir for mye russisk språk i barnehagen, og at barnas norskspråklige ferdigheter dermed kan svekkes.

Monika svarer slik på spørsmål om dette:

Vi har mange russiske barn nå. Jenter som leker sammen på russisk [...]. Men vi har ikke fått noen kritikk på det. [...] Foreldre som begge er russiske, ønsker at barna skal lære norsk i barnehagen. [...] men de er ikke kommet med innspill om at det er for mye russisk prat på avdelinga, mellom ungene. [...] Hvis vi ønsker å styrke noen i norsk, og jeg bare lar dem leke i frileken på russisk, så tenker jeg: *"Oh, hva skal jeg gjøre nå da, for de må jo få sjansen til å lære norsk,"* [...] Så det er et dilemma [...]. Men vi har lært at hvis de blir veldig gode i russisk, så vil de lettere lære norsk. Et godt førstespråk er grunnlag for videre språkopplæring. [...] Norsken vil komme uansett, den.

I perioder bruker noen av barna russisk som lekespråk i barnehagen. Selv ikke foreldre i familier med russisk som hjemmespråk og som ønsker at barna skal lære norsk i barnehagen, har nevnt noe om at det kan bli for mye russisk i barnehagen. Monika sier at hun av og til er usikker på hvordan de skal balansere bruken av russisk og norsk i barnehagen for russiskspråklige barn, men støtter seg til en overbevisning om at et godt utviklet førstespråk danner grunnlaget for videre språkopplæring og at barna vil lære norsk uansett.

Russisk morsmålsstøtte

Ifølge Rammeplanen skal barnehagen støtte minoritetsspråklige barn i bruken av morsmålet (Kunnskapsdepartementet, 2006a:29). Først forteller Kirsti og Monika om hvordan de arbeider generelt for å styrke de russiskspråklige barnas morsmål, i tillegg til det arbeidet som Irina gjør. Begge sier flere ganger at de tidligere hadde mer fokus på det russiske, både på språket og kulturen. Utskiftinger i personalet er en av forklaringene på at det fokuset nå er litt redusert. Kirsti sier for eksempel: Vi var flinkere for noen år tilbake [...] Vi brukte og hørte kanskje russisk mer....men senere har det vært utskifting av personalet.. Hun forteller videre om bruk av russisk språk i hverdagen:

Det skjer jo i det daglige. [...] gjennom russiske bokstaver og ord .... [...] Vi norske er lite flinke til å lære oss russisk, men det er jo disse småordene som vi kan. [...] spesielt når det er nye unger, hvis vi vet at de ikke kan norsk....at vi kan noen russiske ord. [...] Men det blir jo mer og mer det å bli kjent med og beherske norsken, for at vi skal kunne kommunisere med dem. [...] En ser jo med de små (barna), hvordan de kan blande. [...] De er der, begge språkene. Og det er jo viktig.

De bruker enkelte russiske ord og fraser, spesielt hvis barna i begynnelsen kan lite norsk. Mine egne observasjoner bekrefter at det på oppholdsrommene i barnehagen er mange oppslag på vegger, skilting og illustrasjoner, der bilder, ord og bokstaver kombineres, hovedsakelig på norsk og russisk. Kirsti sier at det egentlig er de samme prinsippene som gjelder, enten de arbeider med utvikling av barnas norsk- eller russiskspråklige kompetanse: Men i forhold til russisk, så er vi avhengig av russisk personale. [...] begynne med det enkle. Rim og regler og sanger. [...] CD-plater og eventyr...det er russiske bøker tilgjengelige på avdelingene. At ungene kan bli i dem og se i dem selv. [...] få ord og språk inn på forskjellige måter og i det daglige livet. Og å utvide det gradvis. Monika forteller også om variasjoner i barnegruppa, med hensyn til hvor mye initiativ barna tar til å bruke russisk, og legger til: Ungene har lyst til å lære, spør litt og sånn, naturlig. [...] snakker russisk når de har lyst til det.

Kirsti forteller om hvordan Irina arbeider for å støtte de norsk-russiske barnas bruk av russisk: Hun deltar med ungene i det daglige, i det de gjør. Når det er naturlig, så snakker de russisk; Det kan være på tur, det kan være på avdelingen, når de sitter og spiser. Og så tar hun dem ut av avdelingen og leser russiske bøker og sånt. [...] hun er jo veldig populær, også blant de andre ungene, så det er sånn at det er populært å prate russisk. Irina bruker russisk både i naturlige hverdagsituasjoner og i smågrupper med norsk-russiske barn. Hun bidrar til at russisk får status i barnegruppa. De norskspråklige barna får også delta i smågruppene av og til, sier Kirsti: Så det er ikke...[...] sånn at: *"Her er det bare vi som er..."* [...] Hun snakker russisk og leser på russisk, men barna velger selv om de vil svare på russisk eller norsk. Noen svarer ikke på russisk. Så det er individuelt. Det er jo ungene selv som velger hva de gjør. Her nevnes igjen betydningen av barnas frie valg av hvilket språk de til enhver tid vil bruke. Likeledes får de norske barna delta i de "russiske" gruppene, men må da akseptere at russisk språk har prioritet.

Ikke alle norsk-russiske barn vil snakke russisk når det er norsktalende til stede, forteller Irina:

Ungene velger selv språk. De kan kjempebra russisk, men vil ikke snakke russisk i barnehagen. Det respekterer jeg. For det er veldig individuelt, det som gjelder språk. Når jeg blir godt kjent med barna, så vet jeg hvem av barna som vil at vi skal snakke russisk når vi har norske barn rundt oss, eller vi går og sitter på et rom der vi kan lese en russisk bok og snakke russisk. Da kommer det masse russisk fra barna. Noen trenger rom for å bruke språk. Andre barn bruker bare språket uten å tenke. [...] Noen ganger når jeg snakker russisk med barna, så spør de norske som er rundt oss, voksne eller barn: *"Hva var det du sa? Hva snakker dere om?"* Når jeg prøver å oversette russiske ord til norsk, da slutter de russiske barna å bruke russisk. De vil ikke ha så mye oppmerksomhet.

Barna reagerer negativt når det russiske blir gjort til noe uvanlig og spesielt. Irina snakker også om betydningen av at barna er stolte av sin russiske tilhørighet for utviklingen av morsmålet: Språket er viktig. Hvis barna er stolte, så kommer det, da utvikles jo språket mye bedre.

Irina forteller at progresjonen i språkutviklingen for barn som lærer to språk samtidig, kan variere: Det er veldig individuelt. Det varierer. [...] hvis det er russisk hjemme, så blir det ikke så mye norsk. Hvis det er mer norsk hjemme, så utvikles russisk saktere. Når ungene kommer, og de begynner å snakke, så skjønner en med en gang [...] hvor mye språk de har. Det Irina sier her, er at hjemmespråket påvirker utviklingen av barnas flerspråklige kompetanse, enten førstespråket er norsk eller russisk, men at det også er individuelle variasjoner.

De russiske mødrenes ønsker om språklig oppfølging i barnehagen

Russisk er hjemmespråket i kun én av familiene til mine intervjupersoner blant mødrene i Kirkenes, dvs. i Sofiyas familie. Norsk er det dominerende hjemmespråket i de tre andre familiene, der far er norsk. Mødrene i disse familiene snakker russisk til barna sine, men i varierende grad.

Alisa er en mor med ganske mange års erfaring som russisk forelder i norsk barnehage. Hun forteller at hennes yngste barn snakker mye russisk i barnehagen, til forskjell fra sine eldre søsken:

[...] 4-åringen begynte å snakke mer russisk. Sammenlignet med de to som jeg hadde tidligere i barnehage. De snakker ikke...de fikk heller ikke lov å snakke så mye russisk i barnehagen, så de snakket ikke. Det var bare jeg som ...[...] Men her ser jeg at 4-åringen uttrykker seg uansett. Det er jo mange her på hennes alder som snakker russisk, pluss at ho Irina snakker russisk.

Jeg antar at hun refererer til en annen barnehage enn denne, når hun forteller om de eldste barna sine. Forholdene ligger bedre til rette for at hennes yngste barn skal bli tospråklig norsk-russisk, enn det gjorde for hennes søsken, mye takket være muligheten for å snakke russisk i barnehagen. Hun forteller at hun ofte reiste med de eldste barna til Russland for at de skulle lære russisk.

Ingen av mødrene her nevner noen bekymringer eller potensielle ulemper for barnas språkutvikling ved at de bruker to språk samtidig. Det er heller motsatt. De trekker frem barnas evner og muligheter til å lære flere språk og bli flerspråklige. Alisa sier, for eksempel:

Hvis barna begynner å snakke to språk, så utvikler det seg bedre, lettere og fortere. Og så tar de flere språk senere lettere. [...] før (ble det sagt at) hvis ungene snakket to språk, så blir det dårlig norsk. Det er jeg ikke enig i, i det hele tatt. [...] De tar to språk samtidig, uten noen problemer, så kanskje enda fortere etter hvert. I starten er de kanskje litt i tvil, men det gjør ingen ting.

Sofiya sier noe lignende: Det synes jeg er viktig. For hvis barna skal ha flere språk, og akkurat nå er det veldig lett å lære flere språk.

Alle de fire mødrene sier at det er positivt om barnehagen støtter utviklingen av russiskspråklig kompetanse hos barna, og slik forsterker effekten av mødrenes egen innsats på området. Sofiya og Nastasia synes også i denne sammenhengen å innta en ganske måteholden posisjon med hensyn til krav og forventninger til barnehagen. Sofiya sier, for eksempel: Og russisk [...] kommer helt naturlig, og hvis de får litt hjelp i barnehagen eller på skolen, så er det kjempebra. Nastasia sier at opplæring i russisk er hjemmets oppgave når barn vokser opp i utlandet: Det føler jeg er mer min oppgave å utvikle. [...] Sånn at han får det russiske

hjemme. [...] Får jeg noen støtte utenfra, så er det alltid positivt, men jeg kan ikke komme og si at: "Jeg er russisk, og dere må begynne å lære barnet mitt russisk". Hun legger til at barnehagen kan ha begrensede muligheter for russisk språkopplæring og overlater til barnehagen å vurdere sin kapasitet: Så det overlater jeg helt til barnehagen...hvis de klarer å finne en måte å gjøre det. [...] Det er bare et ønske. Jeg forstår at de har mye å gjøre. [...] Hvis de tar eget initiativ, så er det bare å ta i mot, men jeg ønsker ikke å tvinge eller begynne å komme med mine ønsker [...] Jeg vet at de gjør det dersom de har kapasitet til det.

Sofiya og Nastasia uttrykker sine ønsker med forbehold. Begge sier at de ønsker at barnehagen, *om mulig*, støtter barnas utvikling av russiskspråklige kompetanse.

Nina sier at hun ønsker at barna hennes skal høre mest mulig russisk i barnehagen, for norsk vil de lære uansett. Hun argumenterer likevel mest for opplæring i russisk for *norske* barn, slik at de i framtiden kan få samme jobbmuligheter som de flerspråklige norsk-russiske:

De har mye mindre fordeler enn de tospråklige, som får oppfølging fra de er små. Jeg synes det er litt urettferdig for de norske barna som ikke får russisk. De får kun velge russisk som valgfag i 8. klasse. Jeg mener at Sør-Varanger, som har samisk og finsk fra 1. klasse og som valgfag...Det burde vært russisk også, i tillegg. For det er klart, at når ungene blir store og begynner å jobbe, vil de som kan russisk i tillegg, få fordeler. Det blir lettere for meg å finne jobb, enn for de norske, som kanskje bare har norsk....

Kun én av mødrene, Sofiya, nevner at barnehagen er viktig for barnas utvikling av norskspråklig kompetanse. Hun representerer også den ene familien der russisk er det dominerende hjemmespråket, blant de mødrene som jeg intervjuet i Kirkenes. Hun sier: [...] de snakker norsk, men jeg snakker ikke så mye norsk hjemme. Det betyr at norske barn snakker bedre norsk enn mine barn. [...] Jeg synes mine barn nå forstår bedre russisk, enn norsk. Enkelte ord, som "spise, gå..." er norsk.

Oppsummering og drøfting:

Språk tematiseres av barn og voksne i ulike samtalesituasjoner i hverdagen, der det ofte veksles mellom bruk av norsk og russisk. Barna har oppmerksomhet rettet mot språk som fenomen og mot egne språklige læringsprosesser. Norsk er det dominerende lekespråket i barnehagen, men norsk-russiske barn velger lekespråk ut fra kontekst og muligheter i miljøet rundt dem, samt egen og andres språkkompetanse. Det synes å være et viktig prinsipp i barnehagen at barna ikke skal utsettes for noe språklig press, men selv skal kunne velge hvilket språk de vil snakke i forskjellige sammenhenger og når de selv har lyst. Irina, som er ansatt for å gi tospråklig assistanse i barnehagen, hevder at stolthet over sin bakgrunn, og at det russiske ikke blir gjort til noe uvanlig, fremmer barnas bruk av russisk i barnehagen. Når bruk av russisk gis for mye oppmerksomhet og slik blir plassert utenfor normene for det normale, blir barna tause. Også helt personlige faktorer kan ha betydning. Kirsti hevder at Irinas popularitet hos barna, bidrar til at russisk språk er får status i barnegruppa.

Enkelte norskspråklige barn og voksne kan noen ord og fraser på russisk som de kan bruke for å kommunisere med nye barn som ikke behersker norsk. Rutinesituasjonene med stadig gjentakende handlinger, bidrar positivt til at barna fort lærer å *forstå* norsk. Å lære å *snakke* norsk krever lenger tid. Konkretiseringer og demonstrasjoner, gjentakelser, øyekontakt, fysisk nærhet, korte setninger, demping av taletempo og reduksjon av dialektbruken, fremmer utviklingen av barnas norskspråklige kompetanse. Norskspråklige ansatte må noen ganger ha hjelp fra tospråklige russisk-norske barn eller voksne til å kommunisere med russiskspråklige barn, selv om Monika poengterer at det er de voksnes ansvar å håndtere de språklige utfordringene i barnehagen. Jeg tolker det som at barna ikke aktivt oppmuntres til å bidra med sin tospråklige kompetanse i slike sammenhenger.

Russiske ord, bokstaver og tall på veggene inne i barnehagen, og russiske rim og regler, sanger og eventyrbøker, tas i bruk for å støtte barnas bruk av russisk i barnehagen. Irina følger opp de norsk-russiske barna i rutinesituasjoner, lek, mindre grupper og for øvrig i kommunikasjon med andre, både på russisk og på norsk. Selv om norske barn noen får ganger delta i smågruppesamlingene for de norsk-russiske barna, er det her en sentral premiss at russisk språk har prioritet.

Språksituasjonen for de norsk-russiske barna i barnehagen synes å være god. De er relativt mange som i større eller mindre grad behersker begge språkene, og de får god tospråklige assistanse av Irina. Noen av de norske ansatte synes i tillegg å beherske noen russiske ord og fraser, som de kan bruke i kommunikasjon med russiskspråklige barn. Det er vel ikke rimelig å forvente at det norske personalet i barnehagene i noen grad skal beherske de språkene som måtte finnes i barnegruppene til enhver tid, men i dette tilfellet er det kanskje ikke overraskende, siden den russiske minoriteten er såpass stor i Kirkenes og i barnehagen. For øvrig må det sies at å gi barna støtte til bruk av morsmålet, er en forpliktelse som tilligger barnehagen som *institusjon*, jf. formuleringer i rammeplanen (Kunnskapsdepartementet, 2006a:29), og kan ikke forstås som et generelt krav til personalet om å beherske og bruke russisk, for at denne forpliktelsen skal kunne oppfylles.

Barnehagen har både russisk språk- og kulturkompetanse tilgjengelig, gjennom sine russiske ansatte. Det mest relevante spørsmålet blir ikke *om* det finnes tilstrekkelig kompetanse i barnehagen, men heller *hvordan* tilgjengelig kompetanse kan utnyttes optimalt. Hvordan kan kompetansen utnyttes på en (enda) bedre måte, både overfor det øvrige personalet, i samarbeidet med de russiske foreldrene og i den pedagogiske virksomheten i barnegruppene og overfor enkeltbarn? Og i tillegg; hvordan kan fokus på arbeid med russisk kultur og flerspråklighet i barnehagen opprettholdes over tid?

Verken norske eller russiske foreldre har overfor personalet uttrykt noen form for bekymring for at bruk av russisk i barnehagen, kan svekke barnas utvikling av norskspråklige ferdigheter. Norsk er det dominerende hjemmespråket i tre av de fire familiene til de russiske mødrene som jeg intervjuet i

Kirkenes. Mødrene i blandingsfamiliene, dvs. familier med russisk mor og norsk far, virker mest opptatt av barnas ferdigheter i *russisk* når de omtaler barnehagens bidrag for utvikling av barnas flerspråklig kompetanse. Siden norsk er barnas hovedspråk, ønsker de støtte i sitt eget arbeid med å styrke barnas russiskspråklige kompetanse. Kun Sofiya, hvis barn har russisk som førstespråk, nevner barnehagens betydning for barnas utvikling av norskspråklig kompetanse.

Sofiya og Nastasia virker for øvrig måteholdne i sine forventninger til barnehagen når det gjelder utvikling av barnas russiskspråklige ferdigheter og synes å sette pris på all hjelp som de måtte få utenfra i den forbindelse. De stiller ingen krav, men uttrykker tillit til at barnehagen bidrar i den grad det finnes kapasitet til det. Nina på sin side, argumenterer mest for russiskopplæring av *norske barn* (primært i skolen), for å gi dem samme forutsetninger i et framtidig arbeidsmarked som de tospråklig norsk-russiske. Slik plasserer hun russisk språk i en posisjon der det får vesentlig betydning for den norske majoritetsbefolkningen. Mangel på russisk språkkompetanse blant norske barn og ungdommer vil i framtiden begrense deres muligheter, mens tospråklig norsk-russisk arbeidskraft vil få et konkurransefortrinn.

Mangfold og inkludering

Ifølge formuleringer i Rammeplanen for barnehagen (Kunnskapsdepartementet, 2006a:5) om samfunnsmandatet, skal barnehagen både gjenspeile det kulturelle mangfoldet i det norske samfunnet, og støtte barn ut fra deres individuelle forutsetninger, med hensyn til kulturelle, etniske, religiøse og språklige forskjeller. Barnehagen skal være et inkluderende fellesskap for alle barn.

Hvilke oppfatninger har intervjupersonene om det kulturelle mangfoldet i barnehagen? Opplever de "sin" barnehage som en flerkulturell barnehage? Monika forteller hvordan hun opplever barnehagen som flerkulturell, først og fremst gjennom bruken av det russiske språket i hverdagen: [...] først og fremst gjennom det at vi hører russisk språk, både gjennom voksne og gjennom barn. [...] Aksepten jeg føler at vi har i dag. [...] Ikke sånne holdninger som vi hadde i starten [...] for ti år siden. Det handler om stolthet over å være norsk og russisk. Hun henviser til samtalene om språk under måltidene og til russiske illustrasjoner og tekster på veggene, som eksempler. Det russiske språket er nå verdsatt og akseptert, i motsetning til tidligere. Russisk anerkjennes og har status: Vi har [...] den avslappede innstillingen som viser at vi er anerkjennende. [...] Ja, det er kanskje det viktigste. [...] Det tror jeg både små og store barn og foreldrene opplever. Russiskfødte Irina forteller om hvordan det russiske er blitt en naturlig del av livet i denne barnehagen:

Spesielt i denne barnehagen er vi flere [...] russiske ansatte [...] russiske barn [...] russiske foreldre. Det er helt naturlig at noen prater russisk. [...] Hvis ungene snakker russisk seg i mellom, og de norske barna reagerer ikke. [...] ...når foreldrene kommer og snakker litt russisk seg i mellom, eller til sitt barn. Da føler vi også at vi kan slappe av. Vi kan si noen russiske ord, uten å tenke over hvordan andre vil reagere på det [...] at de ikke liker det. [...] Det er så koselig. [...] Jeg kan jo godt norsk, men mitt språk er noe helt annet.

Både barn og voksne snakker russisk sammen uten at det vekker oppmerksomhet. Hun referer også til at det norske personalet tidligere reagerte negativt på at voksne snakket russisk fordi de følte seg utelukket fra samtaler som ikke foregikk på norsk. Russiske ansatte ble derfor oppfordret til å snakke norsk slik at alle kunne forstå og delta i kommunikasjonen. Oppfordringen var formalisert gjennom et skriftlig oppslag i barnehagen. Slik er det ikke lenger.

Begge forteller om hvordan personalet anerkjenner det russiske språket og barnas kulturelle tilhørighet som en ressurs og gir det status. Monika: Vi sier jo også: "Så heldig du er som kan russisk" [...] jeg tror at russisk heller ikke er så bortreist som status-språk her oppe i Kirkenes [...] det begynner å bli det. Irina sier det slik: Det er en viktig del av min jobb å støtte barna: "Du er sånn [...]. Det er fint." Det er en fin måte her i norske barnehager. [...] Ungene kan ikke helt norsk, så sier personalet: "Det er så bra at du kan flere språk. Det vil jeg også lære." De er kjempeflinke til å støtte barna.

Monika forteller om hvordan det positive fokuset på russisk har bidratt til at barna er interessert i og stolt over å kunne flere språk: "*Jeg kan ...*" "Det er stoltheten over å kunne flere språk og nytten av det.[...] Og samisk; at vi lærer noen samiske ord. Ingen av oss kan samisk helt [...] Vi lærer om samer - hvor spennende det er. [...] Vi skal lære russisk kultur [...] og være flerspråklige [...] Skal vi ikke lære norsk kultur da?[...] Det norske, det blir jo det felles – det alle skal ha. Mangfold handler ikke bare om russisk og norsk, men også om andre kulturer og språk. Og det norske – det som alle har felles – må også få oppmerksomhet.

Hvordan bidrar personalet til at norsk-russiske barn blir inkludert i lek med andre barn i barnehagen? Kirsti forteller om hvordan personalet håndterer situasjoner der barn trenger støtte for å komme inn i lek:

[...] prøve å finne hvem [...] ungen passer å leke sammen med, i forhold til alder, interesser, for eksempel. [...] Det er ikke er noen forskjell på de russiske, det vil si at det kommer litt an på språket... [...] av hvor stor ungen er. Større unger....er mer avhengig av språket [...] så det er å være der for dem, å støtte dem, prøve å forklare og veilede dem.[...] For en liten unge, så er det mer å få dem til å leke attmed hverandre, i parallelllek. [...] Så det varierer etter hvilke unger det er.[...] Hadde vi bare hatt én (russisk) unge, så ville det kanskje vært vanskeligere. Nå har de jo flere de kan prate med.....ha kontakt med.

Det er først og fremst barns individuelle forutsetninger som har betydning for hvordan personalet kan hjelpe dem inn i lek med andre; for eksempel alder og interesser, og ikke kulturell bakgrunn. Språket er også en viktig faktor for litt større barn i lek. De kan trenge voksne som støtte. Norsk-russiske barn i denne barnehagen har store muligheter for å finne "likesinnede" å kommunisere med, fordi de er så mange.

Foretrekker russisk-norske barn hverandre som lekekamerater? I noen grad, forteller Kirsti, men det er også avhengig av andre forhold: De leker sammen, men samtidig så er de på samme alder, [...] så kjenner de familiene og er sammen hjemme. [...] Så det er jo nettverk også, som gjør at noen er mer sammen enn andre. [...] Det gjelder norske barn også [...] Så å si at det er bare på grunn av nasjonaliteten eller språket, det er vanskelig. Irina bekrefter at norsk-russiske barn i denne barnehagen ofte leker sammen, men ikke alltid. Også her er det individuelle forskjeller:

I denne barnehagen har vi en stor gruppe russiske barn [...] Her leker russiske barn ofte sammen. [...] Men ikke hele tiden, for barna er så forskjellige. På den ene avdelingen er det fem - seks (norsk-russiske) barn, for eksempel tre store jenter. Den ene er ganske sterk. Hun drar de andre to jentene med og kommanderer, liksom. Da blir de mye i lag. Men hvis hun ikke er i barnehagen [...] så leker de to russiske jentene med de norske. [...] Hvis de er få (norsk-russiske) barn, ett eller to på avdelingen, så gjør de ikke det. Det er veldig individuelt også. Det går mer på personlig ting, enn på språklige.

Felles språklig og kulturell bakgrunn er trolig ikke en avgjørende faktor for at norsk-russiske barn ofte leker sammen, ifølge Kirsti og Irina. Både alder, familienettverk og antall kan ha større betydning enn den felles russiske tilknytningen, i tillegg til sosial kontekst for øvrig, samt individuelle og personlige faktorer.

Irina forteller at tendenser til litt voldsom lek blant enkelte norsk-russiske gutter gjør det vanskelig for dem å få venner blant de norske barna og innpass i felles lek: De leker med pinner. De slår og dytter hverandre. [...] Hvis de prøver å få kontakt med norske barn, så blir det [...] også voldsomt. Så det er ikke bare, bare for (norsk-russiske) gutter å få venner. [...] Jeg ser det gjennom alle de [...] årene som jeg har jobbet i barnehage; det er guttene som får problemer. Kanskje det gjelder status også, for guttene. De norsk-russiske jentene klarer seg imidlertid fint i sosial lek, forteller hun:

De russiske jentene finner venninner. [...] en russisk jente som vil være med i lek, er veldig forsiktig [...] ikke så direkte som guttene, som vil være med med én gang. Hvis de ikke får være med, så blir de sinte, og de kommer i konflikter av det. Men jentene [...] kan sitte ved siden av og se og høre først. Og de spør kanskje ikke. De glir bare inn. Da blir det ingen konflikter.

Jentene har en mer indirekte måte å skaffe seg innpass i lek på, mens guttene går rett på og blir sinte hvis de blir avviste, ifølge Irina.

Oppsummering og drøfting:

Det inkluderende fellesskapet og kulturelle mangfoldet vises gjennom at russisk språk er blitt en del av hverdagslivet i barnehagen og gjennom at personalet aktivt anerkjenner barnas forskjellige kulturelle og språklige tilhørigheter som en ressurs, blant annet gjennom positive verbale tilbakemeldinger til barna. Det russiske er blitt en *naturlig* del av livet i barnehagen og vekker ingen spesiell oppmerksomhet lenger. Det er blitt normen. Tidligere kunne norskspråklig personale føle seg

ekskludert når russere snakket sammen på sitt eget språk i barnehagen. Derfor skulle russiskspråklig personale helst snakke norsk med andre russere på barnehagens arena.

Kulturell bakgrunn i seg selv anses ikke å være en avgjørende faktor for barna valg av lekekamerater eller for deltakelse i lek med andre barn. Felles språk er av større betydning for sosial lek mellom eldre barn, enn mellom de minste barna. Når det er mange norsk-russiske barn i gruppa, har de større muligheter til å velge hverandre og leker gjerne sammen, men ikke alltid. Det kan variere med alder, felles sosialt nettverk utenfor barnehagen, den aktuelle sosiale konteksten, men kanskje aller mest med personlige og individuelle faktorer. Ifølge intervjupersonene deltar altså de norsk-russiske barna i barnefellesskapet, både med norske barn og med andre norsk-russiske barn, selv om enkelte av guttene, ifølge Irina, "trenger litt tid" til å lære seg gjeldende lekeregler i barnehagen. Ut fra det intervjupersonene forteller, fungerer barnehagen langt på vei som et inkluderende fellesskap for barna, i tråd med samfunnsmandatet formulert i rammeplanen (Kunnskapsdepartementet, 2006a).

Barnehagen og foreldrene – kulturelle forskjeller og endringer

Rammeplanen for barnehagen slår fast at det er foreldrene som har ansvaret for barnas oppdragelse. Barnehagen må balansere mellom respekt for foreldrenes prioriteringer, ivaretagelse av barns rettigheter og forpliktende fellesverdier uttrykt i rammeplanen. Begge parter må forholde seg til at barnehagen har et samfunnsmandat og et verdigrunnlag som personalet forvalter. Samtidig skal foreldrene inviteres til medvirkning, og barnehagen må være lydhør for foreldrenes forventninger og ønsker (Kunnskapsdepartementet, 2006a:14-15).

I mine intervju med de russiske barnehagemødrene, både i Alta og Kirkenes, uttrykte de seg gjennomgående positivt om samarbeidet med "sine" barnehager (Nilsen, 2009). De fortalte om mye og god informasjon om barnas hverdagsliv i barnehagen, og om at de selv opplevde å bli både hørt og sett av personalet. I den grad mødrene nevnte problemer i samarbeidet, så henviste de enten til fortellinger fra andre russiske foreldre i norske barnehager, og/eller til egne erfaringer gjort i andre barnehager enn den nåværende. Mødrene ga også noen eksempler på utfordringer og misforståelser i samarbeidet som de mente skyldtes manglende kjennskap til hverandres kulturer.⁶ I det følgende tar jeg utgangspunkt i *personalets perspektiver* på samarbeidet og kommunikasjonen mellom barnehagen og russiske foreldre.

---

⁶ I min første rapport om prosjektet (Nilsen, 2009:44-52) redegjør jeg nærmere for foreldresamarbeidet og utfordringer i kommunikasjonen mellom personalet og russiske foreldre, ut fra de russiske mødrenes perspektiv.

Kvalitet og utfordringer i kommunikasjonen

Intervjupersonene forteller om både positive og utfordrende sider ved kommunikasjonen mellom personalet og de russiske foreldrene. Utsagnene fra Monika fokuserer gjerne mer på likheter enn forskjeller mellom nordmenn og russere, og mer på vurderinger med positiv, heller enn negativ, valør, selv om også hennes utsagn noen ganger omhandler utfordringer og vansker i samarbeidet. Hun forteller at de ofte kommuniserer bedre med russiske foreldre, enn med andre foreldre med minoritetsbakgrunn, fordi russere gjerne behersker norsk godt og/eller har norsk ektefelle. Det gjør at de ikke skiller seg så mye fra norske foreldre: Dermed så får vi en helt annen dialog med russiske foreldre, enn andre foreldre med minoritetsbakgrunn. Monika legger til at det uansett er tale om enkeltindivider, selv om vi ofte omtaler folk som medlemmer av en gruppe: Det kan være at vi snakker litt generelt; russiske er sånn og norske er sånn. [...] De er ikke generelle. De er individuelle russiske foreldre. Russisk foreldre er som foreldre flest, sier hun: Jeg synes generelt at det er lav medvirkning fra foreldre flest. Så de (russiske) utpeker seg ikke sånn at de er mer eller mindre aktive. Det er bare enkeltpersoner, både på norsk og russisk side, som er aktive både på positive og negative måter. Krevende måter. Men det er ikke noe mer enn som så.

Kulturforskjeller har, ifølge Kirsti og Irina, betydning for kommunikasjonen og samarbeidet. Når det gjelder russiske foreldres ønsker og forventninger til barnehagen, forteller de at foreldrene gjerne sammenligner norske og russiske barnehager, der de russiske barnehagene blir brukt som mal for det ønskerverdige. Irina forteller: [...] de vet at i Russland, i barnehagen, så har vi det sånn,- [...] og det vil de ha her også, i norske barnehager. Når de ikke får det, så blir de litt irritert (ler). [...] Da er det viktig at vi er tålmodige. Det tar litt tid [...]. Kirsti sier omtrent det samme: Og når det ikke er sånn (som i Russland), så blir det litt kollisjon (ler), krasj. Foreldrene trenger litt tid for å venne seg til å leve i Norge og med norsk barnehage. Irina sier også: Jeg tror ikke vi får russiske foreldre til å bli fornøyd med norske barnehager. [...] Men vi kan forstå hverandre bedre. Det kan vi gjøre her i barnehagen.

Det norske personalet opplever at den måten som enkelte russere kommuniserer på, når de formidler sine ønsker, er vanskelig å håndtere, forteller Kirsti:

De har en veldig bombastisk måte å si fra på som vi norske ikke er så vant til. Det gjør også at det noen ganger blir litt vanskelig, [...] vi føler at vi blir ikke hørt. [...] at uansett hva du sier, så sier du ikke noe rett [...] I perioder kan personalet føle seg motløse. [...] Det er ikke sånn hele tiden. Men i perioder kanskje, når ting står på som verst. Det er verst i forhold til unger fra ett [...] til tre år.

Monika forteller om personalets reaksjoner i slike situasjoner: Det er veldig...vondt, [...] sårende å høre. [...] Hva skal en møte kritikken med? Vi blir litt tafatte, og jeg blir litt presset fra assistentene mine: "Du må jo si fra. Du må forklare." Personalet liker ikke kritikken fra foreldrene og forventer at hun, som er pedagogisk leder, skal ordne opp, men det virker som Monika i slike situasjoner føler seg både presset og rådvill.

Har Irina, som ekstra tospråklig ansatt, spesielle oppgaver overfor de russiske foreldrene? Kirsti forteller at det er viktig at personalet i prinsippet utveksler samme informasjon med russiske foreldre, som med norske, men at Irina kan hjelpe til i kommunikasjonen: Hun er en budbringer og en brobygger i mellom [...] Ikke i stedet for, men sammen med og i tillegg.[...] Det kan noen ganger... det skjønner en jo...at hvis en er russisk, så er det lettere å snakke med en annen russer. [...] Samtidig [...] noen ganger blir det små krøll [...] (ler). [...] Det kommer an på; hva hun har oppfattet av det som har vært diskutert på avdelingen. I funksjonen som budbringer og brobygger kan Irina bidra til at kommunikasjonen blir best mulig. Fordi hun fordeler sin tid og sine oppgaver på flere avdelinger og barnehager, har hun ikke inngående kjennskap til alle forhold på hver avdeling til enhver tid. Foreldrenes behov for å kommunisere med ansatte med samme bakgrunn som dem selv, må veies opp mot prinsippet om likebehandling av foreldrene, i den forstand at det faste personalet må kommunisere med alle foreldre og ikke overlate kontakten med og informasjonen til de russiske foreldrene til den ekstra tospråklige ansatte.

Monika forteller om hvordan Irina, fordi hun er russisk, kan bli "skviset" mellom posisjonen som russer og posisjonen som ansatt i barnehagen og dermed representant for det norske "systemet":

[...] hun blir mellom barken og veden. Jeg har av og til inntrykk av at når hun formidler en beskjed, så [...] må hun stå og forklare og forklare og forklare. [...] Hun må [...] stå for hva vi i barnehagen står for. [...] i enkelte tøffere situasjoner, så ser hun så trykket ut... og hvordan de snakker [...]... for det første kan det virke hardere for oss nordmenn [...], men jeg vet ikke hvilke ord som blir brukt [...], siden det går på russisk.[...] Av og til lurer jeg veldig på det, for jeg vil ikke det at de tospråklige skal ta i mot alle de tøffe beskjedene. Men likevel, så bruker jeg henne bevisst også [...]: *"Kan du forklare det?"* Så gjør ho det, men jeg vet ikke om det er så heldig.[...] Jeg lurer på hvordan de snakker til henne og hva slags forventninger de har til henne.

Det virker som om Monika på den ene siden ønsker at russiskspråklige ansatte bør skjermes mot å stå i "skvisen" mellom det norske og det russiske, og på den andre siden ser barnehagens behov for bruke deres språk- og kulturkompetanse i kommunikasjonen med foreldrene. Dette oppleves som et dilemma, hvis jeg forstår henne rett.

Irina bekrefter at hun opplever å få flere negative tilbakemeldinger fra russiske foreldre, enn det norske personalet får. Hun forklarer dette delvis med referanse til russisk kultur:

Det er vanlig å si slikt i Russland, enten du er i barnehage og snakker til personalet, eller du er på et kontor og snakker med noen som arbeider på kontor. Du kan si direkte hva du mener hvis du ikke er fornøyd.[...] Jeg er vant til det, men jeg blir også såret. Jeg liker det ikke i det hele tatt. Jeg var så glad når jeg kom hit, for sånt forhold mellom mennesker vil jeg ha.

Selv om Irina er vant med denne direkte måten å ta opp misnøye på fra Russland, så misliker hun det og foretrekker "den norske måten" å forholde seg til hverandre på. Hun legger til at det norske personalet er flinkere til å håndtere situasjoner der foreldrene uttrykker misnøye, enn hun selv er:

Noen ganger vet jeg ikke helt hvordan jeg skal reagere. [...] Jeg synes det norske personalet er mye flinkere til å stoppe slike situasjoner.[...] De finner riktige ord, og så sier de det på den måten som stopper de foreldrene. [...] Foreldrene tør å si det til meg [...] ikke til det norske personalet. [...] For når de snakker med meg, så tror de kanskje at de oppnår mer. [...] Når de har slike negative opplevelser, så sier de det bare til meg. Da blir de kvitt det [...] da er de fornøyd. [...] Når du kjefter på andre, så blir du ferdig med ting.

Det hun sier her, kan handle om at foreldrene har større tillit til at hun, som "en av deres egne", bedre vil forstå og følge opp deres ønsker, enn de norske ansatte vil gjøre. En alternativ forklaring for henne, er at henvendelsene fungerer som utløp for frustrasjon fra russiske foreldres side.

Monika forteller om endringer i tilbakemeldingene fra russiske foreldre i de siste årene. De er blitt mer positive: [...] Sier bare at de er fornøyd og sånn, at de stortrives med ungene her. [...] Jeg vet ikke om de er inneforstått med at [...] "Sånn er det bare i Norge, og det er ikke noe å gjøre med det." (ler litt) Jeg tror de har en oppfatning om at det er som en del av det norske samfunnet (ler). Hun legger til at russiske foreldre kanskje ikke stiller så mange spørsmål ved den norske barnehagen som de gjorde tidligere, fordi de nå i større grad kan rådføre seg med andre russere, som har erfaring på området: ...med så mange andre (russere) rundt seg, som de spør fortløpende, så får de svar. [...] for det er et stort miljø russere her.

Irina bekrefter at det finnes sider ved den norske barnehagen som russiske foreldre vurderer positivt: De er fornøyd med at barna lærer norsk, at de får bruke energi her i barnehagen, at de får venner å leke med. [...] De bekymrer seg sikkert for [...] hvordan barna får det i barnehagen [...] om de behandles på samme måte som de norske. Så blir de glade når de ser at vi tar mot alle barna [...] Ungene vil gå i barnehagen. Irinas utsagn her bekreftes i intervjuene med de russiske mødrenes om styrker og svakheter ved norske barnehager som presenteres i min første rapport fra prosjektet (Nilsen, 2009).

Fysisk omsorg, helse og sunnhet

Ifølge personalets utsagn i intervjuene aktualiseres fra tid til annen noen kulturelle forskjeller mellom nordmenn og russere i barnehagen. Ett av temaene har å gjøre med den fysiske omsorgen for barna. Personalet forteller at russiske foreldre ofte har andre ønsker enn norske foreldre om kostholdet ⁷ i barnehagen, barna påkledning og soving på dagtid.

Hvordan forholder personalet seg til foreldrenes ønsker om et annet kosthold? Kirsti forteller om hvordan personalet har samarbeidet med foreldrene om dette: De har tatt med seg mat på termos, eller supper som vi har varmet. Irina bekrefter dette, og legger til: Det blir litt slitsomt for de som jobber på avdelingene, men de gjør det. Alle barnehager gjør ikke det. De sier: "Vi har det sånn, sånn og sånn i norsk barnehage." Ferdig med det, liksom. (ler)

Monika sier at på hennes avdeling prioriterer de ikke å bruke personalet til arbeid på kjøkkenet for å

---

⁷ I min første rapport (Nilsen, 2009:52-53): omtales russiske mødres kommentarer til den norske matpakketradisjonen og brødets sentrale posisjon i norsk kosthold. Flere av dem stiller seg tvilende til om barna får god nok ernæring uten varm mat og et mer variert kosthold i barnehagen. Diskusjoner om barnas påkledning var det ingen av de åtte mødrene som nevnte i intervjuene. Soving ble nevnt, men ikke av mange.

lage varm mat hvis ikke barna deltar i matlagingen: [...] vi ønsker at det skal være mest mulig ansatte på barna. [...] vi prioriterer å ha voksne og unger i lag når vi lager maten. Da blir det et dagsprosjekt. Det blir ikke så ofte [...] Det har vi forklart når enkelte foreldre har spurt etter det [...] Så av den grunn blir det ikke så ofte varmt måltid i barnehagen. Det er også et dilemma at enkelte norske foreldre ikke ønsker varm mat i barnehagen fordi barna da ikke vil spise middag hjemme, legger hun til. Jeg må også legge til at barnehagen verken har personale med arbeidsoppgaver knyttet til kjøkken og matlaging, eller budsjettmessige rammer for innkjøp av råvarer til servering av middag.

Kirsti og Irina forteller om ulike måter å forholde seg til helse og sykdom på i de to kulturene. Kirsti: Våre unger er snufsete hele tiden, men de er jo ikke syk for det. Irina sier: Vi er ofte hos lege. [...] Hvis vi ser at barna er snørrete, så er de syke. Hvis de har 37,4 i feber, så er det feber [...]. Og vi er mer hysteriske. Ungene må ha medisin med en gang når de begynner å snørre og hoste. Når de ikke får det i Norge, så blir foreldrene sinte og kjøper det i Russland.

Temperatur og sykdom hos barn kobles sammen. Monika forteller om ulike oppfatninger om hvor mye klær barna skal ha på seg ute, spesielt gjelder det de minste barna. Det har vært et hyppig tilbakevendende tema for diskusjoner mellom russiske foreldre og personalet: Vi får høre at hvis vi ikke kler godt nok på barna, så blir de syke. Og det vil vi ikke ha på oss [...] en veldig sterk beskyldning, [...] Vi sender ikke barna ut med for lite klær [...] Vi er i dialog med foreldrene hele veien. Etter hvert er foreldrene blitt mer imøtekommende fortsetter hun: Jeg lurer på om de har hørt på oss, eller om ungen etter tre år er blitt større og sterkere. Hun legger til at for personalet dreier påkledningen seg om å bli svett eller ikke, mens det for foreldrene handler om noe mer grunnleggende, nemlig barnas helse: Det er en [...] kobling til helsa. Da blir det en veldig grunnleggende ting å diskutere. Irina bekrefter dette: Først og fremst er de opptatt av helsen. Jeg synes de overdriver det der. Klær – det er ekstremt mye klær, som barna skal ha når det er vinter og om våren. Kirsti gir et eksempel om kald drikke: Melken skal varmes [...]. *“Ungene blir syke hvis de drikker så kald melk. Den må lunkes litt først.”* De er jo ikke babyer. Vi kunne gjort det for babyer [...] mens de gjør det for større unger. Hun forteller også fra sitt besøk i russiske barnehager: Inne i russiske barnehager [...] så er det forferdelig varmt.[...] en må ikke ha vinduet åpent, for da kan ungene bli syke. Det blir trekk.

Jeg tolker de ulike synspunktene som kommer fram her, ikke bare som mulige kulturelle forskjeller vedrørende helse og sykdom, men også i forskjeller med hensyn til å være ute. Værforholdene i store deler av Norge og Finnmark er svært skiftende. I norske barnehager er barna likevel mye ute (Stokke, 2011)⁸, i tråd med en rådende oppfatning i norsk kultur om at aktiviteter ute fremmer menneskers fysiske og psykiske helse.

---

⁸ I artikkelen sammenlignes omfanget av og former for uteaktiviteter i barnehagen for tretti år siden og i dag. Barnehagebarn er mer ute nå enn før, og barnehagens bruk av naturområder er økt i perioden.

Soving i barnehagen har også vært tema for diskusjoner mellom personalet og foreldrene, ifølge intervjupersonene. Kirsti sier: Soving er en sånn problematisk ting, som også har vært vanskelig. Irina forteller om soverutiner i russiske barnehager:

Fordi russiske barn skal sove midt på dagen, helt til de er 5-6 år. Det er vanlig i Russland. [...] Der er det soverom med senger og sengetøy i barnehagen. [...] Og når de begynner i barnehagen her, så sier de (foreldrene): "Hva? Sover de ikke her? Sover de i vogn ute?" [...] Personalet her i barnehagen ordner jo...Det var (ler) senger som var satt i soveskuret (uisolert vognskur). [...] for de russiske mødrene ville at barna skulle sove i senger, og de skulle ikke sove ute (i vogn). (ler) Og det var trangt. Der var både vogner og senger, men vi prøvde.

Begge parter synes å ha strukket seg langt for å få til ordninger slik at både store og små barn kunne sove på dagtid, i tråd med foreldrenes ønsker, så langt det har latt seg gjøre. Kirsti forteller: De har sydd spesialposer til dem av dyner [...]. "Ungene skal sove fordi de er med på så mye på ettermiddagen...Da er de slitne. De skal være uthvilt til de kommer hjem, for at de skal klare ettermiddagen." [...] Det er så mye de skal gjøre når de kommer hjem. Kirsti viser til kulturelle forskjeller med hensyn til barnas deltakelse i organiserte aktiviteter på ettermiddags- og kveldstid som kan dyktiggjøre barna på utvalgte områder. Ifølge henne, er det i den russiske kulturen viktig å utmerke seg – å være god til noe:

I Russland er det også veldig mye viktigere enn det er her at du er flink i dans, eller i idrett og fotball, [...]. Det å bli lagt merke til og komme seg opp og frem.[...] De ungdommene som kommer fra Russland og hit, på utveksling, idrettsstevner og alt sånt - Det er de beste som kommer. De som utmerker seg.[...] De er flink på det de er flink på, og så er det litt det med status. Det å få lov til å være med.

Barns deltakelse i organiserte aktiviteter tolkes her som et trekk ved russisk kultur, der det å utmerke seg er viktig fordi det gir fordeler, muligheter og status. Soving på dagtid knyttes her til kvalifisering gjennom aktiviteter på fritiden og *utenfor* de pedagogiske institusjonene. Det følgende temaet handler om forskjellige syn på opplæringen i barnehagen.

Formell opplæring i barnehagen

I mine intervju med de russiske mødrene uttrykker de en viss ambivalens eller tvil til den norske barnehagetradisjonens *helhetlige* syn på omsorg, oppdragelse, lek, hverdagsaktiviteter og læring. De uttrykker større tro på læring gjennom formelle voksenledede aktiviteter, enn gjennom uformelle og barneinitierte sådanne. Samtidig sier mange av dem at de verdsetter høyt barnas frihet til å velge sine gjøremål i barnehagen (Nilsen, 2009:54-58). Rammeplanen for barnehagen inneholder ingen spesifikke krav til barnas kunnskaps- og ferdighetsnivå på noen områder før skolestart. Opplæringen i barnehagen orienteres mer mot å understøtte barns *motivasjon for læring* og mot læring som en *kontinuerlig prosess*: "Barnehagen skal støtte barns nysgjerrighet, vitebegjær og lærelyst og bidra til et godt grunnlag for livslang læring. Begrepet livslang læring viser til at læring skjer på ulike arenaer gjennom hele livet." (Kunnskapsdepartementet, 2006a:26).

Min første rapport behandler dette temaet sett fra mødrenes ståsted⁹. Jeg vil her ha fokus på hvilke innspill *personalet* forteller at de får fra russiske foreldres om ønsker og forventninger på dette området. Både Kirsti og Monika forteller at de har merket at russiske foreldre ønsker et større "læringstrykk" i barnehagen, men det var tydeligere før og gjelder heller ikke alle. Kirsti: Jeg synes ikke det har vært så mye i det siste. Men det kommer mer hos nordmenn generelt, [...] læringstrykket. Monika: De kommentarene har de kommet med de tidligere årene: "*De lærer jo ingen ting i norske barnehager*". [...] Det gjelder ikke generelt for russiske foreldre. De er noen få som kommer med innspill. Både Irina, Kirsti og Monika trekker i denne sammenhengen fram kulturelle forskjeller mellom de to landene. Når foreldrene ikke kjenner til hva som forventes av barna ved skolestart her i Norge, bygger de sine oppfatninger på det de kjenner til, dvs. forholdene i eget hjemland, forklarer Irina:

Det er [...] kulturen som er forskjellig. Flere russiske foreldre som har barna her, de vet ikke hva barna må kunne [...] når de begynner på skolen [...] Så derfor er de kanskje mer bekymret for at [...] de får vanskeligheter på skolen. [...] Når barn begynner på skole i Russland, må de kunne lese og tallene [...] Her er et annet system. De begynner å lære bokstaver og matematikk på skolen. De begynner i barnehagen også, men det er ikke så store krav til barnehagen.

Kirsti: Det ligger litt i kulturen. Ikke bare i barnehagen, men at de også vil lære det hos besteforeldre og hjemme. Vi har hatt (norsk-russiske) 3-åringer som nesten kan lese. Og de lærer seg å deklamere dikt. [...] Vi lærer ikke våre unger på den måten... Hun forteller om tidlig leseopplæring gitt av familiemedlemmer, men også om å lære utenat og sitere dikt og delta i skuespill på oppvisninger, for eksempel. Når norske småbarn lærer noe utenat, skjer det gjerne gjennom uformell lek med rim og regler og gjennom sang, og utenatlæring er sjelden en uttalt målsetting.

Monika forteller om hvordan pedagoger, assistenter og barn sammen skaper innholdet i barnehagen:

[...] vi har barns medvirkning. Det er en viktig faktor. Vi har lite (faste) opplegg, [...] og lite samlinger [...] skrevet på månedsplanen. Ellers står det ikke som informasjon til foreldrene hva vi gjør på dagene, eller hva vi skal gjøre i dag og i morgen. Det er mye frihet for ungene, og det som vi og ungene skaper sammen. [...] Men vi har heller ikke en sterk pedagogisk leder som [...] skal bestemme alt og hvordan vi skal gjøre sånn og sånn [...] Vi har ikke tradisjon for det [...] Jeg samarbeider med assistentene mine.[...] Vi bygger på den kompetansen vi har sammen.[...]

De har få faste aktiviteter som framgår i skriftlige planer og ingen sterk lederstyring av den daglige pedagogiske virksomheten. Monika beskriver seg selv som en allmennpraktiker uten spesiell ekspertise på bestemte områder. Hun utøver pedagogisk ledelse på en indirekte måte med utgangspunkt i barnas interesser.

---

⁹ Virksomheten i russiske barnehager organiseres i aldersdelte grupper og har et mer tradisjonelt skolepreg. Russiske mødre forteller i intervjuene at skoleforberedende opplæring er sentralt i russisk barnehage, der det arbeides systematisk mot realisering av fastsatte målsettinger innenfor spesifiserte områder. Barnas ferdigheter testes med jevne mellomrom. Det forventes bl.a. at de skal kunne lese før skolestart. Skolestartalder i Russland er syv år, mens den i Norge er seks år. I praksis innebærer det at forskjeller i alder for oppstart av leseopplæring mellom de to landene, kanskje ikke er så stor. Nesten alle de åtte mødrene uttrykte et ønske om en mer formalisert og voksenstyrt opplæring i barnehagen i Norge.

Jeg er allmennpraktiker [...]. Vi jobber i grupper, og vi jobber mer indirekte [...] Så det ser ut som vi ikke gjør noe, men her blir det samspillet [...] med ungene i hverdagen som avgjør hvordan vi arbeider med forskjellige tema [...] ut fra at ungene synes det er positivt og gøy [...]

Det Monika forteller om deres pedagogiske praksis, samsvarer med rammeplanens syn på helhetlig læring og krav om barns medvirkning på alle sider ved sitt liv i barnehagen

(Kunnskapsdepartementet, 2006a:13). Ønsker fra enkelte russiske foreldre om en mer planmessig, formell og voksenledet opplæring, synes ikke i særlig grad å ha påvirket måten opplæringen foregår på i denne barnehagen.

Å endre måter å tenke på

Intervjupersonene snakker flere ganger under intervjuene om de endringene som har skjedd i måten nordmenn og russere forholder seg til hverandre på fra innvandringen startet på 1990-tallet og fram til i dag, både i lokalsamfunnet og i barnehagen. De bruker uttrykk som "naturlig" og "blitt kjent med hverandre" for å beskrive utviklingen, som nevnt tidligere. De nevner også at russiske foreldre i barnehagen nå har flere erfaringer med russere i lokalsamfunnet å rådføre seg med.

Her er noen eksempler på utsagn om endringer i *personalets* måter å tenke på. Kirsti forteller:

Til å begynne med [...], så tenkte jeg vel mye vanskeligere om det [...] Mens nå tenker du ikke over det lenger. For vi er blitt vant til det. [...] Jeg vet at jeg tenkte andre tanker før. Så det har jo skjedd en utvikling og en endring, som gjør at vi ikke tenker over det på samme måten. [...] Når du nå stiller disse spørsmålene, så tenker jeg: "*Hva gjør vi egentlig?*" For det russiske er blitt en naturlig del.

Det som tidligere var vanskelig, er nå blitt naturlig. Hun trenger tid til å tenke seg om før hun svarer på mine spørsmål fordi det russiske er blitt en underforstått og selvfølgelig del av hverdagen. Monika sier at det har skjedd en endring av holdninger: Aksepten jeg føler at vi har i dag. Det hadde vi ikke for ti år siden. [...] vi har forandret oss. Vi har et avslappet forhold til å møte to russiske foreldre eller personale som snakker sammen på russisk. [...] Ikke sånne holdninger som vi hadde i starten. Hun forteller også at oppfatningene om hva som er verdifull språkkompetanse hos personalet har endret seg: [...] vi gått bort fra det kvalitetskravet om [...] at de må snakke godt norsk for å kunne jobbe i barnehagen. [...] Nå ser vi hva det betyr [...] Når vi har russiske barn for eksempel, så vil det også være en styrke. Så vi har forandret oss. [...] er mer positive [...]

Det er ikke bare i barnehagen at holdningene har forandret seg. Også i lokalsamfunnet har det skjedd store endringer. Kirsti forteller: Den negative biten som en liksom trakk fram. Det hører du ikke nå i det hele tatt. Nå er det masse russere her. [...] Du treffer russere overalt. I alle butikker og overalt, så er det russere som jobber. Det gjør at samfunnet har endret seg i forhold til russere. [...] Det merkes veldig. Det er en helt annen holdning nå enn det var [...] Det er russere "overalt" i Kirkenes. Det gjør at holdningene til russere har endret seg mye i løpet av de ti siste årene, i positiv retning.

Til slutt et eksempel der barnehagens funksjon som norsk sosialiseringsarena for russiske foreldre, omtales. Irina sier:

Det er [...] flere foreldre som sier at etter at barna begynner å gå i barnehage, så lærer de mer om det norske samfunnet [...] Barna drar med seg hjem det som gjelder om norske tradisjoner og mat, og om forhold mellom mennesker. [...] Så foreldrene lærer. [...] Å være roligere og mer tålmodige. Jeg synes alt som skjer i barnehagene er veldig viktig for russiske familier.

Hun sier her at barnehagen til og med påvirker deres atferd som foreldre.

Oppsummering:

Kommunikasjonen mellom personalet og russiske foreldre fremmes av at russere ofte snakker godt norsk og har (eller raskt får) relativt godt kjennskap til norske forhold, enten på grunn av ekteskap med en nordmann og/eller informasjon fra andre russere i lokalmiljøet. Personalet forteller også om hvordan kulturelle forskjeller kan hemme kommunikasjonen. Det kan være forskjeller i både form og innhold, dvs. i *kommunikasjonsmåter* og i *forventninger* til hvordan forholdene i barnehagen skal være. Ønsker eller kritikk fra russiske foreldre uttrykkes av og til på måter som personalet opplever vanskelig å håndtere. Intervjupersonene virker opptatt av å finne balanse mellom å bruke russiskspråklige ansatte som brobyggere og budbringere mellom barnehagen og russiske foreldre, å etablere god informasjonsflyt mellom personalet og alle foreldrene, og å skjerme russiskspråklige ansatte mot å havne i et krysspress mellom barnehagen og foreldrene, og/eller mellom posisjonene "ansatt" versus "landsmann".

Det virker som kulturelle forskjeller skaper færre diskusjoner mellom personalet og foreldrene nå enn tidligere. Når det skjer, bruker russiske foreldre barnehagen i Russland som målestokk for hvordan det bør være i norsk barnehage. I slike diskusjoner er tematikken, ifølge pedagogene, enten knyttet til den *fysiske omsorgen* for barna, dvs. kosthold, påkledning, sykdom og hvilerytme, eller til innhold og organisering av *opplæringen* i barnehagen. Ulike oppfatninger vedrørende den fysiske omsorgen representerer en potensiell kilde til frustrasjon hos begge parter. Personalet forteller om hvordan barnehagen på dette området på forskjellige måter har forsøkt å imøtekomme foreldres ønsker, innenfor eksisterende rammer og balansert i forhold til andre hensyn og prioriteringer.

Det virker som personalet viser større vilje til å komme foreldrene i møte i forhold som har med den fysiske omsorgen for barna å gjøre, enn i det pedagogiske arbeidet. Den pedagogiske praksisen i barnehagen synes ikke å være særlig påvirket av eventuelle ønsker fra enkelte russiske foreldre om mer vekt på planlagte, voksenledede og formaliserte opplæringsformer. Ifølge Monika vektlegges barns medvirkning og en indirekte pedagogisk ledelse. Innholdet i barnehagen blir til som resultat av

samskapende prosesser mellom barna og personalet, i tråd med rammeplanens (Kunnskapsdepartementet, 2006a) prosessorienterte og helhetlige læringssyn.

Intervjupersonene forteller om positive endringer i måten nordmenn og russere forholder seg til hverandre på, fra innvandringen startet og fram til i dag. Det har skjedd endringer i personalets holdninger, tanke- og handlemåter, som følge av kontakt og gjensidig påvirkning mellom russere og nordmenn, både i barnehagen og i lokalsamfunnet for øvrig. De har fått bedre kjennskap til og forstår hverandres kulturer bedre. Personalet er blitt vant til russerne og forholder seg til det russiske på en mer inneforstått måte, som tatt-for-gitt. Det russiske inngår som del i den hverdagslige og normale tilværelsen.

Lokale plandokumenter om barnehagens virksomhet

I tillegg til Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver (Kunnskapsdepartementet, 2006a), som representerer nasjonale føringer for barnehagens virksomhet, finnes det policy-dokumenter på lokalt kommunalt nivå som gir rammer for barnehagen. Alle barnehager utformer i tillegg årsplaner om målsettinger og prioriterte områder som ønskes realisert i det daglige arbeidet, med lokale tilpasninger og konkretiseringer innenfor de gitte nasjonale og lokale føringer. Her vil jeg ganske kort presentere mine konklusjoner om formuleringer om kulturelt og språklig mangfold i utvalgte plandokumenter fra Sør-Varanger kommune og den aktuelle barnehagen.

Barnehagens planer

I barnehagens årsplaner, som er ganske likelydende for årene i 2008, 2009 og 2010, formuleres visjoner, målsettinger og innhold for det angjeldende år. Verken visjoner eller målformuleringer inneholder eksplisitte formuleringer som refererer til kulturelt mangfold generelt eller til den store andelen norsk-russiske barn i barnehagen. Imidlertid trekkes det fram innledningsvis i presentasjonen av barnehagen, at de har barn og ansatte av forskjellige nasjonaliteter og barn som trenger ekstra hjelp og støtte. Det står her at mangfoldet ses på som en *berikelse* for barnehagen og at møter på tvers av kulturer og språk, evner og ferdigheter, krever *åpenhet* og *toleranse* hos barn, ansatte og foreldre.

Barnegruppas sammensetning nevnes også eksplisitt i teksten under fagområdet "Etikk, religion og filosofi": "I barnehagen vår har vi barn fra forskjellige kulturer, og vi vil at barna skal lære å *respektere* hverandre." Her står det også at de skal bli kjent med andre kulturer også gjennom temaarbeid. I en oversikt over aktiviteter gjennom året som er vedlagt årsplanene, er det fastsatt tre flerkulturelle temaer som går igjen hvert år. Det er "Russisk julefest", temaer om "Samisk kultur og tradisjoner"

og temauker om "Internasjonalt arbeid". Barnehagens betydelige innslag av norsk-russiske barn og familier nevnes heller ikke i denne sammenhengen. Bortsett fra markeringen av russisk jul nevnes ikke andre innslag av russisk kultur og språk spesifikt, verken i aktivitetsoversikten eller i årsplanene forøvrig.

Dokumenter på kommunenivå

Ulike kommuner har litt varierende typer dokumenter som omhandler barnehagevirksomheten i kommunen. Gjennom et utvalg av dokumenter på kommunalt nivå i Sør-Varanger, mener jeg å finne indikasjoner på kommunens "policy" overfor minoriteter i kommunen, inkludert minoritetsbarn i barnehagene.

Barnehageplan for kommunen:

Sør-Varanger kommune har en egen "Kommunal barnehageplan for 2008-2012", vedtatt av kommunestyret (Sør-Varanger kommune, 2008). Jeg oppfatter planen som et overordnet styringsverktøy for utvikling av barnehagevirksomheten i kommunen. Visjonen for barnehagene er i planen formulert slik: "Grensesprengende barnehager i en grensesprengende kommune." Planen er ganske omfattende og inneholder blant annet målsettinger og tiltak knyttet til minoritetsspråklige barn i barnehagen. I tillegg til samiske barn, nevnes barn med *russisk* tilknytning eksplisitt:

- "Målrettede språkstimuleringstiltak i førskolealder, herunder tospråklige assistanse i barnehage, vil kunne bidra til en bedre skolestart for barn som ikke har norsk som morsmål og på sikt øke barnas deltakelse på alle samfunnets arenaer....Vi ser økning i antall barn med russisk språk.... Tiltak: Utarbeide prosedyrer som gjør at alle minoritetsspråklige barn får den hjelp de skal ha..., primært i barnehage." (Sør-Varanger kommune, 2008:29)
- Samarbeidsprosjektet "Naboer og venner" mellom Sør-Varanger kommune og Petsjenga kommune i Murmansk fylke i Russland skal utvikles og gjennomføres: "Formålet er å initiere grenseoverskridende prosesser mellom barnehagepersonale, barn og foreldre for gjensidig utvikling både faglig og vennskaplig, og derigjennom bygge opp gjensidig tillit og forståelse." (Sør-Varanger kommune, 2008:23) Målet er både økte kunnskaper på barnehagefeltet og utvikling av kulturforståelse gjennom erfaringsutvekslinger og vennskapelige forbindelser, som bidrag til utvikling av positive holdninger.

Ett av områdene som skal prioriteres i personalets kompetanseutvikling, er språkmiljø og språkstimulering i barnehagen.

Handlingsplan for en flerkulturell kommune:

Sør-Varanger kommunestyre vedtok allerede i 1996 at kommunen er en "antirasistisk sone", der respekt for ulike kulturer står sentralt. I 1999 fastsatte lederteamet i kommunen en "Handlingsplan for det flerkulturelle Sør-Varanger", som omfattet hele den kommunale virksomheten (Sør-Varanger

kommune, 1999). Målsettingene er videreutvikling som flerkulturell kommune, å fokusere på flerkulturell kompetanseutvikling og å inkludere slik kompetanse i kommunens arbeidsmarked, samt å styrke og videreutvikle kulturelt mangfold i virksomheten.

Presentasjon av barnehagen på russisk:

Barnehageansatte i kommunen har i forbindelse med deltakelse i NAFO's kompetanseutviklingsprosjekt om kulturelt og språklig mangfold i barnehagen, utarbeidet en presentasjon av norsk barnehage for minoritetsforeldre, i første omgang på russisk og norsk. Presentasjonen "Hva er en barnehage?" er tilgjengelig på Barnehageportalen på kommunens hjemmesider.

Oppsummering og drøfting:

Årsplanene for barnehagen over en 3-årsperiode (2008 – 2010), inneholder noen få formuleringer om kulturelt og språklig mangfold, men nesten ingen om russisk språk og kultur. Barnehagens årsplaner avspeiler ikke det faktiske innholdet i barnehagens virksomhet knyttet til russisk kultur og språk. Etter min vurdering underkommuniseres inkluderingen av russisk språk og kultur i barnehagens hverdagspraksis i planene.

Formuleringer av visjon, målsettinger og tiltak for barnehagene i kommunens barnehageplan inkluderer det flerkulturelle perspektivet og trekker i den forbindelse fram to minoritetsgrupper spesielt; den samiske og den russiske. Kulturelt mangfold i barnehagene inngår i kommunens identitetsbygging når det brukes uttrykk som "grensesprengende" som visjon for barnehagens virksomhet og "grenseoverskridende prosesser" om kontakt mellom norske og russiske barnehager i planen. Denne, sammen med de andre utvalgte dokumentene på kommunenivå, viser at lokale myndigheter har hatt oppmerksomhet rettet mot kulturelt mangfold og inkludering over tid. Kulturelle og språklige minoriteter er synliggjort i dokumentene, og kommunen har utformet strategier for inkludering av minoritetsgrupper i lokalsamfunnet, inkludert minoritetsspråklige barn og familier i barnehagen.

Barnehagen i Alta

En liten russisk minoritet

Alta er Finnmarks største by med omkring 19.000 innbyggere. Befolkningen her har tradisjonelt bestått av personer med mer eller mindre blandet samisk, kvensk og norsk bakgrunn. Andelen innvandrere i kommunen er relativt lav, sammenlignet med mange andre kommuner i fylket og med landsgjennomsnittet, selv om det ble etablert asylmottak i kommunen høsten 2008. Pr. 1.1. 2010 var andelen innvandrere i Alta på 6,1 % (landsgjennomsnitt: 11,2 %), hvorav 3,5 % (landsgjennomsnitt: 7

%) fra ikke-vestlige land (SSB, 2010b). Russerne var i 2007 den største enkeltgruppen innvandrere i Alta. Nygaard (2007) anslår at det da var minst 300 russere i her. Sammenlignet med Kirkenes, utgjør russerne likevel en liten minoritet i Alta. I den grad innvandrerbefolkningen er synlig i lokalmiljøet, blir russerne en liten gruppe blant mange andre.

Alta profileres først og fremst som "Nordlysbyen" og (vinter)turiststed, i tillegg til å være handelssenter i regionen, Finnmarks største by og kommunikasjonsknutepunkt. I tillegg er stedet kjent gjennom den såkalte "Alta-saken", fra striden om utbyggingen av Alta-Kautokeino-vassdraget. Promoteringen av Alta som "Nordlysbyen" bygger på stedets historie som lokalitet for observasjoner og forskning på nordlyset på 1800- og 1900-tallet (Kveseth, 2010).

På intervjutidspunktet var barn i norsk-russiske familier spredt på mange barnehager i Alta, med ett til fire barn på hver barnehage. Den aktuelle barnehagen i min studie i Alta ble valgt ut fordi den hadde flest barn med russisk tilknytning, dvs. fire barn. De utgjør en liten minoritet blant de omkring 50 barna i barnehagen, og de er heller ikke plassert på samme avdeling. To av barna har foreldre som begge er russiske, og to har russisk mor og norsk far. Barnehagen har i tillegg to andre barn med minoritetsbakgrunn.

Mine intervjupersoner blant personalet i feltbarnehagen i Alta er pedagogene Maren og Mona, som begge er norske. Barnehagen har ingen ekstra tospråklig assistanse. De første barna fra norsk-russiske familier begynte i barnehagen for omkring 10 år siden, omtrent på samme tid som barnehagen i Kirkenes, ifølge informantene.

Barnehagens kompetanse i flerkulturell og flerspråklig opplæring

Kompetansesituasjonen i barnehagen

Barnehagen har ingen ansatte med russisk bakgrunn. Både Mona og Maren sier at personalets kompetanse i arbeid med minoritetsspråklige barn er utilstrekkelig. Maren: Vi føler vel at vi ikke har nok kompetanse. Mona bekrefter: [...] kan altfor lite. [...] Tidligere har vi hatt russiske barn med norsk far. Da har vi henvendt oss til far når det har vært noe. [...] Gjennom dette barnet som ikke kunne norsk, og der begge foreldrene er russiske. [...] vi oppdaget nå at [...] når vi skal ha et barn fra et land vi ikke kjenner til, så må vi skaffe oss kunnskaper i forkant. Hun refererer her til et bestemt russiskspråklig barn med russiske foreldre som begynte i hennes barnegruppe noen måneder før intervjuet fant sted. Om personalets kunnskap om russisk kultur og tradisjoner, sier Maren: Jeg tror ikke at det er veldig mye. Jeg tror nok at de har fanget opp en del [...] gjennom de kontaktene vi har hatt i

barnehagen de senere årene¹⁰. Begge pedagogene forteller om mangelfull russisk kulturkompetanse hos personalet, selv om de første norsk-russiske barna altså kom til barnehagen for omkring ti år siden. Det virker som behovet for mer kulturkompetanse ble tydelig først når det kom barn i barnehagen der begge foreldrene er russiske.

Når det gjelder personalets kompetanse i tospråklig opplæring, beskriver Mona situasjonen slik: Vi har egentlig veldig liten kompetanse. Jeg føler at vi bare gjør så godt vi kan fra dag til dag. Vi lærte oss enkelte ord, slik at vi forsto barnet. [...] Barnet lærer norsk i barnehagen [...] og snakker russisk hjemme [...] Etter hvert vil barnet trenge like mye stimulering av morsmålet sitt, for å utvikle seg. [...] jeg mener at vi har altfor liten kompetanse til å vite hva vi skal gjøre. Maren bekrefter at ingen av personalet har noen spesifikk kompetanse på dette området utover det de har lært i førskolelærerutdanningen og har lest i rammeplanen (Kunnskapsdepartementet, 2006a) og i temaheftet om språklig og kulturelt mangfold i barnehagen (Gjervan, 2006): [...] ellers så har det nok ikke vært noen fokusering på det, [...] eller blitt gitt noe særlig kompetanseheving innenfor det området. Hun bekrefter at tospråklig opplæring heller ikke har vært prioritert i kommunale eller regionale opplæringsprogrammer. Personalet er godt motiverte for arbeid med minoritetsspråklige, ifølge Mona: [...] de er så ivrige og så interesserte.

Personalets behov og muligheter for kompetanseheving

Hvordan er kompetansebehovene i barnehagen på dette området og hvilke muligheter finnes for kompetanseheving? Både Mona og Maren sier at barnehagen har behov for mer kompetanse i flerkulturell og flerspråklig opplæring.

Begge sier at barnehagen trenger ekstra tospråklig assistanse. Maren: Jeg synes at vi skulle hatt tospråklig assistanse [...]. At det ikke var bare tilfeldigheter [...] hva man klarer å få inn i mottak av nye barn, som trenger litt ekstra støtte og oppfølging i starten, og i det videre arbeidet - hvordan de bør følges opp. [...] jeg er sikker på at det går an å organisere på en bedre måte enn det vi har i dag. Mona sier det slik: Jeg synes at det burde vært slik at i en barnehage tar vi inn X antall barn med russisk bakgrunn, for å utløse ressurser til kanskje fem timer i uka med tospråklig assistanse.[...] En slik assistent kunne kanskje ha jobbet i tre barnehager for eksempel, noen timer her og noen der, og samtidig vært tolk. Barnehagenes oppfølging av minoritetsspråklige barn virker i dag tilfeldig og bør organiseres på en bedre måte. Mona foreslår å samle flere barn fra samme språkgruppe i enkelte barnehager, slik at de kan få en ekstra ansatt med tospråklig kompetanse som kan fordeles med noen timer i uka på hver barnehage. Mona ønsker også støtte fra en ekstern veileder med kompetanse på området: [...] jeg skulle ønske meg en veileder, ikke bare at vi gjør det ut fra våre erfaringer [...]

---

¹⁰ Jeg tror at Maren her refererer til kontakt med enkelte russiske foreldre.

Maren sier de har behov for mer kompetanse i tospråklig opplæring. De bør bli flinkere til å sette seg inn i og utnytte familienes ulike kulturer: Kunnskaper om betydningen av morsmålet. [...] Hvordan vi skal ta vare på morsmålet deres, og samtidig drive med opplæring i norsk språk. [...] Barnehagene kan også bli flinkere til [...] å utnytte de ulike kulturene som er representert i barnehagen. Mona trekker også fram behovet for kjennskap til ulike syn på barn og på oppdragelse: [...] hvilket syn de har på barnet. [...] på barneoppdragelse. [...] Vi har brukt tolk i foreldresamtaler [...]. Og likevel presterte jeg nesten å fornærme foreldrene fordi vi har så ulikt syn på barn. Hun bekrefter at mangelfull kulturkompetanse skaper misforståelser.

De to pedagogene synes ikke å ha sammenfallende oppfatninger om personalets muligheter for kompetanseutvikling. Mona uttrykker tvil: Det vet jeg ikke. Jeg har ikke mye tro på det. Nei, jeg kan tenke meg at kanskje ett par pedagogiske ledere ville bli plukket ut. Hun tviler altså på at flere i personalgruppa vil få tilbud om opplæring, selv om hun hevder at det kan være helt avgjørende for kvaliteten på tilbudet og kontakten: [...] det er så synd. I enkelte ting trenger vi at alle sammen å kurses, ikke bare noen få. For når det gjelder [...] slik som språkopplæring, så handler det like mye om holdninger. Det handler ikke bare om språk [...] Arbeid med minoritetsspråklige handler både om nødvendig kunnskap, holdninger og personlig kjemi, som har betydning for forhold mellom mennesker, hevder Mona.

Maren på sin side, *uttrykker tro* på at personalet, gjennom prioriteringer fra sine ledere, vil få kompetanseheving på de områdene de ønsker: Ja, det tror jeg helt klart [...] Vi har jo RSK¹¹, som hjelper oss med kompetanseheving i barnehage og skole, og der er både rektorer og styrere aktivt med og setter på dagsorden hva vi ønsker skolering på. Barnehagen kan etterspørre mer opplæring av personalet på dette området, legger hun til. Hun sier at personalet også lærer mye gjennom å rette oppmerksomheten mot dette feltet og reflektere over egne handlinger:

[...] ved å ha fokus på det, så lærer vi mye. Vi stiller oss nye spørsmål, og vi observerer mer. Vi er mer kritisk tenkende i forhold til hvordan vi handler. På bakgrunn av de erfaringene vi har gjort, så føler jeg at vi er kommet noen skritt videre i forhold til tidligere. Men, det er helt klart at vi kan etterspørre mer opplæring innenfor dette området, som kan gjøre oss enda tryggere.

Gjennom kompetanseutvikling internt i personalgruppa med utgangspunkt i refleksjoner og diskusjoner over erfaringer i det daglige arbeidet, skjer det mye læring og endringer i positiv retning. Slik forstår jeg det som Maren sier her.

---

¹¹ RSK er et regionalt samarbeidskontor for syv kommuner i Vest-Finnmark med ansvar for kvalitetsutvikling og kompetanseutvikling i skoler og barnehager i regionen, primært gjennom organisering av etterutdanningstiltak og bidrag til videreutdanning.

Oppsummering:

Barnehagen har ingen ansatte med russisk bakgrunn og får ingen tospråklig assistanse. Mona ønsker seg både tospråklig assistanse og oppfølging av en ekstern veileder i barnehagen. Hennes utsagn: "Vi bare gjør så godt vi kan fra dag til dag", virker treffende for informantenes beskrivelse av kompetansesituasjonen i barnehagen på dette området. Personalets kompetanse i flerspråklig og flerkulturell opplæring beskrives som mangelfull og utilstrekkelig. Ifølge Mona er de til tross for dette, motiverte for minoritetsarbeid. Dette arbeidsområdet har imidlertid ikke vært prioritert i kommunale og regionale opplæringsprogrammer.

Intervjupersonene synes å ha ulike oppfatninger om personalets muligheter for kompetanseheving. Mona stiller seg tvilende til at eventuelle tilbud vil omfatte hele personalet, noe hun synes er avgjørende viktig for kvaliteten på arbeidet. Maren, på sin side, uttrykker tro på personalets muligheter til å påvirke egen kompetanseutvikling gjennom at lederne deres aktivt deltar i utviklingen av kompetanseplanene. Maren trekker også frem betydningen av refleksjonsarbeid knyttet til egen praksis i barnehagen, for læring og endringsarbeid internt i personalgruppa.

Russisk språk og kultur i barnehagen

Språksituasjonen i barnehagen

Monas beskrivelse av hvordan kommunikasjonen foregikk ved oppstart i barnehagen for et russiskspråklig barn for ei stund siden, kan fungere som et eksempel på språksituasjonen i barnehagen. Som nevnt tidligere, forstår ingen av personalet russisk. Mona: Barnet brukte kroppsspråket og leide oss bort, og pekte, og sånn. Tolken vår¹² skrev ned enkelte ord: Spise, da, ut, osv.[...], og de ordene tok barnet ganske fort. Vi sa det russiske først, og så det norske. For å gi de minoritetsspråklige barna muligheter til å uttrykke seg og bli forstått, bruker personalet flere hjelpemidler, forteller Maren:

Vi bruker en del "Tegn til tale". Det er jo et kroppsspråk som de fleste forstår, og vi har symboler til det: piktogrammer som henger oppe i barnehagen, slik at de har muligheter til å peke på det og vise. Men det er mye kroppsspråk og håndledning det går på. Litt bilder har vi også tatt, men vi jobber også med å utarbeide[...] plansjer, som bl.a. kan brukes i ulike rutinesituasjoner.

---

¹² Betegnelsen "tolken vår" viser her til en russisk mor i barnehagen som har gitt personalet mye hjelp til tolkning, både av språklig og kulturell art, men ikke har noen formell rolle som tolk.

Gjennom bruk av kroppsspråk, enkeltord på begge språk, symboler og i noen grad også bilder, klarer de å kommunisere. Mona legger til at de har hatt veldig god nytte av hjelpen fra en russisk mor i barnehagen: For det hadde vært vanskelig ellers - å være overlatt bare til seg selv, og prøvd å finne ut.

Både Mona og Maren sier at utvikling av morsmålet er en viktig forutsetning for språkutvikling generelt. Mona bruker igjen det russiskspråklige barnet i sin barnegruppe som eksempel: Nå vil jeg tro at alt i henne fokuserer på å beherske det norske, for det er helt fantastisk hva hun har klart å lære seg. Jeg forestiller meg at begge språkene må utvikles. Siden familien er russisk, så må hun i hvert fall utvikle russisk først, for så å overføre...(ler). Maren sier det slik: Det forsøkes stadig, og kommer fram til nye konklusjoner om hvilke problemer barn kan møte senere [...] hvis ikke morsmålet er godt nok underbygd og stimulert. Dessuten er morsmålet viktig for barnas identitetsutvikling, sier Maren:

[...] Jeg tror det er viktig for identiteten deres å få møte andre i samme situasjon som dem selv, som har samme språk, samme kulturbakgrunn, [...] Det har vi [...] observert her også, hvor ivrige disse barna blir, de helt små barna også, når de hører morsmålet sitt blir snakket...plutselig...i barnehagen, som er et veldig norsk miljø. [...] Det oppstår en fortrolighet og en interesse, som er fantastisk å se på. [...] Vi har også opplevd at [...] russiske barn har snakket russisk med yngre russiske barn [...] de har inkludert dem, tatt omsorgsrollen og tatt vare på den som er mindre, både i lek og i praktiske aktiviteter.

Hun viser her til egne observasjoner av at barn med russisk tilknytning trekker til hverandre sosialt, og tolker det som et uttrykk for en opplevelse av språklig og kulturelt fellesskap, som barna tillegger betydning.

Til tross for at begge intervjupersonene her tillegger morsmålsutvikling og bruken av morsmålet stor betydning, støtter ikke barnehagen de russiskspråklige barnas bruk av morsmålet. Det overlater de til hjemmet, sier Maren: Jeg føler ikke at vi jobber noe med det. Vi tenker at, i hvert fall i de tilfellene der begge foreldrene er russiske, så forventer vi [...] at den delen får de i sitt hjemmemiljø. Jeg forstår det de to pedagogene forteller, at slik situasjonen er i barnehagen, er ikke personalet i stand til å støtte barna i bruken av morsmålet sitt. Maren sier at dersom de hadde hatt muligheter til det, så ville de ha prioritert morsmålsopplæring. Hun trekker inn ressurs spørsmålet og forteller hvordan opplæringen kunne vært organisert:

Hvis vi hadde hatt ressurser tilgjengelig, så tror jeg absolutt at det kunne vært veldig positivt for barna å ha noen timer i uka med morsmålsopplæring. [...] Det hadde vi nok prioritert. [...] At det var konsentrert om perioder på dagen og i uka, der det kom en person (tospråklig ansatt) og var sammen med det eller de barna som hadde det behovet. Men hvis barna er spredd på flere ulike avdelinger, så er det kanskje vanskelig å gjøre det i naturlige situasjoner. I hvert fall er det veldig ressurskrevende.

Hvis de hadde hatt en russiskspråklig ekstra ansatt, kunne de hatt morsmålsopplæring i *egen gruppe* noen timer pr. dag/uke. Morsmålsstøtte i *hverdagssituasjoner* krever imidlertid at barn fra samme språkgruppe samles i samme barnegruppe/avdeling. Maren legger til at en tospråklig ekstra ansatt kan spille en viktig rolle i barnas identitetsbygging.

Maren uttrykker usikkerhet om omfanget av morsmålsstøtten, både med hensyn til ressursbruk og til eventuell motvilje fra barnas foreldre: Hvor mye skal man jobbe med barnets morsmål? Det er begrensede ressurser til sli n type arbeid, men det er jo viktig å få det synliggjort hvis man bør ha et større fokus på det. Om foreldrenes ønsker, forteller hun:

[...] de ønsker at barnet skal lære mest mulig norsk. Vi hadde for noen år tilbake et foreldrepar som syntes at de fikk for mye russisk morsmålsopplæring i den barnehagen som barna gikk i tidligere. De ville [...] til et mer norskspråklig miljø, [...] for norskopplæringen gikk det så sakte med, [...] det russiske sto så sterkt, både hjemme og i barnehagen, at de nesten opplevde det som et problem.

Når hun i tillegg til mangel på russiskspråklige ressurser i barnehagen, trekker inn et eksempel på foreldres motvilje mot russisk i barnehagen, kan denne motviljen inngå i begrunnelsen for manglende støtte til barnas bruk av andre språk enn norsk i barnehagen.

Russisk kultur i barnehagen

På samme måte som russisk språk knapt kan sies å ha noen plass i barnehagen, synes heller ikke russisk kultur og tradisjoner   være særlig synlig i barnehagen. Maren sier om dette: Jeg må bare innrømme at vi ikke har hatt noe stort fokus på det. [...] Jeg tror de har gjort litt i forbindelse med høytider [...] det har vært mer i bolker. Og i forhold til språket, og forskjeller og likheter, [...]. Kanskje har de vært på kartet og sett litt på geografien. [...] Vi er usikker på om vi har ressurser til å sette oss ned og gå så i dybden på hvordan de ulike kulturene er .... Mona forteller at de ikke markerte russisk jul/nyttår i barnehagen i januar, selv om barn i barnehagen brakte temaet på bane: Nei, vi gjorde ikke det. Vi har på vår avdeling ett par, tre unger som er veldig oppvakte og som spurte. Så det lille vi hadde av kunnskaper, det delte vi med dem. Det er det jeg sier, at når vi får familier fra andre kulturer - om det nå er russisk eller afrikansk - så må vi skaffe oss kunnskaper i forkant av at barnet kommer. Hvis personalet, ifølge Mona, hadde vært bedre forberedt og hatt mer kunnskap om barnas kulturbakgrunn, kunne de selv tatt initiativ i forbindelse med kulturelle markeringer og bedre håndtert interesse fra barnas side.

Både Maren og Mona forteller at personalet nå har spurt de russiske foreldrene om hvilke markeringer av russisk kultur de ønsker i barnehagen. Maren:

Vi innser at det er noen begrensinger, men at vi kan ha en god dialog med foreldrene om forventninger og være tydelig på hva vi ønsker å få tilbakemeldinger på og innspill om i arbeidet i barnehagen. [...] Der har vi nok ikke vært flinke nok til nå.[...] Nå har de tatt det oppe med foreldrene i foreldresamtaler; hva de ønsker, mat man kan lage [...] og om det er merkedager som foreldrene ønsker at vi skal markere i barnehagen. [...]

Mona bekrefter at de har prøvd, men virker ikke helt fornøyd med responsen fra foreldrene: Vi har prøvd, men vi får ikke ordentlig svar. [...] Vi prøvde nå med jula [...] Jeg og en annen pedagogisk leder, vi satte oss ned og nesten intervjuet en mor, og vi fikk ikke...[...] De er ikke opptatt av det. [...] Det som vi sitter igjen med, er at de er veldig opptatt av å være norsk i Norge. Det hun mener å ha forstått, i alle fall av samtalen med denne moren, er et ønske om å være "norsk" i Norge. Mona forteller at de også har spurt foreldrene etter typiske russiske

gjenstander som de kan bruke i barnehagen: Men nei. Da sier de: "Det er så likt." Signalene de får er ikke bare at russerne ønsker å være norsk, men også at de understreker likheten mellom norsk og russisk kultur, ifølge Mona.

Det konkrete forslaget fra foreldre om markering av russiske merkedager i barnehagen, er 8. Mars, den internasjonale kvinnedagen, forteller både Maren og Mona. Maren sier: De har i grunnen ikke sagt så veldig mye om markeringer som de ønsker i barnehagen, men det kom blant annet fram 8. mars. Det ble nevnt som en veldig viktig dag å markere, - som utmerket seg i deres kultur - [...] Det er en fredag i Russland. Mona bekrefter: De har 8. mars som en fellesdag for kvinnedagen og morsdagen. Jeg vil legge til at Den internasjonale kvinnedagen er noe som de to kulturene har *felles*, med hverandre, men også med andre land, selv om dagen kan markeres på litt ulike måter.

Mona sier at hun ønsker at russiske foreldre skal komme til barnehagen og formidle egne tradisjoner gjennom å lage *mat* fra hjemlandet, slik andre minoritetsforeldre har gjort: Til andre tospråklige unger har vi dradd foreldrene inn og fått dem til å lage mat. Jeg jobber nå for å få de russiske inn på banen, og komme hit og...[...] delta. Jeg ønsker at de skal inn i barnehagen og lage det sammen med oss. [...] Her har vi også blitt avvist: *"Barna skal spise norsk mat. De skal spise det som er på bordet."* Når foreldrene ikke har respondert ved å komme til barnehagen for å lage russisk mat, synes Mona å tolke det som at personalet blir avvist – igjen. Det virker også som hun her plasserer minoritetsforeldre i en felles gruppe, som forventes å bidra på samme måte til formidling av sin kultur i barnehagen. I dette tilfellet handler det om mat som kulturmarkør. Maren forteller en litt annen versjon om foreldrebidrag til formidling av russisk mattradisjoner: Det er noen prosesser i gang nå. Det er ikke noe vi har jobbet mye med tidligere. Vi har forespurt to av foreldrene [...] De skulle sette seg ned og komme med forslag [...]. Jeg vet ikke hva de kom fram til. Om de har satt av noen dag, eller... men de skulle prøve å bli enige om noe barnehagen kunne lage av russisk mat. Det satt i gang noen prosesser som åpner for et annet alternativ, men resultatet er foreløpig ukjent for Maren.

Vedrørende formidling av russisk barnelitteratur i barnehagen, forteller Maren at hun har oppfordret personalet til å finne fram eventyr fra ulike nasjoner som er representert i barnehagen, men kjenner ikke til hvordan det er fulgt opp i praksis: Akkurat nå jobber vi med temaet "eventyr". Jeg har i alle fall gitt uttrykk for at jeg vil at de skal lete fram eventyr fra ulike land, som ungene representerer i barnehagen. Jeg er ikke helt oppdatert på hva de har [...] klart å finne. Jeg vil tro det er ganske greit å finne fram til noen russiske eventyr. Mona forteller at de ennå leter: Det er vi for tida på leiting etter. Vi klarte ikke å finne det når vi hadde eventyr som tema. Det har vi også spurt (foreldrene) etter. Tolken vår¹³ har lovt at hun skal hjelpe oss. [...] Det kan godt hende at biblioteket kan hjelpe oss. De har ennå ikke klart å finne russiske eventyr, men jobber med det. Også her synes de å avvente respons fra russiske foreldre, mens biblioteket ennå ikke er prøvd.

---

¹³ "Tolken vår", som hun refererer til her, er en russisk mor i barnehagen.

Mona forteller at de ikke har forsøkt å formidle faktastoff om Russland og det russiske samfunnet, men noen av barna har imidlertid tatt opp temaet: Nei... det har de (barna) spurt om. [...] Altså, når hun kom, så ble barna så interessert at det hele tiden var spørsmål om hvordan det var der.... Vi måtte jo bare spørre rundt og lete oss fram, for å kunne svare dem. Men det var jo foreldre også, [...] som måtte lete opp ting for å svare barna. Mona svarer her først nei på spørsmålet mitt, men så bekrefter hun at personalet har fulgt opp interessen fra barna. Til og med foreldrene engasjerte seg i arbeidet med å gi barna svar på spørsmålene om Russland.

Mona legger til at de fremdeles er i starten av arbeidet for større kulturelt mangfold i barnehagen: Jeg føler at vi er i startgropa. Nå når vi fikk det barnet som ikke kunne norsk i det hele tatt, da så vi så klart alt hva vi manglet. [...] Vi blir liksom mer og mer bevisst på: *"Ja, det må vi...og det skulle vi hatt...sånn skulle det vært"*. [...] Men man kunne jo ha startet for lenge siden når man begynte å få dem... Innledningsvis bekreftet Maren at de første norsk-russiske barna dukket opp i barnehagen for omkring ti år siden. Det er mulig at dette var barn med russisk mor og norsk far. Maren sier: Vi mangler noen handlingsplaner. Vi mangler noen rutiner på hvordan vi tar mot disse barna. [...] oppstarten, og [...] den videre oppfølgingen i dette arbeidet. Kommunen jobber nå med å utarbeide slike planer. Og det tror jeg kan bli et viktig redskap for mange barnehager. Kommunen arbeider nå med utvikling av en plan for mottak og oppfølging av minoritetsspråklige barn i barnehagene som vil kunne gi dem et felles utgangspunkt for arbeidet, ifølge Maren¹⁴.

Oppsummering og drøfting:

Det foregår omtrent ingen flerspråklig aktivitet i barnehagen, med unntak av en eventuell kommunikasjon på russisk mellom norsk-russiske barn, når de møtes eller søker til hverandre i barnehagen. Ved oppstart i barnehagen og fram til minoritetsspråklige barn har lært seg norsk, foregår kommunikasjonen gjennom bruk av kroppsspråk, enkeltord på begge språk, symboler og bilder.

Barnehagen har fått høyt verdsatt hjelp fra en av de russiske mødrene i barnehagen, blant annet til tolking. Monas utsagn: "Det hadde vært vanskelig ellers – å være overlatt til seg selv", er beskrivende for en situasjon der en av foreldrene i barnehagen representerer den eneste ekstra støtten og kompetansen som var tilgjengelig for personalet når de skulle tilrettelegge for en god start i barnehagen for et barn som kun snakket russisk. Intervjupersonene sier at de anser morsmålet som viktig for barns videre språkutvikling og for identitetsutviklingen, men at barnehagen har ikke russiskspråklige ressurser til å støtte barnas bruk av morsmålet. Med en ekstra tospråklig ansatt ville barna kunne få språklig oppfølging i smågruppe noen ganger i uka. Ved å samle flere norsk-russiske barn i samme barnegruppe, ville de i tillegg kunne få oppfølging i hverdagssituasjoner. Maren trekker imidlertid fram et eksempel på uttrykt skepsis til russisk morsmålsstøtte i barnehagen fra et russisk

---

¹⁴ Noen styrere i kommunale barnehager har tatt initiativ til å utvikle en slik plan, i forbindelse med deltakelse i NAFO's kompetansehevingsprosjekt om kulturelt og språklig mangfold i barnehagen.

foreldrepar, begrunnet i at det kan hemme utvikling av norskspråklige ferdigheter. Kan opplevd motstand fra enkeltforeldre bidra til at personalet lettere aksepterer en situasjon der barnehagen ikke gir barn med et annet morsmål enn norsk, støtte til bruk av morsmålet sitt? En henvisning til motstand fra foreldre kan også inngå i begrunnelsene for at den språklige praksisen i barnehagen er enspråklig norsk.

Russisk kultur og tradisjoner har også liten plass i barnehagen. Stort sett avgrenser det seg til oppfølging av spørsmål og initiativ fra barna. Barnas interesse synes å være et optimalt utgangspunkt for å jobbe med temaet i barnegruppa, i tråd med Lov om barnhager og Rammeplan for barnehagen om plikten til å følge opp barns aktive medvirkning i egne læringsprosesser: "Barnehagen skal støtte barns nysgjerrighet, kreativitet og vitebegjær og gi utfordringer med utgangspunkt i barnets interesser, ..." (Kunnskapsdepartementet, 2006a:33).

Foreløpig foregår det omtrent ingen konkrete markeringer av russisk kultur i barnehagen, men personalet har bedt om innspill fra foreldrene og avventer respons. Jeg får et inntrykk av at arbeidet på dette området blir gjort avhengig av foreldrenes engasjement, som ikke synes å være helt i samsvar med intervjupersonenes forventninger. Monas tolkning er at de russiske foreldrene ikke er interessert i å markere det russiske fordi de vil være norsk i Norge.

I argumentasjonen for ønsket om at russiske foreldre skal komme og lage tradisjonell russisk mat, slik andre minoritetsforeldre har gjort, virker det som Mona forfekter en slags prinsipp om *likebehandling* av minoriteter i barnehagen. Dette er kanskje ikke en foreldrerolle i barnehagen som travle, studerende eller yrkesaktive russiske mødre er komfortable med? Hun sier også at de opplever seg *avvist* av de russiske foreldrene, også på dette området, noe jeg tolker som et uttrykk for at hun er skuffet over at foreldrene ikke responderer slik hun ønsket og/eller håpet på.

Barnehagen synes å befinne seg i en tidlig fase i arbeidet med formidling av andre kulturer. Situasjonen kan være i ferd med å endre seg til større kulturelt mangfold. Ifølge Mona, var det først da de fikk barn med foreldre som begge er russiske, at de ble oppmerksom på sin mangelfulle kompetanse og fikk mer fokus på flerkulturelt og flerspråklig arbeid.

Mødrenes ønsker om russisk kultur og språk i barnehagen

De fire russiske mødrene fra Alta har barna sine spredt i *fire forskjellige barnehager*. Kun én av dem har barn i feltbarnehagen. Deres utsagn refererer derfor ikke spesifikt til denne barnehagen, men mer til situasjonen for norsk-russiske barn i barnehager i Alta. Ingen av de fire barnehagene har ekstra tospråklig russisk assistanse på intervjutidspunktet. To av barnehagene har imidlertid russiske

ansatte blant det faste personalet. Tre av de fire barnehagene har mer enn ett norsk-russisk barn, gjerne spredt på flere avdelinger. Så vidt jeg har oppfattet ut fra samtalene med mødrene, foregår det ingen systematisk formidling av russisk kultur og tradisjoner i noen av barnehagene, og heller ingen systematisk oppfølging av språkutviklingen til de norsk-russiske barna, verken i norsk eller russisk. Dette med unntak av ett av barna, der det ble konstatert at språkutviklingen var forsinket og derfor satt inn spesialpedagogisk hjelp før skolestart.

I tre av familiene til intervjupersonene i Alta er begge foreldrene russiske, og hjemmespråket er russisk. Den fjerde familien er norsk-russisk, men fordi barnet har tilbrakt mest tid sammen med mor, var russisk det språket som også dette barnet behersket best ved oppstart i barnehagen. Mødrene i Alta har på intervjutidspunktet bodd i Norge fra fire til 12 år. Jeg har gitt dem følgende navn: Alena, Evgeniya, Nadya og Talya.

Russisk kultur

Alle mødrene nevner russisk jul-/nyttårsfeiring og bruk av russisk språk i barnehagen når jeg spør om deres ønsker om russisk kultur og flerspråklighet i barnehagen. Her tar jeg først for meg deres utsagn om formidling av russisk kultur og tradisjoner i barnehagen. Jeg oppfatter mødrenes utsagn vedrørende dette temaet enten som ganske måteholdne og forsiktige, eller som forbeholdne og uttrykk for at de ikke tillegger russisk kulturformidling i barnehagen i tradisjonell forstand, særlig betydning.

Nadya og Talya uttrykker sine beskjedne ønsker på en forsiktig måte, slik jeg oppfatter det. Nadya sier det slik:

Nei, jeg har ikke tatt det opp, for. [...] Ja, jeg ønsker det, men jeg ser med en gang at det er lite gjennomførbart fordi mitt barn er det eneste med russisk bakgrunn i barnehagen. [...] Det synes jeg hadde vært veldig fint [...] For da kunne i hvert fall barn snakket russisk seg i mellom. Vi kjenner ingen russere her som har barn på samme alder som vårt. [...]

Det ideelle hadde vært at de hadde en ansatt som kunne språket og kulturen, og som i en lesestund kunne ta frem en bok på russisk og lese, om så for alle, og syngte en sang - en helt enkel russisk sang.[...] Jeg vil ikke at barnet skal miste den kulturen. [...] at barnehagen skulle [...] hjelpe oss å bevare den, for jeg ser det forsvinner veldig fort. [...] Det kan også være et poeng at hans jevnaldrende får litt kjennskap, slik at han ikke blir den [...], som er litt annerledes.[...]

Nyttårsfeiring er det som står sentralt i vår kultur. [...] Så litt mer stas rundt nyttårsfeiringa kanskje (ler litt).

Nadya sier at hun anser sine ønsker som urealistiske når hennes barn er det eneste norsk-russiske barnet i barnehagen. Ideelt sett skulle hun ønske at barnet kunne få snakke russisk med andre barn og at det i barnehagen fantes en ansatt med russisk språk- og kulturkompetanse som kunne lese og syngte for barna på russisk. Hun nevner også russisk feiring av nyttår.

Talya forteller at det i barnegruppa til hennes barn er to norsk-russiske barn og en russisk ansatt. Ut fra det hun forteller, virker det ikke som at barnehagen systematisk benytter den ansattes kulturkompetanse til å formidle russisk kultur, selv om det finnes noen små tilløp: De lærer seg tall på russisk [...]. Så kanskje det kommer litt mer. Kanskje de kan fortelle eventyr til barna. Det ville være fint. Hun har aldri spurt i barnehagen om de kan formidle russisk barnelitteratur til barna: Jeg har ikke tatt det opp. Jeg bare vet at de har lånt russiske bøker på biblioteket. Talya legger til at hun ønsker en markering av *russisk nyttår* i barnehagen. Talya virker glad for de innslagene av russisk kulturformidling som finner sted og synes å håpe på mer, men har ikke selv tatt initiativ overfor barnehagen og gitt uttrykk for ønskene sine, slik jeg oppfatter det hun sier.

De to andre mødrene i Alta, Alena og Evgeniya, synes ikke å legge særlig vekt på tradisjonell russisk kulturformidling i barnehagen. Alena sier at det er vanskelig å definere noe særegent russisk å markere i barnehagen, men nevner 8. Mars og russisk nyttårsfeiring, etter å ha tenkt seg litt om: Det er vanskelig å si. Ikke noe spesielt. [...]...i forhold til feiringer, så har vi ikke noen helt spesielle, som vi kan si: "Det feirer vi her." Det finnes ikke. [...] ....for ti år siden, da det var Sovjetunionen, var det kanskje større forskjell. Storbykulturer i Russland skiller seg ikke ut fra andre steder. ....vi har mange store byer. [...] De som kommer fra storbyer finner ikke noe helt spesielt russisk. Det virker som Alena har mer fokus på kulturelle likheter enn forskjeller. Hun bringer imidlertid på bane et ønske om mer grunnleggende endringer i den norske barnehagen, som svar på spørsmål om russisk kulturformidling i barnehagen. Hun sier at hun ønsker et annet kosthold i barnehagen, samt muntlig og skriftlig språkopplæring på norsk og på russisk, for både norske og norsk-russiske barn: ....bilder, der ordene var skrevet på russisk og på norsk.[...] ....barn kan lære ord på begge språk. Norske kan lære russiske ord, og russiske kan lære norske. Utsagnet kan også forstås som et ønske om en mer skolerettet arbeidsform i barnehagen, i tillegg til å lære språk.

Evgeniya sier først at hun ikke erfarte at russisk kultur og språk hadde noen plass i barnehagen, selv om det på ett tidspunkt var fem norsk-russiske barn og to russiske ansatte der. Deres ønske som foreldre var primært at barnehagen *skulle føre barnet inn i den norske kulturen*. Hun sier også at personalet langt på vei overlot initiativet til russisk kulturformidling i barnehagen, til de russiske foreldrene, som ikke fulgte dette opp. Evgeniya forteller:

[...] Det var i hvert fall ikke en del av hverdagen (ler litt). [...] Vi hadde det veldig russisk hjemme. Så det vi ønsket, var at barnehagen skulle være en norsk arena – en inngangsport for han inn i det norske samfunnet, inn i den norske kulturen. Så derfor har vi ikke forlangt så veldig mye russisk kultur og tradisjoner....[...] Slik som jeg opplevde det, så var det sånn at "hvis dere som foreldre ønsker det, så kan vi jo lage en russisk dag, eller..." [...] "Hva skal vi fylle den med?" [...] så kunne kanskje vi foreldre komme med noe. Hvorfor skal vi gjøre det? For vi har jo vårt russiske nettverk utenfor barnehagen. Vi hadde russisk språkkurs for barna. Så det ble ikke noe av....[...] Men kanskje vi var lite flinke til å invitere oss selv? Noe som vi kanskje ikke forsto hvordan vi skulle gjøre?

Jeg forstår det som Evgeniya sier her, som at de (russiske foreldrene) holdt det russiske og det norske *atskilt* fra hverandre. Alena og Evgeniya synes verken å være særlig opptatt av bruk av tradisjonelle russiske kulturmarkører eller å markere russiskhet som noe spesielt i barnehagen, selv om deres synspunkter og argumenter ellers er ganske ulike.

Språk og flerspråklighet

Så over til mødrenes utsagn om barnehagens rolle knyttet til språk og barnas flerspråklige utvikling. Russisk er hjemmespråket hos Alena, Nadya og Evgeniya. Hjemme hos Talya bruker de både norsk og russisk, men barnets førstespråk er nok russisk, ifølge mor. Alle de fire mødrene ønsker at *russisk språk* på en eller annen måte skal ha en plass i barnehagen. De fleste kommenterer også barnas utvikling av norskspråklig kompetanse i den forbindelse:

Alena, mor i en barnehage med flere norsk-russiske barn spredt på flere grupper, men ingen russiskspråklige ansatte, sier at hun primært ønsker at barnehagen styrker både norsk og russisk, men hun prioriterer norsk:....jeg lyst til at begge språkene blir styrket, både russisk og norsk. Og hvis jeg skal prioritere noe, så blir det i mitt tilfelle norsk, fordi vi snakker russisk hjemme.

Nadya, mor i en barnehage der det ikke finnes noen andre som snakker russisk, sier at hun skulle ønske barnet kunne oppleve andre i barnehagen, både barn og voksne, snakke russisk, men ikke i stedet for et norskspråklig miljø:

Det er det jeg vil; at barnet skal snakke morsmålet.[...] Det hadde vært ønskelig at barnet hadde noen som kunne henvende seg til det på russisk. [...] Og at barnet opplever at andre barn også bruker russisk. [...] Men jeg ønsker samtidig ikke at det skal være en atskilt gruppe, som ikke hører norsk i barnehagen. Det ideelle hadde vært en russisk gruppe inne i en større norsk sammenheng, en norsk barnehage. [...] Det hadde vært bra. Så bra (ler litt).[...] Kjempebra.

Evgeniya, mor i en barnehage som på ett tidspunkt hadde inntil fem norsk-russiske barn og to russiske ansatte, sier at barnehagen ideelt sett burde bidra til å styrke barnas russiske språkkompetanse. Hun virker spesielt opptatt av russisk *som lekespråk*, dvs. bruk av språket i kommunikasjon med andre barn:

Jeg synes det. Både når det gjelder begrepsutvikling på russisk og når det gjelder russisk som lekespråk - som kommunikasjonsmiddel med russiske jevnaldrende, [...] De er vant til å snakke russisk med voksne [...] til foreldrene snakker de russisk. Det blir mer naturlig for dem.[...] Mitt barn foretrekker å snakke norsk til andre russiske barn, som han vet snakker russisk. Men de går over til norsk, for det blir lettere å leke.[...] Det har ikke vært noen fora for å utvikle russisk som et lekespråk, som barnespråk. Det er der kanskje barnehagen kunne trå til.

Evgeniya sier videre at for å styrke de norsk-russiske barnas norskspråklige kompetanse, må de jobbe med begrepsutvikling og styrke språkforståelsen. Og for å kunne arbeide med flerspråklighet, må barnehagen ha ekstra personalressurser, ellers strekker ikke tiden til, sier hun. Det er altså ikke bare

nødvendig med tilstrekkelig kompetanse i personalet, men også tilstrekkelig med *tid* til arbeidsoppgavene.

Talya, mor i en barnegruppe med en russisk ansatt og to norsk-russiske barn, synes å sette pris på at den russiske ansatte snakker russisk med barnet hennes:

Øg det er kjempefint. [...] Så egentlig kan datteren min bruke det russiske språket ganske mye i barnehagen. [...] Det kan hjelpe barnet...å bli forstått...[...] Den russiske ansatte informerte meg om at barnet kanskje forstår russisk bedre enn norsk. Øg det kan man jo også forstå fordi det er jeg som er mest sammen med henne. Da kanskje hun snakker russisk lettere...[...].....men jeg synes at hun forstår norsk godt, også. Kanskje det var i begynnelsen...

Barnet forstår også norsk. Når det gjelder barnehagens betydning for barnets norskspråklige kompetanse og språklige aktivitet, sier Talya:

Jeg synes barnehagen er veldig viktig for hennes språkutvikling. I løpet av en uke i barnehagen, kommer flere og flere ord. Hun lærer mye i barnehagen. ...[...] Det er veldig viktig at hun har kontakt med personalet og med barna. Da kan hun leke og bruke språket. Ja, hun bruker språket i barnehagen. Kanskje ikke så mye hjemme, men i barnehagen...

Alle de fire mødrene uttrykker på en eller annen måte at de ønsker at barna får støtte i bruk av sitt russiske morsmål i barnehagen, både i kommunikasjon med voksne og barn. De virker også opptatt av barnehagens bidrag til utvikling av barnas norskspråklige kompetanse - enkelte av dem mer enn andre. Kun ett av barna, Talyas barn, kan bruke begge språkene i barnehagen fordi det er en russisk ansatt i hennes barnegruppe. Dette barnet er også det eneste av barna som lever i en tospråklig norsk-russisk familie. De andre barna kan ikke bruke morsmålet sitt i barnehagen, enten ikke i det hele tatt, eller i veldig begrenset grad.

Oppsummering og drøfting:

Selv om alle mødrene nevner russisk jule-/nyttårsfeiring som en mulig russisk kulturmarkør i barnehagen, tolker jeg mødrenes utsagn om sine ønsker om russisk kulturformidling som ganske forskjellige. Jeg velger å dele mødrene inn i to kategorier, basert på deres utsagn om dette temaet: de *måteholdne* og de *forbeholdne*.

1. *De måteholdne* omfatter Talya og Nadya, som uttrykker ganske forsiktige "om-mulig-ønsker" om russisk kulturformidling i barnehagen. De nevner ønsker om russisk jule-/nyttårsfeiring, barnelitteratur og sanger, men har ikke tatt dette opp som tema med barnehagen.
2. *De forbeholdne* omfatter Alena og Evgeniya, som nevner markering av russisk jule/nyttår under intervjuene, men ikke synes å være særlig opptatt av tradisjonell russisk kulturformidling i barnehagen, dvs. merkedager og høytider, eller kulturprodukter som bøker og sanger, dvs. kultur i betydningen *kulturliv*. Alena begrunner sitt standpunkt med kulturell likhet i en globalisert urban verden og derav mangel på aktuelle russiske kulturmarkører.

Hennes ønsker om et annet kosthold i barnehagen, samt muntlig og skriftlig språkopplæring på norsk og russisk, knytter jeg til en oppfatning av kultur som måter å leve på, dvs. kultur i betydningen *livsform*. Evgeniya, på sin side, trekker frem barnehagens betydning som norsk sosialiseringarena, og der foreldrene ikke fant det meningsfullt å eksponere sin russiskhet, eller var usikker på hvordan de eventuelt skulle gjøre det. Det russiske ble forbeholdt den private sfæren og eksponert i det russiske fellesskapet. Barnehagen tilhørte den norske samfunnsfæren, som det var viktig at barnet deltok i og ble en del av. Alenas og Evgeniyas argumentasjon kan også tolkes som uttrykk for en viss motstand mot markering av russiskhet i barnehagen, slik jeg oppfatter det, selv om deres synspunkter og argumenter ellers er ganske ulike.

Alle mødrene uttrykker ideelle ønsker om en plass for det russiske språket i barnehagen, både i kommunikasjonen mellom barna og en russiskspråklig voksen, og barna i mellom. Sistnevnte bl.a. for å utvikle lekespråk på russisk. Barnehagens betydning for barnas utvikling av norskspråklig kompetanse understrekes av flere av mødrene. Mødrene ønsker russisk i tillegg til et norskspråklig miljø i barnehagen, ikke i stedet for eller på bekostning av det norske, slik jeg forstår det de sier. Slik situasjonen er nå, er det kun ett av de aktuelle barna som kan bruke morsmålet sitt i barnehagen. Det virker som mødrene likevel forsoner seg med barnas språksituasjon i barnehagen, selv om de ideelt sett ønsker at den var annerledes.

Norsk språk og kultur – og inkludering av den enkelte

Kulturelt mangfold i barnehagen – eller ikke?

På direkte spørsmål fra intervjuer om de opplever at barnehagen gjenspeiler det kulturelle mangfoldet i samfunnet og i barnegruppa, slik Rammeplanen for barnehagen (Kunnskapsdepartementet, 2006a) foreskriver, svarer de to pedagogene ulikt. Mona svarer benektende: Nei, jeg synes ikke at barnehagen gjør det. Vi gjør så godt vi kan, men der er ikke midler [...] Det er så mye vi skal ha gjort [...] Det er ikke slik at vi velger det bort.[...] Jeg føler på en måte at disse barna blir ivaretatt. Men jeg føler også at det står en del ting i rammeplanen der vi kommer til kort... Personalet gjør så godt de kan, men kommer til kort fordi barnehagen ikke har nok ressurser. Minoritetsbarna blir imidlertid ivaretatt likevel, sier hun. En problematisk bemanningssituasjon, gjør ikke arbeidssituasjonen på dette området enklere, ifølge Mona: Nå er begge assistentene mine syke.[...] Barnehagelivet er slik. [...] dager vi ikke finner vikarer. [...] man gleder seg nesten over arbeidsledigheta som kommer, for da får vi vikar. Bemanningsproblemer og mangel på vikarer var et tema som også personalet i Kirkenes stadig kom tilbake til under intervjuene.

Maren svarer bekreftende. Barnehagen representerer et kulturelt mangfold, i alle fall i noen grad: Vi er i hvert fall representert med flere kulturer, både i forhold til språk og nasjonaliteter. Og det er jo naturlig at man snakker om de ulike kulturene og de ulike nasjonalitetene som er representert, i ulike sammenhenger. Så jeg føler at vi gjenspeiler mangfoldet [...]. Men vi kunne gjort mer ut av det. At det finnes mennesker fra ulike kulturer i barnehagen, gjør mangfold til et tema som omtales og gjøres relevant i barnehagen, selv om de kunne gjort mer på dette området.

Om personalets holdninger til mangfold og ulikheter, forteller Maren: [...] i barnehagen har vi en holdning om at det er positivt, at det er en ressurs at ulike grupper er representert, både i med hensyn til nasjonaliteter, men også [...] funksjonsnivå.[...] Det er bare positivitet hos personalet. Men det er klart at det er utfordrende [...] når språket blir en barriere. Om russiske familier i barnehagen, sier hun:

Jeg synes det er veldig spennende å jobbe med de russiske foreldrene og barna. [...] vi (har) hatt veldig mange forskjellige. Ungene er forskjellig. Foreldrene er forskjellig. Utfordringene er forskjellige. Noe er mer utfordrende enn andre ting. Noe går veldig greit. Men det er spennende og lærerikt. Det kommer vel til å bli spennende utover [...] med flere nasjonaliteter, og kanskje spesielt flere russiske i årene framover. Når barnehagen har så pass mange nå, så bygger vi oss opp kompetanse, som kanskje blir brukt videre.

Personalet er positivt innstilt til mangfold. Det er spennende og lærerikt å ha minoritetsfamilier i barnehagen på grunn av forskjellene og utfordringene. Ifølge Maren bidrar dette til kompetanseutvikling i barnehagen. Hun forventer flere innvandrere i barnehagen, og kanskje spesielt russere, i tiden framover. Mona sier at barnehagen, gjennom å formidle kunnskaper og en positiv innstilling overfor det russiske til barna, kan bidra til positive holdninger overfor russere i lokalsamfunnet.

Når det gjelder spørsmålet om i noen grad å gruppere barn med felles minoritetsbakgrunn i enkelte barnehager og barnegrupper, veier Maren for og imot. Hun sier at det på den ene siden kan påvirke integreringen negativt, mens det på den andre siden kan gi aktuelle barnehager mer ressurser til flerspråklig og flerkulturelt arbeid:

Det vi har stilt spørsmål ved når vi har mange utenlandske søkere - nå med russisk bakgrunn - er at vi må passe på slik at det ikke blir et overtall av utenlandske barn. Da tror jeg vi kan miste noe av verdien ved den integreringen, som jeg tror er viktig for de som kommer til Norge. Jeg tror det er veldig positivt [...] at det kan være flere barn og familier fra samme nasjonalitet representert i én barnehage, for å kunne bygge opp noen ressurser. Det kan jeg godt være med på.

Maren presiserer ikke nærmere hvordan mange utenlandske barn i samme barnehage kan motvirke integreringen. Hun støtter primært tilbud om barnehage i familienes nærmiljø, også for minoritetsbarna, slik jeg forstår det hun sier her: Jeg har veldig stor sans for å bruke nærmiljøet. Det kan være godt og viktig for barna når de skal begynne på skolen at de har fått etablert relasjoner til norske barn som skal gå i samme klasse på skolen. Her er det tydeligvis flere hensyn som veies opp mot hverandre; bedre kvalitet på tilbudet til

minoritetsbarn i barnehagen vurderes opp mot hensynet til barnas muligheter til å bli kjent med andre barn i sitt nærmiljø som de senere skal gå på skolen sammen med. Ifølge Maren må det heller ikke bli for mange barn med minoritetsbakgrunn i enkeltbarnehager fordi det kan i seg selv svekke integreringen.

Inkludering i fellesskapet og støtte ut fra individuelle forutsetninger

Ifølge rammeplanen (Kunnskapsdepartementet, 2006a:5) skal barnehagen både gjenspeile det kulturelle mangfoldet og støtte barna ut fra deres individuelle forutsetninger. Maren forteller om den pedagogiske tenkningen som danner grunnlaget for arbeidet overfor alle barna i barnehagen, også minoritetsbarna: Vi tar mye utgangspunkt i den generelle pedagogikken, som går på det sosiale, på at barna skal oppleve trygghet som utgangspunkt for læring, og at de skal etablere gode relasjoner til andre barn og til de voksne. Dette blir et hovedfokusområde i arbeidet med de fremmedspråklige barna [...] ...som gjelder for alle barn.

Grunnlaget for det pedagogiske arbeidet er å skape kvalitet i sosiale relasjoner og opplevelse av trygghet som grunnlag for læring. Maren forteller videre om arbeidet med å realisere barnehagens visjon om at alle skal oppleve seg verdifulle og som en ressurs for fellesskapet. Minoritetsspråklige barn skal oppleve støtte ut fra sine individuelle forutsetninger, sier hun:

Vi har en visjon [...]: "Alle er verdifulle". Og det har vi brukt en del tid på å snakke om: Hva mener vi med det? Hvordan uttrykker vi det? Hvordan jobber vi i forhold til det [...]? For alle skal oppleve at man er verdifull som person, om du har den ene eller den andre bakgrunnen, så er du en ressurs for gruppa. Alle har noe positivt å bidra med. Det må vi prøve å løfte fram i hverdagen. [...] ved å gi dem (minoritetsspråklige) en positiv status i barnegruppa og vise anerkjennelse for den særegenheten som de har. Det er utrolig viktig og noe vi har jobbet veldig mye med. Hvordan det gjøres i praksis, avhenger av hvordan barnet er, alder, hvordan barnegruppa som helhet er, men fokuset skal være å løfte og heve disse ungene i gruppa.

Å støtte ut fra barnas individuelle forutsetninger innebærer i denne sammenheng å fremheve positivt det som er spesielt for dem, for å styrke deres status i fellesskapet. Mona sier også: Det viktigste er uansett - faktisk - å støtte barna ut fra deres individuelle forutsetninger. Barns rett til å være forskjellige er en selvfølge, sier Maren: Det er jo enhvers rett å være som man er og bli respektert for den man er [...] om det gjelder språk, kultur eller andre ting [...] Det tenker jeg er et verdispørsmål, [...] Vi kan ikke gå inn å endre personene. Da må vi endre på relasjonene, slik at vi kan være med å påvirke [...] hvis det er atferd som vi ikke liker...

Mona og Maren forteller om tilpasninger for at minoritetsspråklige barn skal ha utbytte av å delta i voksenledede fellesaktiviteter. Mona sier: [...] Vi må ha et ekstra fokus. Vi må passe på å dra dem med. Så det er nok avhengig av personer. [...] og av våre verdier. For en ting er hva som står i boka, noe annet er hva du gjør. Praksisen til den enkelte i personalet avhenger av deres verdigrunnlag, slik jeg tolker Mona her. Maren utsagn underbygger vektleggingen av barns individuelle forutsetninger, som et generelt og grunnleggende prinsipp i arbeidet, også i denne sammenheng: Alle aktivitetene blir tilrettelagt for den enkelte, slik at hver og en

skal kunne delta og ha utbytte [...]. Hvis man ser at noen fungerer bedre i en spesiell gruppe, eller sammen med enkelte barn, så legger man til rette for at de deltar der. Det er altså ikke noe spesielt for russiske eller andre barn med et annet førstespråk enn norsk.

Det samme gjelder dersom minoritetsspråklige barn trenger voksenstøtte i lek med andre barn, ifølge Maren: Alle barn som trenger det, får spesiell oppfølging. [...] I likhet med alle barn som strever med å komme seg inn i lek [...], så får også de med flerkulturell bakgrunn det. [...] Selvfølgelig har vi et ekstra fokus på det når barnet kommer i barnehagen og ikke kan et ord norsk. Da må vi være enda mer til stede. Mona trekker fram personalets rolle for barns opplevelse av trygghet som utgangspunkt i samvær med andre barn. Hun bruker et bestemt russiskspråklig barn som eksempel: [...] den (voksne) som fikk best kjemi med henne, gikk inn og (...representerte) trygghet. Så var vi veldig påpasselig med (fysisk) nærhet, holdt armen på skulderen, at det alltid var en voksen i nærheten av henne...[...] Tenkningen vår er at trygghet er veldig viktig i all utvikling hos barn. Det vi har gjort, er at vi hele tiden har hatt en voksen i nærheten. Hun (den voksne) har lekt med barna.

Ifølge Maren og Mona er etablering av en opplevelse av trygghet, gjennom nærhet og omsorg fra voksne, et grunnlag for læring og utvikling hos barn. Sosial inkludering og støtte ut fra det enkelte barns forutsetninger, representerer også grunnleggende prinsipper for det pedagogiske arbeidet i barnehagen. Dette er generelle og overordnede prinsipper som gjelder alle barn i barnehagen. Barn med minoritetsbakgrunn gis ingen særstilling i så måte, slik jeg forstår det de sier.

Inkludering i barnefellesskapet

Intervjupersonene forteller at de norsk-russiske barna er godt inkludert i barnefellesskapet i barnehagen og gir eksempler på barns inkluderende atferd overfor andre. Først utsagn fra Maren:

Ja, det er de absolutt. Jeg tror barna her er vant til å ta i mot barn fra andre kulturer, med andre språk, barn med ulike funksjonshemninger. Det er [...] et fokus på å ta omsorg for de som trenger litt ekstra støtte og hjelp i hverdagen. Barna har vært veldig gode på [...], å inkludere disse barna i lek og aktiviteter. Når det gjelder de russiske, så hører de at det er et språk som skiller seg fra deres språk. Vi har blant annet observert at de snakker noe uforståelig til de russiske barna i lek. Og så har vi spurt dem: *"Hva holder dere på med?" "Vi snakker russisk" "Ja, hva sier dere for noe?" "Nei, det vet vi ikke, men ho skjønner det.."* (ler)

Barn som trenger å bli tatt ekstra hensyn til, inkluderes i aktivitetene. Mona forteller at barna på hennes avdeling utmerker seg positivt i sin omsorg for hverandre:

Vår avdeling er spesiell. Det har den vært i mange år. Vi har hatt veldig mange barn med spesielle behov. Barna våre har en sånn omsorg for hverandre. En sånn hjelpeinnstilling. At de store lærer de mindre. [...] Hvis et barn på vår avdeling ser at et annet barn sitter og sliter med å få delt skiva si, så er det naturlig: *"Skal jeg hjelpe deg?"* Det er ikke slik at det må være en voksen der. [...] Når jeg nå tenker meg om, så er det egentlig det samme som nå skjer: at både voksne og barn samlet seg rundt henne (det russiskspråklige barnet), slik vi tidligere har gjort når vi har fått et barn med spesielle behov.

Maren og Mona trekker her frem *hvordan barna er vant til å vise omsorg* for og hjelpe andre barn når de trenger det. Det omfatter også minoritetspråklige barn. Når jeg spør Mona om barnehagens arbeid med utvikling av norskerferdigheter hos det russiskspråklige barnet i hennes barnegruppe, trekker hun fram de ressursene som barnegruppa representerer. Her forteller hun hvordan barna har vært *hverandres læremestre*, og personalet har vært støttespillere i prosessen: Den voksne har bare vært en støttespiller. Jeg tror [...] og opplever at barna har lettere for å overføre ting til hverandre, for de er mye mer tydelig i uttrykkene sine. De bruker kroppen mer [...] vi [...] har observert: *"Her er brillen...."*, sier hun på russisk. Så sier de (på norsk): *"briller"*, så sier hun: *"briller"* (på norsk). Det Mona refererer til her, er at de norske barna lærer det russiskspråklige barnet norsk ved bruk av kroppsspråk og gester, mens hun på sin side lærer dem enkelte russiske ord. Det er etablert en form for gjensidighet mellom det russiske barnet og de andre barna i språkinnlæringsprosessene, slik jeg forstår det hun sier. Mona forteller mer om hvordan disse samarbeidsprosessene foregår, gjennom et annet eksempel:

[...] det hun liker å gjøre, gjør ungene i lag. Vi legger til rette for at hun skal få gjøre det sammen med andre barn. Slik som i dag: Da var det ei jente som lagde et memory-spill til den russiske jenta. Da tegnet hun små tegninger; seks-syv motiver. Vi tok fargekopier av det, som de limte på grønn papp. Så klypte vi det opp og laminerte det. Mens de jobber slik i lag, så bruker de språket, og hun spør hva det er ...

Dette er eksempler på hvordan personalet involverer de andre barna og understøtter deres initiativer i aktiviteter med det russiskspråklige barnet. I dette tilfellet er det tale om aktiviteter som fremmer språk- og begrepsutviklingen, samt barnets norskspråklige ferdigheter.

Oppsummering:

På spørsmål om barnehagen gjenspeiler kulturelt mangfold, svarer Mona og Maren ulikt. Mona sier at så ikke er tilfelle, hovedsakelig fordi personalet på grunn av ressursituasjonen kommer til kort i dette arbeidet. Maren på sin side, sier at barnehagen til en viss grad representerer kulturelt mangfold, dels fordi de har barn med minoritetsbakgrunn og dels fordi dette faktum gjør at kulturelt mangfold tematiseres i barnehagen. Begge forteller om en positiv innstilling fra personalets side overfor minoriteter i barnehagen. Det flerkulturelle arbeidet kan være både utfordrende, spennende og lærerikt, og bidrar til kompetanseutvikling i barnehagen. Ett tiltak for å ivareta kulturelt og språklig mangfold, kan være i noen grad å gruppere minoritetsbarn med samme bakgrunn i barnehager og/eller barnegrupper. Maren sier at det kan ha en mulig negativ effekt på integreringen i det norske samfunnet, selv om det på den andre siden kan gi aktuelle barnehager mer ressurser og kompetanse. Hun argumenterer for barnehagetilbud i barnas nærmiljø, der minoritetsbarna blir kjent med norske barn som de senere skal gå på skole sammen med.

Begge intervjupersonene forteller om noen generelle pedagogiske prinsipper som danner grunnlaget for arbeidet overfor alle barna i barnehagen, også de minoritetsspråklige. Prinsippene kan oppsummeres slik:

- Barns opplevelse av trygghet er en grunnleggende forutsetning for læring. Nærhet, omsorg og støtte fra voksne er viktige for etablering av trygghet.
- Barn skal oppleve sosial inkludering gjennom gode relasjoner til andre, som bygger på respekt for retten til å være forskjellig og ulikheter som ressurs for fellesskapet
- Alle barn skal få støtte ut fra sine individuelle forutsetninger

Maren og Mona forteller at de norsk-russiske barna er godt inkludert i barnefellesskapet. De forteller også om hvordan barna i barnegruppa er "vant til" og utøver en inkluderende praksis gjennom å vise omsorg, støtte og hjelpe hverandre. Barna fungerer også som hverandres læremestere i gjensidige læringsprosesser, med personalet som aktive støttespillere.

Utsagnene fra Maren og Mona om hvordan barnehagen arbeider for å ivareta barnas sosiale og personlige utvikling, tilpasset den enkeltes behov og forutsetninger, kan være beskrivende for en praksis der intensjonen er inkludering av den enkelte i fellesskapet. Intervjupersonene synes konsekvent å unngå bruk av betegnelser som plasserer barn i bestemte kategorier. I

Barnehagelovens § 2, brukes følgende kategorier for å beskrive egenskaper ved barn som barnehagen skal ta hensyn til; alder, funksjonsnivå, kjønn, sosiale, etniske og kulturelle bakgrunn (Kunnskapsdepartementet, 2006a:18). I rammeplanens formuleringer om "barnehagen som inkluderende fellesskap med plass til det enkelte barn" (ibid.), brukes disse kategoriene som referanse. Dette handler kanskje til syvende og sist om ulike forståelser av begrepet inkludering? Mens rammeplanens legger vekt på å støtte barn både ut fra deres *egne kulturelle* og deres *individuelle* forutsetninger (Kunnskapsdepartementet, 2006a:7), synes intervjupersonene her å ha et annet utgangspunkt for inkluderingsarbeidet i barnehagen. Deres beskrivelser av grunnlaget for det pedagogiske arbeidet, kan vise til en forståelse av inkluderingsarbeid der markering av tilhørighet til andre kulturer vektlegges i mindre grad, mens tilhørighet til barnefellesskapet, til nærmiljøet og/eller lokalmiljøet tillegges stor betydning. Marens argumentasjon om at småbarn bør gå i barnehage og delta i barnefellesskapet i sitt nærmiljø, underbygger en slik fortolkning.

Barnehagen og foreldrene – kulturelle forskjeller og kommunikasjon

Ulike barnehagetradisjoner

Maren og Mona forteller om innspill fra russiske foreldre som viser til forskjeller mellom norske og russiske barnehager. Temaene som personalet nevner, er for det første kostholdet, den fysiske

omsorgen, samt organiseringen av og innholdet i læringsaktivitetene. Dette er for øvrig de samme temaene som personalet i Kirkenes nevner. I tillegg har russiske foreldre positivt kommentert barnas trivsel i barnehagen. Personalet forteller også om sine egne oppfatninger av forskjeller mellom russere og nordmenn med hensyn til syn på oppdragelse og disiplinering av barna.¹⁵ Jeg vil her kort presentere noen utsagn fra personalet om disse temaene.

Maren forteller at russiske foreldre, men også andre, for eksempel svenske foreldre, reagerer på at stort sett bare serveres brødmåltider i barnehagen: Vi har bare informert om at *"Slik er mattradisjonene i Norge"*. [...] De sier det ikke høyt, men de reagerer på at det er bare brødmåltid. [...] Men de er jo høflige og tar det slik det er, og stiller egentlig ikke spørsmål ved det. Ut fra det Maren sier her, er ikke kostholdet gjenstand for diskusjoner i barnehagen.

Maren bekrefter at russiske foreldre etterspør mer og tidligere formell *opplæring* i barnehagen: [...] russiske foreldre spør etter mer fag: *"Når skal dere starte med bokstavinnlæring?"*, for eksempel. Jeg får i hvert fall et inntrykk av at det forventes mer fagopplæring i barnehagen, og kanskje ikke helt den aksepten av barnehagens prioritering av frileken og uteaktivitetene, spesielt. Russiske foreldre synes ikke å støtte frilekens og utelekens plass i barnehagen.

Maren refererer videre til et utsagn fra en russisk mor om det positive ved norsk barnehage: Hun sier at hun opplever at den norske barnehagekulturen har det sosiale og sosial kompetanse veldig i fokus. Det synes hun virker veldig bra, [...] i Russland, [...] ville den formelle læringa kommet helt i forkant av det sosiale. Maren forteller at russiske foreldre imidlertid virker fornøyd med måten *personalet forholder seg til barna* deres på:

De synes at det er veldig flott at personalet i barnehagen viser slik interesse og engasjement for barna [...] Barna trives som regel i barnehagen og gir også uttrykk for det hjemme. [...] Foreldrene er veldig fornøyd med at barnet har det så bra og blir møtt på en god måte som skaper trygghet. [...] barn som har gått i barnehage i Russland og kommer til Norge, opplever å få en helt annen mottakelse enn det de hadde i Russland. Vi har flere voksne pr. barn også, så vi trenger ikke å ha den stive strukturen som de har. Vi har tid i til det enkelte barn.

Også her trekkes sammenligninger mellom russiske og norske barnehager. Mine intervju med de russiske mødrene (Nilsen, 2009) bekrefter for øvrig det Maren her forteller; mødrene forteller at barna blir sett og hørt av personalet og trives veldig godt i barnehagen.

Mona forteller hva de i hennes barnehage tenker om læringsprosesser og lek: [...] her er læring en lek, men vi mener jo at de lærer like mye og kanskje mer (enn i russiske barnehager) [...]. Hun refererer også (igjen) til at barns opplevelse av trygghet, som forutsetning for læring. Dette sammenlignes med opplæringen i russiske barnehager. Slik presenterer Mona sin oppfatning av denne: Jeg tror ikke det er respekt barna har når de lærer sånn...[...] Jeg tror det handler like mye om redsel (ler). Hun beskriver her synet på læring i sin egen norske

---

¹⁵ Dette er temaer som mødrene også har tatt opp i intervjusamtalene. Deres synspunkter omtales i min første rapport fra prosjektet (Nilsen 2009).

barnehage i positive ordelag, mens måten opplæringen i russiske barnehager foregår på, beskrives negativt.

Maren sier at russiske foreldre stiller krav om oppfølging og struktur. Hun bruker forhold som angår barnas fysiske helse som eksempel: Og kanskje enda strengere krav om at påkledning skal være sånn og sånn. [...] Og barnet skal spise så og så mye. Det skal følges opp. Strukturen er veldig viktig og veldig streng, har jeg inntrykk av. Hun forteller også at personalet i barnehagen noen ganger reagerer negativt på russiske foreldres væremåte overfor barna:

[...] vi kan reagere på at mange kanskje er veldig streng i oppdragelsen. Ikke alle, men mange. At barna har en veldig stor respekt for de voksne. [...] Nesten angst for den konfrontasjonen som...i garderoben ved av- og påkledning, både i henting og bringing. Barna kan virke litt spake. At foreldrene kan være høyrestet og sinte. Mer amper enn man ser hos norske foreldre.

Enkelte russiske foreldre har en måte å uttrykke krav og forventninger til barna på, som personalet oppfatter som aggressivt, sammenlignet med norske foreldre. Det Maren forteller her, har likhetstrekk med beskrivelser fra personalet i barnehagen i Kirkenes, om hvordan enkelte russiske foreldre formidler sine ønsker til personalet.

Kommunikasjon og foreldremedvirkning

Som nevnt tidligere, har personalet et nært samarbeid med én av de russiske mødrene i barnehagen. Hun fungerer ofte som tolk og bistår personalet på mange andre måter, bl.a. for å forstå russisk kultur og for å fortelle russiske foreldre om norsk barnehage og forklare informasjon som foreldrene får fra barnehagen. Mona forteller om hvordan denne russiske moren har bidratt til tverrkulturell forståelse mellom personalet og russiske foreldre:

Hun vet selv hva som forvirret henne når hun kom til Norge. Så når jeg sier ting ut fra min og vår måte å tenke på, [...] da sier hun til meg: *"Nå må jeg forklare tenkningen din."* [...] man kan fornærme folk, [...] få foreldre til å gå i forsvar fordi man spør etter selvfølgeligheter for oss, men som er nedverdiggende for dem. [...] Det hadde vi aldri kommet til å forstå hvis vi ikke hadde hatt henne... (ler).

Den russiske moren synes å fungere som en fortolker og brobygger mellom barnehagen og foreldrene. Maren forteller at det er vanskelig å kommunisere med minoritetsforeldre uten et felles språk:

[...] det er veldig vanskelig, og mye misforståelser. Bruk av tolk er nok veldig viktig, men også at man har definert hva det er man spør om, på forhånd. [...] Hvis vi spør om andre ting enn foreldrene forventer å bli spurt om, så...[...] den russiske moren (fortalte) at i hennes miljø har de snakket om at barnehagene spør om: *"Når skal barnet sove?" "Hvor skal barnet sove?" "Hva ønsker barnet å spise?"* De opplever ikke at det er reelle spørsmål, for barnehagen bestemmer [...]. Men det er spørsmål som vi er vant til å stille til norske foreldre. [...] mange utenlandske foreldre blir nok overrasket over at vi spør på den måten.

Maren snakker her om også om å tolke og forstå kulturell kontekst. Å beherske språket er ikke alene tilstrekkelig for god kommunikasjon. Mona bekrefter dette: Når vi spør dem [...] om hva barnet liker å spise: *”De skal spise det som står på bordet.”* Vi spør ikke fordi barnet skal kunne [...] skvise bort, [...] men fordi vi vil at det skal være noe på bordet som barnet faktisk liker.[...] Og det samme med kose-mat. Det er jo noe vi lager en liste over sammen med barna. [...] De skjønnte ikke det. Ifølge Mona, handler det for personalet om å fokusere på hvert enkelt barn: Her kommer synet på barn inn [...] Når vi planlegger, når vi handler inn, så tenker vi på den og den og den ungen.

Kommunikasjonsproblemer handler også om forskjeller i væremåter hos mennesker med ulik kulturell bakgrunn. Maren sier om nordmenn: [...]vi er nok mer rund, tenker jeg. At vi ikke er så bastante om at ting skal være sånn og sånn. Vi er faktisk oppriktig interessert i å høre hvordan barnet har hatt det tidligere og hva foreldrene ønsker. Også her blir det trukket fram at russere og nordmenn kan uttrykke seg ulikt når de tar noe opp til drøfting. I tillegg kommer at det kan være ulike tradisjoner i de to landene med hensyn til hva som er aktuelt å drøfte og hva som bare bestemmes av barnehagen alene.¹⁶ Personalet spør om hva barnet er vant med og om foreldrene har noen spesielle ønsker, slik at barnehagen kan tilpasse seg dette best mulig: [...] for å etablere trygghet, legger Maren til. Jeg antar at hun her snakker om barnets opplevelse av trygghet i en ny kontekst.

Under kapitlet foran om russisk kultur og språk i denne barnehagen, blir det referert til initiativ som personalet har tatt for å få informasjon og hjelp fra foreldrene til russisk kulturformidling i barnehagen. Både Mona og Maren sier at de russiske foreldrene virker fornøyd med barnehagen. Ifølge Maren uttrykker de lite forventninger og ønsker til barnehagen:

Jeg opplever egentlig at [...] det er veldig lite forventninger fra foreldrene. [...] De er stort sett fornøyd med tingenes tilstand. Det meste er liksom greit. [...] Vi spør om deres ønsker, men jeg tror at vi ikke er helt sikre på hva vi skal forvente og hva vi skal spørre om av forventninger, fordi vi tenker ulikt om forventninger. Så vi trenger egentlig mer kompetanse på hva det er naturlig å spørre de foreldrene om.

Kanskje har heller ikke personalet god nok kulturkompetanse til å stille de ”rette” spørsmålene, sier Maren, og legger til at det kan være vanskelig for foreldrene å snakke på foreldremøter fordi de må snakke norsk: Kanskje kvier de seg litt for å ta opp ting og blande seg i diskusjoner på foreldremøter [...] Kanskje er de utrygge på sine egne norskkunnskaper og usikker på hvilket språk de kan bruke. [...] Hva andre foreldre forstår [...] Det enkleste er bare å smile og være fornøyd, så lenge barna har det greit.

Mona sier om russiske foreldrene som de for tiden har i barnehagen: ...folk er forskjellig.[...] Jeg har opplevd misnøye tidligere, men ikke med dem vi har nå. De er veldig fornøyd, [...] Ungen gleder seg over å være her. Så vi har fått veldig mye positive tilbakemeldinger...[...] Også på måten vi har tatt i mot dem som foreldre. Mona kommenterer foreldrenes manglende innspill på følgende måte: Nei, det er vi som må dra det ut av dem. [...] Min tolkning er at det virker som at

---

¹⁶ Dette er et tema som også ble brakt på bane i intervjuene av de russiske mødrene og som omtales i den første rapporten: Nilsen 2009:48-51.

det vi har, er så mye mer verdifullt. [...] at de er veldig opptatt av å tilpasse seg det norske. I alle fall de ressurssterke. Hun forteller at russiske foreldre virker positive til "det norske": Ja, sånn opplever jeg det. Men det opplever jeg stort sett bare med russiske. Andre minoritetsforeldre har vært mer opptatt av å holde fast ved sine kulturelle særtrekk: De har holdt mer på sitt og passet på at ungene ikke skal spise ditt, og gjøre sånn...[...] For russerne er lover og regler viktige. Og jobben er viktig. Slik er det...

Ut fra de positive tilbakemeldingene som personalet får fra russiske foreldre, konkluderer de med at de som de nå har i barnehagen, er fornøyd med tilbudet. De ønsker å tilpasse seg det "norske", i motsetning til andre minoritetsgrupper, som ifølge Mona i større grad ønsker å bevare særtrekk fra egen kultur.

Oppsummering og drøfting:

Det er utfordrende å kommunisere uten et felles språk, men språket er ikke i seg selv tilstrekkelig for å forstå hverandre, forteller intervjupersonene. Kommunikasjon handler også om å tolke og forstå kulturelle sammenhenger og kontekster, og ha kjennskap til ulike tradisjoner og væremåter. I den forbindelse har en av de russiske mødrene i barnehagen bidratt med mye hjelp i kommunikasjonen mellom personalet og russiske foreldre.

Intervjupersonene forteller om reaksjoner fra russiske foreldre som viser til forskjeller i barnehagetradisjoner mellom Russland og Norge, særlig vedrørende kostholdet og måten opplæringen foregår på. Det virker ikke som kostholdet er gjenstand for diskusjoner i barnehagen, og reaksjoner fra minoritetsforeldre problematiseres heller ikke. Personalet slår fast at "sånn er det her", og foreldrene synes å akseptere det.

Det er ulikheter i oppfatningene om hvordan læring skjer, dvs. forskjellige læringssyn, som tematiseres når intervjupersonene refererer til innspill fra russiske foreldre om mer vekt på formell og skoleforberedende opplæring, og mindre vekt på frilek og utelek i barnehagen. Enkelte russiske foreldre stiller også større krav til oppfølging av barnas påkledning og spising. De virker også generelt mer opptatt av struktur, enn det norske foreldre gjør. Personalet forteller også om positive tilbakemeldinger fra russiske foreldre om barnas trivsel, vektleggingen av sosialt samspill i barnehagen og personalets engasjement og interesse for hvert enkelt barn.

Personalet presenterer også sine egne oppfatninger og forestillinger om russiske barnehager og om forskjeller i synet på læring og oppdragelse, når de sammenligner forholdene i norske og russiske barnehager og kommenterer egne erfaringer med russere. I beskrivelsene av det norske og det russiske, framstilles to pedagogiske tradisjoner som dikotomier, dvs. motsetninger, der det norske plasseres på den positive siden og det russiske på den negative. Når opplæringen i norsk barnehage

beskrives, brukes ord og begreper med en positiv valør; "læring er en lek", "trygghet", "gode sosiale relasjoner" og "tid til barna", mens opplæring i russiske barnehager beskrives med ordene "fagopplæring" og "formell læring". Det er ord som i en norsk barnehagekontekst kan gi negative assosiasjoner. Ordet "redsel" brukt i forbindelse med læringsaktiviteter for barn, oppfattes ubetinget negativt. Den samme tendensen viser seg når Maren forteller om at personalet synes enkelte russiske foreldre er veldig streng i oppdragelsen, sammenlignet med norske foreldre. Hun beskriver atferden de viser overfor barna sine, med ord som i en norsk barnehagekontekst er negativt ladet: "streng", "høyrøstet", "sinte", "amper". Barnas reaksjoner beskrives med ord som: "stor respekt", "nesten angst" og "litt spake".

På den andre siden forteller intervjupersonene at russiske foreldre uttrykker lite forventninger og ønsker direkte til barnehagen. De slår mer eller mindre fast at de russiske foreldrene er fornøyde med barnehagen, fordi de gir positive tilbakemeldinger og/eller ikke kommer med innspill som indikerer noe annet. Dessuten sier Mona at russerne virker opptatt av å tilpasse seg det norske, i motsetning til andre minoritetsforeldre, som i større grad har villet bevare egne kulturelle særtrekk. Foreldrenes innspill om opplæringen og kostholdet i barnehagen synes ikke å ha relevans i denne sammenhengen.

Lokale dokumenter om barnehagens virksomhet

Mitt utvalg dokumenter fra Alta kommune, er andre typer dokumenter enn de utvalgte for Sør-Varanger kommune. Samme typer dokumenter finnes ikke nødvendigvis i alle kommuner. Nesten alltid vil likevel det finnes dokumenter som gir grunnlag for vurdering av lokale myndigheters "policy" overfor minoritetsspråklige barn i barnehagene. Barnehagene i begge kommunene har årsplaner på institusjonsnivå, slik Lov om barnehager foreskriver (Lovdata, 2005).

Barnehagens planer

I denne barnehagens årsplaner, som stort sett er likelydende for årene 2008-09 og 2009-10, står følgende visjon for barnehagen: *Alle er verdifulle*, dvs. at alle barn, foreldre, ansatte og samarbeidspartnere skal føle seg verdsatt og verdifulle i barnehagen. Visjonen signaliserer et overordnet ønske om et inkluderende miljø i barnehagen. I de to årsplanene finnes det også formuleringer om hvordan Rammeplanens bestemmelser om inkludering skal komme til uttrykk i barnehagen. Dette er generelle formuleringer om å være en del av og se verdien av "et mangfoldig fellesskap" og om "å vise omsorg og omtanke for hverandre", men ingen grupper nevnes spesielt.

Det finnes noen få spesifikke formuleringer om språklig og kulturelt mangfold, både i den generelle delen og under de enkelte fagområdene. Under overskriften "Barnehagen som kulturarena" står følgende: "I barnehagen skjer det en kulturformidling knyttet til vår lokale og nasjonale kulturarv, barnas egen kultur og det flerkulturelle mangfoldet vi har her. Kulturformidling er viktig for barnas identitetsutvikling..." Konkretiseringene av denne generelle formuleringen kan en finne under to av fagområdene:

Fagområdet *Kunst, kultur og kreativitet* i planen for 09/10: "Bli kjent med de ulike kulturene som er representert i barnegruppa." Denne formuleringen fantes ikke i planen året før.

Fagområdet *Etikk, religion og filosofi*: "Utvikle toleranse, respekt og interesse for hverandres kulturelle og religiøse eller livssynsmessige tilhørighet. ....Få kjennskap til tradisjoner og høytider som tilhører andre religioner som er representert i barnegruppa."

I aktivitetsplaner for kortere tidsrom og evalueringer underveis i løpet av barnehageåret 2008 – 2009, som var tilgjengelig på barnehagens hjemmesider, fant jeg ingen formuleringer om markering av andre kulturer, med unntak av samisk kultur. Sanger og regler som nevnes, er tradisjonelt norske, i tillegg til enkelte samiske sanger. Ellers er det kun aktiviteter og formidling av norsk og lokal kultur som nevnes.

Dokumenter på kommunenivå

Jeg velger her å referere kort til følgende dokumenter fra Alta kommune: Vedtekter for kommunale barnehager, aktuelle saker behandlet i Hovedutvalget for barn og unge, Virksomhetsplan for barn og unge, og Årsplan for kommunen.

Vedtekter for kommunale barnehager:

I vedtektene¹⁷ (Alta kommune, 2007) finnes følgende formuleringer om at barnehagen innhold: "... barnehagen (skal) bygge sin virksomhet på lokal kultur og tradisjon. Så vidt mulig skal Alta kommune gi et tilbud til barn med samisk bakgrunn. Dette tilbudet skal bygge på samisk språk og kultur." Samisk nevnes spesielt, men ingen andre grupper omtales.

Årsmelding for Alta kommune

I årsmeldingen fra 2009 (Alta kommune, 2010) finnes det én formulering om språklig og kulturelt mangfold, nemlig; "Positivt fokus på Alta som et flerkulturelt samfunn. Muligheter framfor begrensninger", med referanse til Virksomhetsplanen for kommunen, og med sektoren *Kultur og*

---

¹⁷ Ifølge lov om barnehager (Lovdata, 2005) skal barnehageeier fastsette vedtekter som gir opplysninger av betydning for foreldrenes forhold til barnehagen, herunder opplysninger om eierforhold, formål, opptakskriterier, åpningstid, m.m.

landbruk som hovedansvarlig. Rådmannen skriver i meldingen at befolkningsøkningen i kommunen i 2009 i hovedsak skyldes fødselsoverskudd og nettotilflytting fra utlandet, dvs. innvandring. I årsmeldingens omtale av *Barn og unge tjenesten*, som blant annet omfatter grunnskolene og barnehagene, finnes det ingen ytterligere omtale av minoriteter, flerkulturell og/eller flerspråklig opplæring.

Hovedutvalget for Barn og unge

Det framgår av saker til behandling i Hovedutvalget for Barn og unge i Alta kommune (Alta kommune, 2009; 2010) at det har vært utfordrende for sektoren å håndtere den relativt sterke økningen av antall minoritetsspråklige barn med behov for særskilt språkopplæring i grunnskolen de siste årene. Det er en følge av økt arbeidsinnvandring i de senere år og opprettelsen av asylmottaket i kommunen høsten 2008. I saksutredningene nevnes minoritetsspråklige førskolebarns svake lovfestede rettigheter til særskilt språkopplæring. Skolebarn har rettighetene hjemlet i opplæringsloven, i tillegg til læreplanen for grunnopplæringen. I en slik situasjon er det gitt at lovpålagte oppgaver (må) prioriteres. Det framgår også av hovedutvalgets behandling at det har vært en betydelig økning i omfanget av særskilt språkopplæring for skolebarn. Dette både med hensyn til antall elever og kostnader, mens tilgjengelige ressurser til oppfølging av minoritetsbarn i barnehagene er på omtrent samme nivå som tidligere. Barnehagenes ressurser "antas foreløpig å holde". Dette er et utsagn som gjentas flere ganger i saksutredninger til hovedutvalget om dette saksforholdet (Alta kommune, 2009; 2010).

Virksomhetsplanen for Barn og unge

Virksomhetsplanen for Barn og unge (Alta kommune, 2010) omfatter til sammen seks fokusområder, hvorav ett område gjelder barnehagene spesielt. Målformuleringene her inneholder ingen formuleringer om kulturelt og språklig mangfold, men ett av til sammen 13 tiltak har følgende formulering: "Prosjektutvikling: Faglig samarbeid om utvikling av språkopplæring for språklige minoriteter." Det skal etableres nettverk mellom barnehager vedrørende språkopplæring for minoritetsspråklige barn, med vekt på metodeutvikling og materiell. På bakgrunn av denne formuleringen, er min vurdering at språkopplæring for minoritetsbarn har fått litt større plass i denne siste planen, sammenlignet med planene for tidligere år.

Plan for kvalitetsutvikling i barnehagene – RSK-vest

Jeg velger å avslutte denne korte presentasjonen av dokumenter som gir indikasjoner på hvilken oppmerksomhet minoritetsbarn og kulturelt og språklig mangfold i barnehagen får fra lokale myndigheter, med regionale planer for etter- og videreutdanning av personalet i barnehagene. Regionalt samarbeidskontor i Vest-Finnmark (RSK-Vest) er en sentral aktør i kvalitets- og kompetanseutvikling i skoler og barnehager i medlemskommunene. Alta kommune er den største

aktøren i samarbeidet. I planer for kvalitetsutvikling i barnehagen formuleres prioriterte områder for kompetanseheving i personalet.

Planene viser etter min vurdering en utvikling i retning av mer vekt på utvikling av kompetanse innenfor flerkulturelt og flerspråklig arbeid. I planen for perioden 2008 – 2011 (RSK-Vest, 2010) ble nye temaer vedrørende minoritetsarbeid tatt inn, slik at dette området har fått større plass enn tidligere.

Oppsummering og drøfting:

Barnehagens årsplaner inneholder generelle formuleringer om inkludering, samt noen få formuleringer om kulturelt mangfold spesielt. Med unntak av samisk kultur, virker imidlertid markering av kulturelt mangfold å være fraværende i konkrete aktivitetsplaner. Intervjuene med de to pedagogene i barnehagen bekrefter også langt på vei at kulturelt mangfold er lite synlig i barnehagens hverdagspraksis. Etter min vurdering er det liten samsvar mellom formuleringene i årsplanene for barnehagen om ”å bli kjent med de ulike kulturene og tradisjonene som er representert i barnegruppa” og det som faktisk gjøres i barnehagen. På dette området virker det som personalet ikke følger opp de planene som er fastsatt på institusjonsnivå. Slik gis enkelte formuleringer i årsplanene status om ”papirbestemmelser” fordi de ikke påvirker handlingene.

Etter en gjennomgang av de utvalgte dokumentene på kommunenivå og av saker behandlet i Hovedutvalget for Barn og unge, vil jeg konkludere med at det virker som om minoritetsspråklige barn i barnehagene er nærmest usynlige for politisk og fagadministrativ ledelse i kommunen. Det er imidlertid små tegn som tyder på at arbeid med språklig og kulturelt mangfold gradvis får noe mer oppmerksomhet på lokalt nivå utover den enkelte barnehage. Jeg synes blant annet at en slik tendens er å finne i den siste planen for kompetanseutvikling i barnehagene (RSK-Vest) og i barnehagedelen av kommunens siste virksomhetsplan for sektoren Barn og unge.

Avsluttende diskusjon

I kvalitativ forskning er ikke formålet å sammenligne og forklare, men heller å beskrive og forstå fenomener, ut fra hvordan folk selv forstår dem og gir dem mening i den konteksten de framtrer i (Repstad, 1998). Mitt datamateriale åpner for refleksjoner og tolkninger av hvordan russisk kultur og språk i barnehagen kan forstås og håndteres på ulike nivåer; på kommunalt nivå og på mikronivå - i barnehagen blant personalet og foreldrene. Hensikten er ikke å generalisere og finne

årsakssammenhenger (Kvale & Brinkmann, 2009). Jeg forsøker heller å beskrive unikheten og mangfoldet i materialet. Her har jeg valgt å bruke Alta og Kirkenes som to hovedkategorier i presentasjonen av funn og analyse av disse. Selv om min primære hensikt ikke er å sammenligne og kontrastere funnene fra de to stedene, vil det i enkelte sammenhenger falle naturlig å henvise til eksempler fra datamaterialet som representerer forskjeller vedrørende bestemte områder eller fenomener. I det store og hele vil jeg ha størst fokus på elementer som jeg finner særegent ved forholdet til russisk kultur og språk i barnehagen på disse to stedene, avgrenset til det mitt materiale kan si noe om. Det innebærer at de fenomener som jeg beskriver, ikke uten videre kan antas å gjelde for de fleste andre barnehager, barnehageansatte og/eller russiske barnehagemødre i Alta eller Kirkenes.

Samvirkende prosesser og ressurser

Jeg mener å finne sammenhenger mellom lokalsamfunnene og lokalpolitiske føringer for barnehagefeltet på disse to stedene, og hvordan personale og foreldre forholder seg til russisk språk og kultur i barnehagen. Forskjeller i forholdet mellom det norske og det russiske i de to lokalsamfunnene, får betydning for hvilken plass det russiske får i barnehagene. Når russerne er en så stor og betydningsfull minoritet i lokalsamfunnet Kirkenes, og de norsk-russiske familiene er så pass mange i den aktuelle barnehagen her, så blir det russiske mer synlig, mer relevant og får større plass i virksomheten. Den samstemmigheten som verbaliseres om kulturelt mangfold, og spesielt i forholdet til det russiske, mellom ulike nivåer i lokalmiljøet, understøtter målsettingene i rammeplanen om at barnehagen skal gjenspeile mangfoldet i samfunnet. Dette samvirket mellom lokale forhold og føringer fra sentrale myndigheter, bidrar positivt til å realisere målsettingene om inkludering av minoriteter i barnehagen. Hverdagspraksisen i barnehagen har endret seg i takt med endringene i lokalmiljøet og økt kontakt med russiske familier. Barnehagen har over tid bygd opp kompetanse på området og er tilført ekstra språklige og kulturelle ressurser gjennom en ansatt som har relevant kompetanse og lang erfaring i arbeidet. Det bidrar ytterligere til inkludering av det russiske som en del av hverdagen i barnehagen.

Ut fra det de russiske mødrene i Alta forteller om sine erfaringer, har verken russisk eller andre minoritetskulturer/-språk noen særlig plass i barnehagene her. Intervjuene med pedagogene i den utvalgte feltbarnehagen, gir inntrykk av at kulturelt og språklig mangfold stort sett avgrenses til enkelte innslag av samisk, i tillegg til norsk. Det synes som om barnehagene mangler både kompetanse og ressurser til flerspråklig og flerkulturell opplæring. Utfordringene som de møter i arbeidet med å gi et godt tilbud til barn og familier med en annen bakgrunn enn norsk, (må) håndteres internt, med liten støtte og initiativ fra instanser utenfor barnehagen.

I feltbarnehagen i Alta legger de stor vekt på samarbeid med foreldrene for å løse oppgavene på dette området. Et slikt samarbeid vil vanligvis gi et svært positivt utgangspunkt for arbeidet. Barnehagens virksomhet skal ifølge rammeplanen, drives i nær forståelse og samarbeid med foreldrene (Kunnskapsdepartementet, 2006a:14). Foreldre med minoritetsbakgrunn innehar en kulturkompetanse som kan være en viktig ressurs for barnehagen. I denne barnehagen virker det som om foreldrenes kompetanse representerer den eneste ”ekstra” ressursen som er tilgjengelig for barnehagens arbeid med kulturelt mangfold. På den ene siden har barnehagen fått mye og høyt verdsatt hjelp fra en av de russiske mødrene. På den andre siden er det en fare for at personalet kan tillegge ønsker og innspill fra enkeltforeldre, og/eller mangel på sådanne, avgjørende betydning for sine prioriteringer i arbeidet med kulturelt og språklig mangfold, slik at rammeplanens funksjon som styringsverktøy for virksomheten svekkes. Ifølge rammeplanen må personalet balansere hensynet til foreldrenes prioriteringer opp mot ivaretagelsen av barnas rettigheter og grunnleggende fellesverdier som barnehagen er forpliktet å følge opp (Kunnskapsdepartementet, 2006a:15). Barnehagen synes å ha større oppmerksomhet rettet mot flerkulturelt og flerspråklig arbeid nå enn tidligere, men må sies ennå å befinne seg startgropen når det gjelder å omsette ord og målsettinger til systematisk handling. Det virker også som at arbeid med språklig og kulturelt mangfold gradvis får noe mer oppmerksomhet på lokalt nivå utover den enkelte barnehage.

Språkets betydning

Språkets betydning som kulturbærer og -uttrykk bekreftes i denne studien. Språket er, ifølge Rammeplan for barnehagen, både personlig, identitetsdannende og nært knyttet til følelser (Kunnskapsdepartementet, 2006a:29). Språket binder altså identitet, kultur og følelser sammen. Betydningen av en plass for det russiske språket i barnehagen, trekkes fram av alle mødrene som jeg intervjuet. Alle ønsker at barna skal beherske russisk i tillegg til norsk, og uttrykker glede over og/eller ønske om russisk språkstøtte i barnehagen. Morsmålet er forbundet med tilhørighet til våre nærmeste. Noen kaller det for hjertets språk (Gjervan, 2006). Det er først og fremst bruken av det russiske språket som på ulike måter viser at russisk kultur er inkludert i hverdagspraksisen i min feltbarnehage i Kirkenes. Både barn og voksne snakker sammen på russisk. Det gjelder ikke alle, men mange nok til at språket har en merkbar plass og kan høres i dagligdagse situasjoner. Språket tematiseres også i ulike sammenhenger - det snakkes *om* det russiske språket, blant annet i samtaler mellom barn og voksne. I tillegg er språket synlig som skriftlig tekst på vegger i oppholdsrommene, og i de mange russiske barnebøkene som til en hver tid er tilgjengelig for barna på oppholdsrommene og som brukes til høytlesning for barna på russisk.

I barnehagene i Alta synes russisk språk å ha liten eller ingen plass, hovedsakelig fordi personalet mangler russiskspråklig kompetanse og heller ikke har tilgang på ekstra tospråklig assistanse, slik

situasjonen er på undersøkelsestidspunktet. I en offentlig utredning av Østbergutvalget; "Mangfold og mestring" (NOU, 2010), understrekes betydningen av flerspråklig personale, for å skape bevissthet rundt flerspråklig og flerspråklig arbeid i barnehagen. Utvalget understreker at språkstimulering på norsk ikke kan erstatte kompetanse i barnas morsmål og anbefaler at det legges til rette for at flest mulig barn får støtte på morsmålet (NOU 2010:123-124). For å kunne støtte bruken av minoritetsspråk i barnehagen innenfor en ressursmessig forsvarlig ramme, mener jeg at det kan være hensiktsmessig å tilby plasser i samme barnehage/barnegruppe for flere barn med felles minoritetsspråklig bakgrunn. Utvalget konkluderer med at både det flerspråklige og flerkulturelle arbeidet forløper lettere der barnehagen har et godt samarbeid med flerspråklige medarbeidere. Det synes både å ha betydning for samarbeidet med foreldrene, for fokuset på morsmålsarbeid og for personalets opplevelse av trygghet i formidlingen av andre kulturer i barnehagen (NOU, 2010:129).

Flerstemmighet, posisjonering og gjensidige endringsprosesser

Som jeg skrev innledningsvis med referanse til Toverud, m.fl. (2002), er man innenfor kulturpsykologien ofte ute etter å gripe endringer, prosesser og det motsetningsfylte. Å arbeide med flerkulturell tematikk innebærer nettopp å gjøre seg erfaringer om og beskrive slike fenomener. Ett eksempel på dette fra mitt materiale, er det informantene forteller om sine oppfatninger og erfaringer knyttet til *begrepet kultur*. Beskrivelsene illustrerer de relative, flytende og til dels motsetningsfylte trekkene ved kultur som fenomen og hvordan enkeltpersoner posisjonerer seg forskjellig i denne sammenhengen. Hva er typisk russisk kultur? Hva skal være innholdet i russisk kulturformidling i barnehagen? Er det likheter eller forskjeller mellom kulturer som skal tematiseres? Kulturer inneholder både sammensatte og motstridende elementer. Forskjellige personer med tilhørighet til samme kultur, kan ha ulike oppfatninger om typiske kjennetegn ved denne kulturen. Slike oppfatninger er heller ikke statiske, men endres stadig gjennom deltakelse i forskjellige og aktuelle sosiale kontekster. Enkeltpersoner vil oppleve ambivalens og splittethet i sine forestillinger og oppfatninger knyttet til egne kulturelle fellesskap (Gullestad, 1989). Dette kommer klarest fram i intervjuene med mødre, som i større eller mindre grad forteller om tilhørighet både til norsk og russisk kultur. Men det kommer også fram i personalets beskrivelser av tilbakemeldinger som de har fått fra russiske foreldre, bl.a. om forholdene i norsk barnehage og om russisk kulturformidling i barnehagen. Opplevelsen av kulturell likhet innad i en kultur er en forestilling, dvs. en sosial konstruksjon, ikke et absolutt. Ofte er grensene til andre kulturer mindre entydige enn de framstilles (Eriksen, 2001a). Det kommer også fram i intervjumaterialet.

Den kulturelle kategorien *identitet* kan, ut fra et poststrukturalistisk perspektiv, også ses på som midlertidig og foranderlig (Priour 2002; Søndergaard 2000). Forestillinger om norsk og russisk kultur som både lik og forskjellig, og plassering av seg selv i forskjellige subjektposisjoner i ulike sosiale og

kulturelle kontekster, får relevans innenfor en sosialkonstruktivistisk posisjon. Min tolkning av mødrenes utsagn under intervjuene, bl.a. om sine ønsker om russisk språk og kulturformidling i barnehagen, er at flere av mødrene i Kirkenes inntar en langt mer offensiv subjektposisjon enn det mødrene i Alta gjør, når de argumenterer for en selvfølkelig og sentral plass for det russiske i barnehagen. Jeg må legge til at ikke alle de intervjuede mødrene i Kirkenes framtrer like offensivt. De som gjør det, tar i bruk og forsterker det diskursive handlingsrommet som synes å være tilgjengelig for "russiskhet" i Kirkenes på dette historiske tidspunktet. De utfordrer samtidig både den hegemoniske posisjonen som norsk kultur og språk har i barnehagen, og den norske majoritetsposisjonen overfor den russiske minoriteten. Slik jeg ser det, utfordres i tillegg oppfattede grenser mellom norsk og russisk kultur.

Ett fenomen som gjerne også aktualiseres innenfor kulturpsykologien, er *endringsprosesser*. De store endringene som har skjedd i løpet av 10-15 år, i forholdet til russere og russisk kultur og språk i barnehagen og i lokalmiljøet i Kirkenes, er et hyppig tilbakevendende tema under intervjuene med personalet i barnehagen. De beskriver endringer som omfatter oppfatninger om, holdninger til og handlinger i praksis. De beskriver også gjensidigheten mellom russere og nordmenn i disse endringsprosessene, gjennom hvordan begge parter har utvidet sin kjennskap til, sin forståelse for og sin atferd overfor hverandre. Når mennesker fra ulike kulturer møtes, endres kulturen innad på disse arenaene, jf. bruk av begrepet *føtter*, for å illustrere de dynamiske elementene i enhver kultur (Eriksen, 2001b). Berry, m.fl. (2006) bruker begrepet "acculturation" (akkulturasjon) for å beskrive psykologiske, kulturelle og samfunnsmessige endringsprosesser som følge av kontakt mellom mennesker fra ulike kulturer. Forløpet og resultatet av slike prosesser for enkeltpersoner og grupper, avhenger av hvordan både majoriteten og minoriteten forholder seg i disse kulturmøtene. Ifølge John Berry (2001) er forutsetningene for at integrering skal kunne skje, knyttet til at samfunnet er preget av flerkulturalisme og at begge parter er deltakende på felles arenaer og endrer seg. Russiske A. Rogova (2008) konkluderer i sin studie av situasjonen for russiske innvandrere i Kirkenes-området, med at deres muligheter for integrasjon blir stadig bedre. Mitt materiale understøtter langt på vei hennes konklusjoner.

Lokal tilhørighet og inkludering av enkeltindividet

Bortsett fra ideelle ønsker om et visst rom for russisk språk i barnehagen, uttrykker de russiske mødrene i Alta i liten grad felles ønsker om russisk kulturformidling i barnehagen. Enkelte av dem virker måteholdne og forsiktige når de nevner hva de ideelt sett ønsker seg av russisk kulturformidling i barnehagen, men forteller at temaet har ikke vært omtalt i samtaler med barnehagen. Andre mødre her signaliserer liten interesse for tradisjonelle markeringer av russiskhet i barnehagen. Personalet i barnehagen kan tolke posisjonene kun som uttrykk for et ønske om å bli

mest mulig norske, og at det russiske dermed vurderes som mindre betydnings- og verdifullt enn det norske. Imidlertid kan utsagnene tolkes på mange andre måter. Jeg tolker begge posisjonene som uttrykk for en marginal minoritetsposisjon i barnehagen, der uttrykk for russiskhet på denne offentlige norske arenaen, gis liten relevans.

Befolkningen i kyst- og fjordstrøkene i Finnmark har lange tradisjoner med forskjellig og sammensatt kulturell bakgrunn. Det omfatter også Alta-området. Kjell Olsen (2010) har lenge arbeidet med tematikk knyttet til mangfold og etnisitet i denne regionen, særlig med utgangspunkt i samisk etno-politisk kamp. Han skriver at i dette området fokuseres det i hverdagslivet heller på *en felles lokal tilhørighet*, enn på kulturelle forskjeller. Slik jeg tolker det Olsen skriver, tillegges lokal tilhørighet høy kulturell verdi fordi denne, i motsetning til etnisk identitet, markerer fellesskap og ikke forskjeller i befolkningen. Dersom kulturelle forskjeller artikuleres, så skal det gjøres på bestemte arenaer (Olsen, 2010:176-177). Tilhørighet i dette området blir en svært åpen kategori, sammenlignet med mange andre steder, skriver han også (Olsen, 2010:187). Han skriver følgende om befolkningen i denne regionen: "Being at the margins of the nation-state, Finnmark's coastal population has less possibility to bring their particular experiences into a national discourse shaped by presuppositions about communities identified by reified cultures" (Olsen, 2010:223).

Selv om Olsen refererer til håndteringen av den tradisjonelle blandingen av samisk, kvensk og norsk kultur i regionen, mener jeg at hans analyser også kan ha relevans for forholdet til nye grupper og personer med en annen kulturell bakgrunn, slik som nye innvandrere og andre innflyttere. Lokal tilhørighet som verdsatt kulturell kategori, åpner muligheter for å ha en sammensatt etnisk bakgrunn og tilknytning til flere forskjellige identiteter, og samtidig være norsk, nord-norsk og finnmarking. Men vekt på en felles lokal tilhørighet går sammen med *privatisering* av etniske identiteter, så vel som konstruksjon av bestemte *arenaer* der forskjeller kan kommuniseres (Olsen, 2010:211). Når kulturelt mangfold er nesten fraværende i lokale policy-dokumenter og i dagliglivet i barnehagen, og russiske småbarnsmødre i liten grad argumenterer for innslag av russisk kultur på en offentlig arena som barnehagen, kan dette tolkes som et uttrykk for en hegemonisk lokal diskurs om et fellesskap basert på lokal tilhørighet. Foreløpig synes denne lokale diskursen å ha større effekt for praksisen i barnehagen med hensyn til håndtering av kulturelt mangfold, enn det Rammeplanen for barnehagen har. Rammeplanens formuleringer (Kunnskapsdepartementet, 2006a) om at kulturelt mangfold skal synliggjøres i hverdagen og i den pedagogiske virksomheten i barnehagen, kan sies å representere en diskurs på makronivå, som foreløpig har begrenset gjennomslag lokalt.

Fungerer de aktuelle barnehagene i Alta som omtales i denne studien, inkluderende for norsk-russiske barn og familier, eller bidrar virksomheten i barnehagen til assimilering eller marginalisering

av russere som enkeltpersoner og/eller gruppe (Berry, 2001)? Mitt materiale gir ikke grunnlag for å gi utfyllende svar på et slikt spørsmål. Ut fra det som personalet og mødrene forteller om barnas deltakelse i forskjellige typer aktiviteter og samhandlinger med andre barn og voksne, og om barnas trivsel i barnehagen (Nilsen, 2009), virker det som at barna, som enkeltindivider, er inkludert i barnehagens fellesskap. Deres kulturelle bakgrunn, dvs. deres forhold til det russiske språket, tilhørigheten til russerne som gruppe og til Russland som nasjon, får imidlertid liten betydning i hverdagen i barnehagen. Jeg tror det er flere samvirkende forhold som bidrar til at minoritetskulturer og -språk frem til nå har fått en ganske marginal posisjon. Dels synes det å være mangler ved støttefunksjoner fra sentrale og lokale systemer rundt barnehagen, dels kan andre kulturelle verdier i lokalsamfunnet dominere, og dels kan interne forhold og prosesser mellom aktørene i barnehagen ha betydning.

De to pedagogene i Alta forteller om hvordan de i sin barnehage vektlegger personalets og barnas bidrag for å fremme sosial inkludering og å støtte *alle* barn ut fra deres individuelle behov og forutsetninger, uten å klassifisere og plassere barn i bestemte kategorier. Det virker som at disse pedagogene vil unngå å utpeke enkeltbarn som mer spesielle enn andre, med særskilte rettigheter og behov. De synes å fokusere på likebehandling, likeverd og inkludering basert på mange variasjoner av individuelle forskjeller, uten å tematisere kulturell bakgrunn eller ulike morsmål spesielt. Det virker generelt som om de ikke tillegger noen individuelle forskjeller større betydning enn andre. Jeg tolker utsagnene om hvordan inkluderingsarbeid forstås og praktiseres i denne barnehagen i Alta, som basert på at alle barn skal oppleve seg som en del av barnefellesskapet i barnehagen, og med voksne som aktive og anerkjennende støttespillere i felles lærings- og sosiale samhandlingsprosesser.

Som nevnt foran, virker det som om lokal tilhørighet tillegges stor verdi i denne regionen. At Alta kommune i vedtektene for de kommunale barnehagene, slår fast at barnehagene skal bygge sin virksomhet på *lokal kultur og tradisjon* (Alta Kommune, 2007), underbygger en slik fortolkning. Gjeldende faglitteratur om flerkulturelt arbeid i barnehagen vektlegger anerkjennelse og inkludering gjennom å *synliggjøre*, understreke og bevare kulturelle og språklige *forskjeller*. Temaheftet om kulturelt mangfold (Gjervan, 2006), utgitt av Kunnskapsdepartementet for å støtte barnehagens arbeid på dette området, er ett eksempel på dette. Det personalet her beskriver som en inkluderende praksis, kan av andre tolkes som det motsatte; det som ikke pekes ut, kategoriseres og navngis, blir usynlig, ikke-eksisterende og dermed også ekskludert. Slik tillegges begrepet inkludering ulik mening i ulike sosiale eller kulturelle kontekster (Søndergaard, 2000; Prieur, 2002).

Avslutning

Det finnes forbedringspotensialer for barnehagene på begge stedene for bedre å oppfylle kravene i rammeplanen om å gjenspeile det kulturelle og språklige mangfoldet i samfunnet (Kunnskapsdepartementet, 2006a:7-8) og å støtte barn ut fra deres individuelle forutsetninger, også med hensyn til kulturelle, etniske og språklige forskjeller (Kunnskapsdepartementet, 2006a:5). For den aktuelle barnehagen i Kirkenes ser jeg behov for at formuleringene i planer på institusjonsnivå i større grad avspeiler den faktiske flerkulturelle situasjonen i barnehagen, spesielt med hensyn til at russisk språk og kultur er gitt en relativt stor plass i barnehagens daglige liv. Barnehagens årsplan bør inneholde formuleringer som gir russisk språk og kultur en mer formell og uttalt plass i virksomheten. Formuleringer om målsettinger og innhold i årsplanen, bør videre konkretiseres i underordnede planer for kortere tidsrom, for eksempel i periode- og ukeplaner. Slik kan arbeidet med russisk kulturformidling og det flerspråklige arbeidet i barnehagen, bli mer systematisk og planmessig. Barnehagens kompetanse og ressurser på dette området vil kunne utnyttes enda bedre. Bedre planlegging kan også gjøre det lettere for personalet å holde fokus på prioriterte oppgaver over tid, slik at det blir kontinuitet i arbeidet.

For de aktuelle barnehagene i Alta finner jeg først og fremst forbedringspotensialer på systemnivå; lokalt og utenfor den enkelte barnehage. Ett tiltak kan være å vurdere alternative måter for tildeling av barnehageplasser som åpner for å tilby flere barn med samme minoritetsbakgrunn, plass i samme barnehage/barnegruppe. Det vil igjen åpne for andre tiltak, for eksempel vil en viss konsentrasjon gjøre det lettere for kommunen å tilby ekstra tospråklig assistanse og relevant veiledning i aktuelle barnehager. Det gir også barn med minoritetsspråklig bakgrunn flere muligheter til å bruke minoritetsspråket utenfor hjemmet; som lekespråk sammen med andre barn, og med voksne i barnehagen. Kompetanseutvikling innenfor flerkulturell og flerspråklig opplæring for personalet er et annet område som peker seg ut. Det har allerede fått større oppmerksomhet og prioritet lokalt. I tillegg synes jeg at arbeidet bør struktureres og systemiseres bedre internt i barnehagen, bl.a. gjennom å omsette generelle målformuleringer i årsplaner, til konkrete tiltak i planer for kortere perioder. Jeg forutsetter her at jo mer konkret og presis planene formuleres av personalet selv, dess mer styrende blir de for handlinger i praksis i barnehagen. Dessuten kan språkliggjøring av fenomener bidra til å synliggjøre dem og derigjennom gi dem større betydning. Slik kan verdien av kulturelt og språklig mangfold i barnehagen fremheves positivt både eksternt og internt; overfor barnehageeier, i lokalmiljøet og blant personalet, foreldrene og barna.

Referanser

- Alta kommune (2007). *Vedtekter for kommunale barnehager*. Hentet 23.08.2010 fra <http://www.alta.kommune.no/barnehager.72387.no.html>
- Alta kommune (2009). *Hovedutvalget for Barn og unge. Møter, innkallinger og –vedtak*. Hentet 28.12.2010 fra <http://www.alta.kommune.no/mactekalender-og-sakspapirer.157111.no.html?cat=157111&year=2009>
- Alta kommune (2010). *Hovedutvalget for Barn og unge. Møter, innkallinger og –vedtak*. Hentet 28.12.2010 fra <http://www.alta.kommune.no/mactekalender-og-sakspapirer.157111.no.html?cat=157111&year=2010>
- Alta kommune (2010). *Årsmelding 2009*. Hentet 28.12.2010 fra <http://www.alta.kommune.no/arsmeldinger.77669.no.html>
- Berry, J. W., Phinney, J. S., Sam, David L. & Vedder, P. (2006). Immigrant Youth: Acculturation, Identity and Adaptation. *Applied Psychology*, 55 (3), 303-332.
- Berry, J. W. (2001). A Psychology of Immigration. *Journal of Social Issues*, 57(3), 615-631.
- Draugstad, G. (2006). Grenseløs kjærlighet? Familieinnvandring og ekteskapsmønstre i det flerkulturelle Norge. *Statistisk sentralbyrå (SSB), Rapporter 2006/39*.
- Eriksen, T. H. (1994). Politisk og kulturell identitet. I: T. H. Eriksen, N. Græger, T. Myhre & J.H. Matlary, *Kan EU være demokratisk? Politisk identitet og legitimering i en ny tid* (s. 13-28). Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Eriksen, T. H. (2001a). Identitet. I: T.H. Eriksen (red.), *Flerkulturell forståelse* (s. 36-56). (2. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Eriksen, T. H. (2001b). Kultur, kommunikasjon og makt. I: T.H. Eriksen (red.), *Flerkulturell forståelse* (s. 57-72). (2. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Eriksen, T. H. & Sørheim, T. A. (2006). *Kulturforskjeller i praksis. Perspektiver på det flerkulturelle Norge*. (4. Utg.). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Finnmark Fylkeskommune (2011). *Finnmarksstatistikken 2010*. Norsk Regnesentral, Notatnr. SAMBA/12/11, H. Rognebakke, M. Wilhelmsen & A. Løland. <http://ffk.no/docs/573bedc5-0756-4659-8628-ce47a3d5e0e0.pdf>
- Fylkesmannen i Finnmark (2010). *Status i Finnmark*. Presentasjon på Fagdag i Flerkulturelt og flerspråklig mangfold i barnehagen i Finnmark, v/Høgskolen i Finnmark, 4. Februar 2010, av L. H. Huru.
- Germeten, S. (2007). *Alle har en historie å fortelle. Intervjuer om oppvekst, opplæring og skole med voksne klassifisert som psykisk utviklingshemmende*. Eureka forskningsserie nr. 2/2007. Tromsø: Eureka.

- Germeten, S. (2009). *Innhold og omfang av arbeid med flerkulturell og flerspråklig opplæring i barnehager i Finnmark*. Rapport nr. 1 i prosjektet "Barnehagen – et inkluderende fellesskap." HiF-Rapport 2009:4. Alta: Høgskolen i Finnmark.
- Gjervan, M. (red.) (2006). *Temahefte om språklig og kulturelt mangfold*. Oslo: Akademika AS.
- Gulbrandsen, L. M. (2006). Kulturpsykologiske tilnærminger til barns utvikling. I: L. M. Gulbrandsen (red.), *Oppvekst og psykologisk utvikling. Innføring i psykologiske perspektiver* (s. 247-271). Oslo: Universitetsforlaget.
- Gullestad, M. (1989). *Kultur og hverdagsliv. På sporet av det moderne Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gullestad, M. (2002). *Det norske sett med nye øyne*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hauge, M.-I. (2005). Den nye kulturpsykologien, *Impuls*, nr. 1, 4-9.
- Hundeide, K. (2006). Diskurser, redskaper og kontrakter i barns utvikling: et kulturpsykologisk perspektiv. I: L. M. Gulbrandsen (red.), *Oppvekst og psykologisk utvikling. Innføring i psykologiske perspektiver* (s. 272-291). Oslo: Universitetsforlaget.
- Høigård, A., Mjør, I. & Hoel, T. (2009). *Temahefte om språkmiljø og språkstimulering i barnehagen*. Oslo: Akademika AS.
- Kunnskapsdepartementet (2004). *Tilskudd til tiltak for å bedre språkforståelsen blant minoritetsspråklige barn i førskolealder*. Rundskriv Q-04/2004. Hentet 30.06.2011 fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/dok/rundskriv/2004/tilskudd-til-tiltak-for-a-bedre-sprakfor.html?id=109410>
- Kunnskapsdepartementet (2006a). *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Oslo: Akademika AS.
- Kunnskapsdepartementet (2006b). *Evaluering av tilskuddsordningen – Tiltak for å bedre språkforståelsen blant minoritetsspråklige barn i førskolealder*. Evalueringsrapport august 2006 fra Rambøll Management. http://www.regjeringen.no/upload/kilde/Kunnskapsdepartementet./rap/2006/0023/ddd/pdfv/292952-endelig_rapport-rambol.pdf
- Kunnskapsdepartementet (2008). *Kartlegging av språkstimulering og språkkartlegging i kommunen*. Sluttrapport mars 2008 fra Rambøll Management. <http://www.regjeringen.no/upload/KUNNSKAPSDEPARTEMENTET./Vedlegg/Barnehager/Rapporter%20og%20planer/Sluttrapport%20språkstimulering%20og%20språkkartlegging.pdf>
- Kveseth, M. (2010, 13. Nov.). Det startet på Nielsenberget. *Vedlegg til Altaposten*, Alta.
- Kvidal, T., Lie, I. & Nygaard, V. (2008). *Russisk arbeidskraft i Finnmark – utvikling, erfaringer og framtidige behov*, Notat 1001, NORUT - Northern Research Institute, Alta.
- Lie, B. (2004). Stadig flere søker lykken med utenlandske ektefeller. Statistisk sentralbyrå (SSB): *Samfunnsspeilet* nr. 3.
- Lovdata (2005). *Lov om barnehager*, 2005-06-17 nr. 64. Hentet 12.04.2011 fra <http://www.lovdata.no/all/hl-20050617-064.html>

- Nilsen, H. K. (2009). *Å være russisk i barnehager i Finnmark – norske barnehager sett med russiske mødres øyne*. Rapport nr. 2 i prosjektet "Barnehagen – et inkluderende fellesskap". HiF-Rapport 2009:7. Alta: Høgskolen i Finnmark.
- Norges offentlige utredninger(NOU) (2010). *Mangfold og mestring, Flerspråklige barn, unge og voksne i opplæringssystemet*, NOU 2010:7. Utredning fra Østbergutvalget, avgitt til Kunnskapsdepartementet 1. juni 2010. Hentet 10.05.2011 fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/Kunnskapsdepartementet,/dok/nouer/2010/NOU-2010-7.html?id=606151>
- Nygaard, V. (2007, 24. Sept.). Russere i Alta – hvem er de? Kronikk i *Altaposten*, Alta.
- Olsen, K. (2010). *Identities, Ethnicities and Borderzones: Examples from Finnmark, Northern Norway*. Stamsund: Orkana Akademisk as.
- Prieur, A. (2002). Frihet til å forme seg selv? En diskusjon av konstruktivistiske perspektiver på identitet, etnisitet og kjønn. *KONTUR* nr. 6. http://www.hum.au.dk/cek/kontur/pdf/kontur_06/annich_prieur.pdf
- Regionalt Samarbeidskontor for Vest-Finnmark (RSK) (2010). *Plan for kvalitetsutvikling i barnehagene i Vest-Finnmark 2007-2010 og 2008-2011*. Hentet 20.12.2010 fra www.rsk-vest.no
- Repstad, P. (1998). *Mellom nærhet og distanse. Kvalitative metoder i samfunnsfag*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Rogova, A. (2008). *From rejection to re-embrace: Language and Identity of the Russian Speaking Minority in Kirkenes, Norway*. Kirkenes: The Barents Institute. Hentet 25.05.2010 fra www.barentsinstitute.org
- Solheim, J. (1990). Kjønn, språk og selvreferanse. *Nytt om kvinneforskning*, 2, 38-47.
- Henriksen, K. (2007). *Fakta om 18 innvandrergupper i Norge*. Statistisk sentralbyrå (SSB), Oslo-Kongsvinger. Rapport 2007/29. Hentet 12.04.2011 fra http://www.ssb.no/emner/02/rapp_200729/
- Statistisk sentralbyrå (SSB) (2009). *Barnehagestatistikk. Barn i barnehagar frå kulturelle og språklege minoritetar, etter kommune*. Hentet 12.04.2011 fra http://www.ssb.no/emner/02/barn_og_unge/2009/tabeller/barnehage/bhage0620.html
- Statistisk sentralbyrå (SSB) (2010a). *Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, etter landsbakgrunn og fylke. Januar 2010*. Hentet 12.04.2011 fra <http://www.ssb.no/emner/02/01/10/innvbef/tab-2010-04-29-08.html>
- Statistisk sentralbyrå (SSB) (2010b). *Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, etter landsbakgrunn og kommune. Januar 2010*. Hentet 12.04.2011 fra <http://www.ssb.no/innvbef/tab-2010-04-29-09.html>
- Stokke, Anne (2011). Et blikk på barns vilkår for fysisk aktivitet i barnehager. En komparativ studie, 1981 og 2009. *Barn* nr.1, 2011:27-47. Trondheim: Norsk senter for barneforskning, NTNU.

- Søndergaard, D. M. (2000). Destabiliserende diskursanalyse: veje ind i poststrukturalistisk inspireret empirisk forskning, I: H. Haavind (red.), *Kjønn og fortolkende metode. Metodiske muligheter i kvalitativ forskning* (s. 60-105). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Sør-Varanger kommune (1999). *Handlingsplan for det flerkulturelle Sør-Varanger*. Hentet 12.01.2011 fra <http://img2.custompublish.com/getfile.php/71073.652.vxuspsdtwa/Handlingsplan-flerkulturell.pdf?return=www.sor-varanger.kommune.no>
- Sør-Varanger kommune (2009). *Hva er en barnehage?* Hentet 12.01.2011 fra <http://www.svk.no/hva-er-en-barnehage.4484452-17830.html>
- Sør-Varanger kommune (2010). *Barnehageplan for Sør-Varanger kommune 2008-2012*. Hentet 12.01.2011 fra <http://www.sor-varanger.kommune.no/barnehageplan-for-soer-varanger-kommune-2008-2012.4494984-17830.html>
- Toverud K., Thorsen R., Gulbrandsen, L.M., Andenæs, A., Hjort, H., Jensen, T. J. & Ulvik, O. S. (2002). Kulturpsykologi – utgangspunkt, mål og framkomstmidler. I: K. Thorsen & R. Toverud (red.). *Kulturpsykologi. Bevegelser i et livsløp* (s. 17-33). Oslo: Universitetsforlaget.
- Viken, A., Granås, B. & Nyseth, T. (2008). Kirkenes: An Industrial Site Reinvented as a Border Town. *Acta Borealia*, 25 (1), 22-44.

Vedlegg: Intervjuguider

Vedlegg 1: Intervjuguide for intervju med russiske foreldre

Intervjupersonens bakgrunn og familie

- ✓ Antall år bosatt i Norge
- ✓ Barn i norsk barnehage
- ✓ Den andre forelderens nasjonalitet
- ✓ Familiens hjemmespråk. Barnets (barnas) morsmål/førstespråk og evt. andrespråk
- ✓ Kjennskap til russiske barnehager

Russisk kultur og tradisjoner i barnehagen

- ✓ Om russisk kultur og tradisjoner som en del av innholdet i barnehagen
- ✓ Eget bidrag i kultur- og tradisjonsformidlingen i barnehagen

Utvikling av barnets flerspråklige kompetanse

- ✓ Om barnehagen bør bidra til styrking av barnet russiske språkkompetanse
- ✓ Eget bidrag til barnehagens arbeid med styrking av barnets russiske språkkompetanse
- ✓ Om barnehagen bør arbeide med styrking av barnets norskspråklige kompetanse

Barnets forhold til barnehagen

- ✓ Barnets trivsel i barnehagen
- ✓ Barnets deltakelse i lek og samvær med andre barn i barnehagen. Foretrukne lekekamerater i barnehagen.
- ✓ Barnets deltakelse i voksenledede fellesaktiviteter og læringsaktiviteter i barnehagen. Foretrukne fellesaktiviteter og læringsaktiviteter.
- ✓ Barnets tilknytning til personalet.
- ✓ Barnets muligheter til å uttrykke seg og bli forstått i barnehagen.
- ✓ Barnehagens støtte til barnet ut fra dets individuelle forutsetninger og behov.
- ✓ Barnets muligheter til medbestemmelse i barnehagen.
- ✓ Barnets læringsutbytte i barnehagen.

Barnets opplevelse av tilhørighet og identitet

- ✓ Barnets opplevelse av sin egen identitet; som russisk, norsk, eller både russisk og norsk
- ✓ Negative eller positive følelser hos barnet om det å være norsk og/eller russisk, eller både norsk og russisk
- ✓ Statusen til det å være russisk, i barnehagen

Oppdragelse, opplæring og barnehage i Norge og i Russland

- ✓ Forskjeller i barneoppdragelsen mellom Norge og i Russland
- ✓ Forskjeller i opplæringen i barnehage og skole mellom Norge og i Russland
- ✓ Forskjeller mellom russiske og norske barnehager
- ✓ Om noe burde annerledes i barnehagen, - for eksempel vedrørende:
  - Praktiske/organisatoriske forhold og rutiner
  - Det pedagogiske innholdet

- Barnehagens tilrettelegging for barns læring
- Omsorgen som barna får i barnehagen
- Oppdragelsen som barna får i barnehagen
- Forholdet mellom personalet og barna
- Forholdet mellom barna

Foreldrenes medvirkning i barnehagen

- ✓ Samarbeid og kontakt mellom deg som foreldre, og personalet i barnehagen
- ✓ Din innflytelse (som foreldre) i barnehagen
- ✓ Din kontakt med andre foreldre i barnehagen

Vedlegg 2: Intervjuguide for intervju med personale i barnehagen

Opplysninger om barn og personale med russisk bakgrunn i barnehagen. (Spørsmålene under dette punktet er ulike, avhengig av hvilken stilling i barnehagen intervjupersonen har.)

Spørsmål til styrer/Pedagogisk leder:

- ✓ Antall barn og personale med russisk bakgrunn i barnehagen/på avdelingen
- ✓ Sentrale arbeidsoppgaver for russiskspråklig personale
- ✓ Andre minoritetsgrupper i barnehagen/på avdelingen

Spørsmål til russiskspråklig personale:

- ✓ Antall år i norsk barnehage
- ✓ Stilling og sentrale arbeidsoppgaver
- ✓ Kjennskap til russiske barnehager

Personalets kompetanse

- ✓ Kjennskap til russisk kultur og tradisjoner
- ✓ Kompetanse i tospråklig opplæring
- ✓ Behov og muligheter for kompetanseutvikling

Russisk kultur og tradisjoner i barnehagen

- ✓ Barnehagens arbeid med formidling av russisk kultur og tradisjoner
- ✓ Foreldrene bidrag i kultur- og tradisjonsformidlingen
- ✓ Personalgruppas deltakelse i kultur- og tradisjonsformidlingen

Barnehagens arbeid med utvikling av barnas flerspråklige kompetanse

- ✓ Barnehagens arbeid med styrking av russisk som morsmål
- ✓ Foreldrenes bidrag i barnehagens arbeid med russisk språk
- ✓ Barnehagen arbeid med styrking av de russiske barnas norskspråklige kompetanse

De russiske barnas deltakelse og medvirkning i barnehagen

- ✓ Barnas deltakelse i lek og samspill med andre barn
  - Støtte og tilrettelegging fra personalets side
  - Foretrukne lekekamerater
- ✓ Barnas deltakelse i ulike former for voksenledede fellesaktiviteter, inkludert læringsaktiviteter
  - Støtte og tilrettelegging fra personalets side.
- ✓ Barnas muligheter for medvirkning i barnehagen
- ✓ Barnas muligheter for å uttrykke seg og bli forstått i barnehagen

Russiske foreldres medvirkning i barnehagen

- ✓ Eventuelle forskjeller mellom russiske og norske foreldre i uttrykte ønsker og forventninger til barnehagen på ulike områder:
  - Praktiske/organisatoriske forhold og rutiner
  - Pedagogisk innhold
  - Tilrettelegging for barns læring
  - Omsorgen for barna
  - Oppdragelsen av barna

- Forholdet mellom personalet og barna
- Forholdet mellom barna
- ✓ Personalgruppas deltakelse i samarbeidet med russiske foreldre

Med henvisning til Rammeplanen for barnehagen og flerkulturelt arbeid i barnehagen; Oppfatning av i hvilken grad:

- ✓ Barnehagen gjenspeiler det kulturelle mangfoldet i barnegruppa og i lokalsamfunnet
- ✓ Barnehagen støtter barna ut fra deres individuelle forutsetninger, blant annet med hensyn til kulturelle og språklige forskjeller i barnegruppa
- ✓ Barnehagen anerkjenner mangfold og ulikheter i barnegruppa som en ressurs
- ✓ Barnehagen ivaretar det å være forskjellig som en rettighet (for et barn i barnehagen)
- ✓ Hvilken status det har i barnehagen å være russisk